

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ**

**Ольга КІБІК
Євгенія РЕДІНА
Ольга СЛОБОДЯНЮК
Вячеслав КОТЛУБАЙ
Іван ПРИМАЧЕНКО**

МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІКА

**ПРАКТИКУМ
для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Одеса
2026

УДК 339.5(075.8)

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 6 лютого 2026 р.)*

Автори:

Кібік Ольга – докторка економічних наук, професорка, в.о. завідувачка кафедри економіки та менеджменту Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0001-9587-578X)

Редіна Євгенія – кандидат економічних наук, доцентка, доцентка кафедри економіки та менеджменту Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID-0000-0002- 2050-2986)

Слободянюк Ольга – докторка економічних наук, професорка, професорка кафедри економіки та менеджменту Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0003-2678-4707)

Котлубай Вячеслав – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID 0000-0002-4560-7063)

Примаченко Іван – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та менеджменту Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID-0000-0003- 1908-4278).

Рецензенти:

Познанська Інна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка кафедри «Управління персоналом і економіки праці» Одеського національного економічного університету;

Холоденко Анатолій – доктор економічних наук, професор, професор кафедри підприємництва і туризму Одеського національного морського університету.

Макро- та мікроекономіка: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання] / уклад. О.Кібік, Є. Редіна, О.Слободянюк, В. Котлубай, І. Примаченко: Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2026. – 128 с. – Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/32517>

Практикум призначений для здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня, які вивчають дисципліну «Макро- та мікроекономіка».

Практикум містить комплекс завдань для аудиторної та самостійної роботи. Він спрямований на формування вмінь аналізувати економічні процеси на мікро- та макрорівнях, застосовувати теоретичні моделі до реальних ситуацій, розраховувати основні економічні показники, розуміти механізми дії ринків ресурсів, грошово-кредитної, фіскальної та зовнішньоекономічної політики, а також інтерпретувати актуальні економічні події в Україні та світі.

Практикум призначений для використання в процесі підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

© О. Кібік, Є. Редіна, О. Слободянюк,
В. Котлубай, І. Примаченко, 2026

ЗМІСТ:

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. МАКРОЕКОНОМІКА	7
ТЕМА 1.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ	7
ТЕМА 1.2. ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ МАКРОЕКОНОМІКИ	13
ТЕМА 1.3. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ	18
ТЕМА 1.4. РИНКИ ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ	24
ТЕМА 1.5. ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ	28
ТЕМА 1.6. ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ	34
ТЕМА 1.7. ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ	39
ТЕМА 1.8. РИНОК ПРАЦІ. БЕЗРОБІТТЯ ТА ІНФЛЯЦІЯ	46
ТЕМА 1.9. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ	52
ТЕМА 1.10. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇНИ	58
РОЗДІЛ 2. МІКРОЕКОНОМІКА	64
ТЕМА 2.1. МІКРОЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК	64
ТЕМА 2.2. КОРИСНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО БЛАГА. ЕКОНОМІЧНИЙ ВИБІР.	69
ТЕМА 2.3. АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА.	73
ТЕМА 2.4. ЗАКОНИ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	78
ТЕМА 2.5. ТЕОРІЯ ЕЛАСТИЧНОСТІ	83
ТЕМА 2.6. ТЕОРІЯ ГРАНИЧНИХ ПРОДУКТІВ ТА МІКРОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ	88
ТЕМА 2.7. ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА	93
ТЕМА 2.8. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	98
ТЕМА 2.9. РИНОК НЕДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	103
ТЕМА 2.10. РИНОК ПРАЦІ У МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ АСПЕКТІ	108
ТЕМА 2.11. РИНОК КАПІТАЛУ ТА ЗЕМЛІ	114
ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ	120
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МАКРОЕКОНОМІКА»	125
ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МІКРОЕКОНОМІКА»	126
РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ	127

ВСТУП

Практикум «Макро- та мікроекономіка» призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Макро- та мікроекономіка становлять фундамент економічного мислення та розуміння механізмів функціонування національних і світових економічних систем. В умовах глобалізації, посилення конкуренції та швидких технологічних змін знання економічних закономірностей є необхідною умовою для ефективного прийняття рішень як на рівні окремих суб'єктів господарювання, так і в державній політиці.

Мікроекономіка досліджує поведінку окремих економічних агентів – споживачів, суб'єктів господарювання та ринків, аналізуючи механізми розподілу ресурсів, формування цін та взаємодію попиту і пропозиції. Вона дозволяє зрозуміти, як працюють ринки, приймаються рішення про виробництво та споживання, впливають зміни у податках, регулюванні та конкуренції на діяльність бізнес-структур і добробут суспільства.

Макроекономіка, у свою чергу, зосереджена на дослідженні загальноекономічних процесів і явищ, таких як економічне зростання, рівень безробіття, інфляція, грошово-кредитна та бюджетна політика. Вона допомагає зрозуміти, як функціонує економіка країни в цілому, які фактори впливають на її стабільність та розвиток, інструменти можуть використовувати уряди для регулювання економічної активності.

Основна увага зосереджена на формуванні у здобувачів вищої освіти системного економічного мислення, аналітичних навичок та здатності застосовувати економічні теорії для аналізу реальних ситуацій. Опанування основ макро- та мікроекономіки допомагає майбутнім фахівцям розуміти механізми функціонування ринків, закономірності економічного розвитку та взаємозв'язки між економічними суб'єктами на різних рівнях.

Отримані знання та сформовані компетенції забезпечать майбутнім фахівцям можливість приймати обґрунтовані економічні рішення в підприємницькій діяльності та сфері державного управління. Практикум сприятиме розвитку навичок аналізу факторів впливу на попит і пропозицію, визначення оптимальних стратегій ціноутворення, оцінки ефективності державної політики, а також прогнозування економічних наслідків прийнятих рішень.

Практикум включає в себе завдання з аналізу реальних кейсів, розрахунку основних макро- та мікроекономічних показників, моделювання ринкових ситуацій, розробки стратегій для суб'єктів господарювання і державних органів.

У процесі вивчення дисциплін «Макроекономіка» та «Мікроекономіка» застосовується поєднання теоретико-аналітичних і практикоорієнтованих методів навчання, що забезпечують перехід від засвоєння економічних категорій до їх прикладного використання. Методи аналітичного опрацювання економічних ситуацій дозволяють здобувачам на основі аналізу кейсів визначати економічні проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки

та формулювати аргументовані висновки. Використання розрахунково-статистичних методів спрямоване на обчислення й інтерпретацію ключових макро- і мікроекономічних показників та результатів діяльності суб'єктів господарювання. Модельно-графічний підхід використовується для аналізу впливу фіскальних, монетарних і зовнішньоекономічних інструментів на сукупні економічні показники. Дискусійні та групові методи сприяють розвитку критичного мислення, формуванню навичок аргументації економічних позицій, умінню працювати з альтернативними підходами до розв'язання економічних проблем і застосовувати теоретичні положення в процесі колективного обговорення. Контроль і закріплення результатів навчання забезпечуються через виконання здобувачами тестових завдань, підготовку відповідей на питання для самоконтролю, індивідуальних робіт, коротких повідомлень і презентацій, що сприяє систематизації знань та формуванню стійких компетентностей аналізу економічного середовища на мікро- та макрорівнях.

Практикум призначений для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти і стане корисним інструментом для формування економічного світогляду, критичного мислення та практичних навичок аналізу економічного середовища.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Оцінка виставляється за національною чотирибальною шкалою: «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно». При оцінці за основу слід брати повноту і правильність виконання завдань.

1. Оцінка «5» (відмінно) ставиться в тому разі, коли відповідь здобувача правильна, повна, послідовна, логічна; здобувач впевнено володіє фактичним матеріалом з усього курсу, вміє застосовувати його щодо конкретно поставлених завдань.

2. Оцінка «4» (добре) ставиться в тому разі, коли відповідь правильна, послідовна, логічна, але здобувач допускає у викладі окремі незначні пропуски фактичного матеріалу вміє застосувати його щодо конкретно поставлених завдань.

3. Оцінка «3» (задовільно) ставиться у тому разі, коли здобувач володіє більшою частиною фактичного матеріалу, але викладає його не досить послідовно і логічно, допускає істотні пропуски у відповіді, невірно формулює основні теоретичні положення та причинно-наслідкові зв'язки.

4. Оцінка «2» (незадовільно) ставиться в тому разі, коли здобувач виявляє незнання більшої частини фактичного матеріалу або здобувач відмовляється відповідати на поставлені питання.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D	Задовільно	
60-63	E		
1-59	Fx	Незадовільно	не зараховано
1-34	F		

РОЗДІЛ 1. МАКРОЕКОНОМІКА

ТЕМА 1.1. ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ СТАНОВЛЕННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

Питання до практичного заняття

1. Передумови формування макроекономіки як самостійного розділу економічної науки.
2. Класична та неокласична традиції в передісторії макроекономіки.
3. «Кейнсіанська революція» та становлення сучасної макроекономічної теорії.
4. Подальший розвиток макроекономічної думки: монетаризм, неокласичний синтез, нові течії.

Основні поняття до теми

Макроекономіка – розділ економічної науки, що вивчає економіку країни в цілому (сукупний обсяг виробництва, рівень цін, зайнятість, економічне зростання).

Мікроекономіка – розділ економічної науки, що вивчає поведінку окремих економічних суб'єктів (домогосподарств, суб'єктів господарювання, ринків).

Національний дохід – сукупна вартість усіх товарів і послуг, вироблених у країні за певний період (зазвичай за рік).

Економічне зростання – збільшення реального обсягу виробництва товарів і послуг в економіці за певний період.

Інфляція – стійке зростання загального рівня цін на товари та послуги.

Безробіття – ситуація, коли частина працездатного населення не має роботи, але активно її шукає.

Велика депресія – глибока світова економічна криза 1929–1933 рр., що стала поштовхом до появи сучасної макроекономіки.

Кейнсіанська революція – науковий переворот у 1930-х рр., пов'язаний з ідеями Дж. М. Кейнса, який показав необхідність державного втручання в економіку для подолання криз.

Кейнсіанство – напрям макроекономічної теорії, що наголошує на ролі держави в регулюванні сукупного попиту для забезпечення повної зайнятості та стабільності.

Монетаризм – напрям макроекономічної теорії (Мілтон Фрідман), що вважає головною причиною інфляції та нестабільності надмірне зростання грошової маси.

Класична теорія – традиційний підхід (А. Сміт, Д. Рікардо), за яким ринки самі досягають рівноваги, а держава не повинна втручатися в економіку.

Неокласичний синтез – поєднання ідей кейнсіанства та класичної теорії, що стало основою сучасної макроекономіки після Другої світової війни.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Еволюція поглядів на роль держави в економіці від класичної школи до кейнсіанства.
2. Причини та наслідки Великої депресії 1929–1933 рр. як каталізатор появи сучасної макроекономіки.
3. Порівняння основних ідей кейнсіанства та монетаризму.
4. Вплив Другої світової війни та післявоєнного відновлення на розвиток макроекономічної теорії та практики.
5. Сучасні виклики для макроекономічної науки (глобалізація, цифрова економіка, кліматичні зміни).

Питання для самоконтролю

1. Що таке макроекономіка і чим вона відрізняється від мікроекономіки?
2. Які історичні події сприяли виокремленню макроекономіки як окремої галузі науки?
3. Чому класична та неокласична теорії виявилися недостатніми для пояснення Великої депресії?
4. У чому полягає сутність «кейнсіанської революції» в економічній науці?
5. Яку роль у кейнсіанській теорії відіграє сукупний попит?
6. Чому в макроекономіці важливо аналізувати агреговані показники (ВВП, інфляція, безробіття)?
7. Що таке стагфляція і чому вона стала викликом для кейнсіанських моделей?
8. Які основні ідеї монетаризму щодо ролі грошей в економіці?
9. У чому полягає різниця між кейнсіанським та монетаристським поглядами на роль держави?
10. Що таке неокласичний синтез і яку проблему він намагався розв'язати?
11. Як глобальні фінансові кризи впливають на розвиток макроекономічних теорій?
12. Чим відрізняються «традиційні» та «нетрадиційні» інструменти макроекономічної політики?
13. Які сучасні напрями макроекономічної думки ви можете назвати?
14. Що таке поведінкова макроекономіка і чому вона набуває актуальності?
15. Які особливості мала макроекономічна політика України в 1990-х роках?
16. Чому в Україні виникла потреба у жорсткій антиінфляційній політиці?
17. Що таке режим інфляційного таргетування і які його цілі?
18. Яку роль відіграють міжнародні фінансові організації у формуванні макроекономічної політики України?

19. Які основні виклики стоять перед макроекономічною політикою України в умовах війни?

20. Чому важливо враховувати історичний досвід розвитку макроекономічної думки при формуванні сучасної економічної політики?

21. Як співвідносяться теоретичні макроекономічні моделі та реальна економічна практика?

22. Які уроки для макроекономічної науки дала криза 2008–2009 рр.?

23. Чому макроекономіка постійно еволюціонує, реагуючи на нові виклики?

24. Яким чином зміна ролі держави в економіці відображається на розвитку макроекономічних теорій?

25. Як знання етапів становлення макроекономіки допомагає майбутнім фахівцям краще розуміти сучасні економічні процеси?

Теми презентацій та повідомлень

1. Структура сучасної національної економіки: порівняльний аналіз розвинених країн і країн, що розвиваються.

2. Реальний і фінансовий сектори економіки: взаємозв'язки та дисбаланси.

3. Валовий внутрішній продукт як ключова макроекономічна категорія: способи обчислення та обмеження.

4. Інфляція та безробіття як основні проблеми макроекономічної рівноваги.

5. Державний борг і бюджетний дефіцит: макроекономічні наслідки та підходи до управління.

6. Платіжний баланс і зовнішньоекономічна рівновага країни.

7. Цифровізація економіки: вплив на структуру ВВП і ринок праці.

8. Фінансіалізація: можливості й ризики для сучасної макроекономіки.

9. Глобальні економічні кризи як фактор формування сучасних макроекономічних тенденцій.

10. Макроекономічні виклики та перспективи відновлення економіки України.

Тестові завдання

1. Яка головна передумова появи макроекономіки як окремої науки?

а) розвиток мікроекономіки;

б) Велика депресія 1929–1933 рр. та неспроможність класичної теорії пояснити масове безробіття;

в) поява теорії граничної корисності;

г) розвиток теорії порівняльних переваг.

2. Хто з економістів вважається засновником класичної школи?

а) Адам Сміт;

б) Джон Мейнард Кейнс;

в) Мілтон Фрідман;

г) Пол Самуельсон.

3. Яка ключова ідея класичної школи щодо ринку праці?
- а) заробітна плата завжди встановлюється на рівні, що забезпечує повну зайнятість;
 - б) держава повинна постійно регулювати заробітну плату;
 - в) безробіття неможливе в принципі;
 - г) заробітна плата залежить тільки від профспілок.
4. Який принцип неокласиків пояснює, чому економіка завжди повертається до рівноваги?
- а) закон Сея;
 - б) принцип гнучкості цін і заробітної плати;
 - в) теорія ефективного попиту;
 - г) теорія раціональних очікувань.
5. Що стало головним каталізатором «кейнсіанської революції»?
- а) Перша світова війна;
 - б) Велика депресія 1929–1933 рр.;
 - в) Друга світова війна;
 - г) нафтова криза 1973 р.
6. Яка головна ідея Дж. М. Кейнса в книзі «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей» 1936 р.?
- а) ринки завжди саморегулюються;
 - б) сукупний попит визначає рівень виробництва та зайнятості;
 - в) держава не повинна втручатися в економіку;
 - г) інфляція завжди є грошовим явищем.
7. Хто є ключовим представником монетаризму?
- а) Джон Мейнард Кейнс;
 - б) Мілтон Фрідман;
 - в) Пол Самуельсон;
 - г) Роберт Лукас.
8. Що є основною відмінністю між кейнсіанством і монетаризмом?
- а) монетаризм заперечує роль держави, кейнсіанство – ні;
 - б) монетаризм вважає головним фактором грошову масу, кейнсіанство – сукупний попит;
 - в) монетаризм заперечує інфляцію, кейнсіанство – ні;
 - г) кейнсіанство вважає ринки завжди ефективними.
9. Яка течія макроекономіки вводить поняття «раціональних очікувань»?
- а) кейнсіанство;
 - б) нова класична макроекономіка;
 - в) неокласичний синтез;
 - г) посткейнсіанство.
10. Який період вважається початком сучасної макроекономіки?
- а) кінець XVIII ст. (Адам Сміт);
 - б) 1936 рік (вихід книги Кейнса);
 - в) 1970-ті роки (монетаристська контрреволюція);
 - г) 1990-ті роки (нова макроекономіка).

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У 1929–1933 рр. світ зіткнувся з масштабною економічною кризою – Великою депресією. Падіння виробництва, масове безробіття, хвиля банкрутств та соціальна напруга показали, що механізм «саморегулювання ринку» не спрацьовує автоматично. Традиційні неокласичні підходи виявилися недостатніми для пояснення глибини й тривалості кризи. На цьому тлі сформовано новий погляд на роль держави в економіці та потреба в аналізі агрегованих показників, зокрема, національного продукту, рівня безробіття, сукупного попиту).

Питання для аналізу:

1. Поясніть, чому Велика депресія стала поворотним моментом у розвитку економічної науки.
2. Визначте, які обмеження неокласичної теорії виявилися під час кризи.
3. Обґрунтуйте, чому саме в цей період виникла потреба у макроекономічному підході за допомогою аналізу «економіки в цілому», а не окремих ринків.
4. Сформулюйте, які нові питання постали перед економістами у зв'язку з кризою. Порівняйте реакцію держави на кризу в умовах Великої депресії з підходами до антикризової політики у ХХІ ст.

Практичне завдання 2. Джон Мейнард Кейнс запропонував нову макроекономічну парадигму: ринкова економіка може тривалий час перебувати у стані неповної зайнятості, а для виходу з кризи необхідні активні дії держави – збільшення державних витрат, стимулювання інвестицій, підтримка сукупного попиту. Його ідеї лягли в основу економічної політики багатьох країн після Другої світової війни.

Завдання: визначте ключові відмінності кейнсіанського підходу від класичної/неокласичної теорії. Поясніть, чому кейнсіанські ідеї стали основою політики «держава добробуту» у повоєнний період. Опишіть, як кейнсіанська теорія вплинула на розвиток макроекономічних моделей.

Питання для дискусії:

1. Чи є актуальними кейнсіанські підходи в сучасних умовах воєнних та повоєнних шоків?
2. Наскільки допустимим є збільшення державного боргу заради стимулювання економічного зростання?

Практичне завдання 3. У 1970-х роках розвинені країни зіткнулися з явищем стагфляції – поєднанням високої інфляції та безробіття. Кейнсіанська політика стимулювання попиту вже не давала очікуваних результатів. Монетаристи (на чолі з М. Фрідманом) висунули тезу про ключову роль грошової маси, необхідність контролю за інфляцією та обмеження втручання держави.

Завдання: поясніть, чому стагфляція стала проблемою для класичних кейнсіанських моделей. Сформулюйте основні положення монетаризму. Порівняйте підходи кейнсіанства й монетаризму до регулювання інфляції; забезпечення зайнятості; ролі центрального банку. Визначте, як ідеї монетаризму вплинули на зміну макроекономічної політики у 1980-х роках (посилення незалежності центральних банків, інфляційне таргетування тощо).

Питання для дискусії:

1. Чи можна ефективно боротися з інфляцією без негативного впливу на економічне зростання?
2. Наскільки доцільно робити акцент лише на монетарних інструментах у період економічних шоків?

Практичне завдання 4. Після проголошення незалежності Україна перейшла від командно-планової до ринкової економіки. 1990-ті роки супроводжувалися гіперінфляцією, глибоким спадом виробництва, трансформацією інституцій. Надалі країна зіткнулася з новими викликами: фінансові кризи, зовнішні шоки, воєнні дії, необхідність макроекономічної стабілізації та співпраці з міжнародними фінансовими інституціями.

Завдання: виділіть основні етапи розвитку макроекономічної політики в Україні та охарактеризуйте, які макроекономічні підходи домінували на різних етапах. Поясніть значення запровадження режиму інфляційного таргетування для стабілізації економіки. Оцініть роль міжнародних організацій у формуванні макроекономічної політики України. Визначте, які елементи сучасних макроекономічних теорій є найважливішими для повоєнного відновлення економіки України.

Практичне завдання 5. Економіка України функціонує в умовах повномасштабної війни, руйнування інфраструктури, вимушеної міграції населення, зростання державних видатків на оборону, залежності від міжнародної фінансової допомоги. Паралельно відбуваються структурні зміни.

Завдання: визначте ключові структурні особливості сучасної економіки України. Охарактеризуйте основні макроекономічні категорії, які є критичними для аналізу ситуації в Україні. Сформулюйте основні макроекономічні проблеми України на сучасному етапі. Запропонуйте можливі напрями макроекономічної політики для повоєнного відновлення. Порівняйте макроекономічні виклики України з типовими проблемами світової економіки.

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.

2. Економічна теорія: навч. посіб. Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.
3. Лагутін В.Д., Ніколаєць К.М., Щербакова Т.А. Економічна теорія: підручник: у 2 ч. Ч. 2 Макроекономіка. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 328 с.
4. Малий І.Й., Радіонова І.Ф. Макроекономіка: базовий курс: навч. посібн. Київ: КНЕУ, 2016. 254 с.
5. Фісуненко Н.О., Альошина Т.В., Сидоров О.А., М'ячин В.Г. Макроекономіка: навч. посібн. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 148 с.

ТЕМА 1.2.

ПРЕДМЕТ, ОБ'ЄКТ, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ МАКРОЕКОНОМІКИ

Питання до практичного заняття

1. Макроекономіка в системі економічних наук: рівні економічного аналізу.
2. Об'єкт та предмет макроекономіки.
3. Основні завдання макроекономічного аналізу.
4. Функції макроекономіки в теорії та практиці державного регулювання.
5. Методи та інструменти макроекономічного дослідження.

Основні поняття до теми

Об'єкт макроекономіки – національна економіка в цілому (економічна система країни як єдине ціле, сукупність усіх секторів, економічних суб'єктів та їх взаємодій).

Предмет макроекономіки – причинно-наслідкові зв'язки та механізми функціонування економіки на рівні країни в цілому, закономірності формування та зміни основних агрегованих показників (ВВП, рівень зайнятості, інфляція, економічне зростання тощо).

Пізнавальна функція макроекономіки – пояснення, систематизація та узагальнення макроекономічних процесів і явищ.

Методологічна функція макроекономіки – розробка методів і інструментів аналізу макроекономічних явищ.

Прогностична функція макроекономіки – передбачення майбутніх тенденцій розвитку економіки.

Практична (нормативна) функція макроекономіки – наукове обґрунтування цілей, інструментів та заходів державної макроекономічної політики.

Світоглядна функція макроекономіки – формування уявлень про принципи організації та розвитку сучасної економіки.

Наукова абстракція – виділення найсуттєвіших зв'язків та відкидання другорядних деталей для спрощення аналізу складної економічної системи.

Аналіз – розкладання цілого на частини (наприклад, розгляд окремих макропоказників).

Синтез – об'єднання частин у цілісну картину функціонування економіки.

Індукція – узагальнення від окремих фактів до загальних закономірностей.

Дедукція – рух від загальних теорій до конкретних висновків та прогнозів.

Агрегування – об'єднання великої кількості індивідуальних (мікро) показників в узагальнені макроагрегати.

Економіко-математичне (макроекономічне) моделювання – створення спрощених математичних моделей, які описують причинно-наслідкові зв'язки між ключовими змінними.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Макроекономіка в системі економічних наук: її місце та відмінності від мікро- та мезорівня.
2. Об'єкт макроекономіки: національна економіка, сукупні ринки, макроагрегати.
3. Предмет макроекономіки: загальні закономірності функціонування та розвитку економіки в цілому.
4. Основні завдання макроекономічного аналізу: опис, пояснення, прогнозування, обґрунтування політики.
5. Функції макроекономіки та їх реалізація в практиці державного регулювання.
6. Методи макроекономічного дослідження: статистичний аналіз, агрегування, моделювання, порівняльний аналіз, сценарний підхід.

Питання для самоконтролю

1. Що таке макроекономіка і чим вона відрізняється від мікроекономіки?
2. У чому полягає об'єкт макроекономіки?
3. У чому полягає предмет макроекономіки?
4. Чому говорять, що макроекономіка вивчає «економіку в цілому»?
5. Які основні завдання макроекономіки як науки?
6. Як завдання макроекономіки пов'язані з практичними потребами держави та суспільства?
7. Назвіть основні функції макроекономіки.
8. У чому суть пізнавальної функції макроекономіки?
9. Як проявляється прогностична функція макроекономіки на практиці?
10. Що означає практична функція макроекономічної теорії?
11. Які функції макроекономіки найбільше проявляються в діяльності центрального банку?

12. Які функції макроекономіки відіграють ключову роль у період економічних криз та воєнних дій?
13. Які методи найчастіше використовуються в макроекономічному аналізі?
14. Чому в макроекономіці широко застосовується агрегування показників?
15. У чому переваги й обмеження використання макроекономічних моделей?
16. Як макроекономічні дослідження впливають на формування фінансової політики?
17. Як знання об'єкта й предмета макроекономіки допомагає правильно інтерпретувати макроекономічні показники?
18. Чому важливо розрізняти рівні економічного аналізу (домогосподарство, суб'єкт господарювання, галузь, національна економіка)?
19. Як макроекономіка пов'язана з іншими галузями економічної науки (фінанси, міжнародна економіка, економічна політика)?
20. Як, на вашу думку, змінюються завдання та функції макроекономіки в умовах сучасних глобальних викликів?
- 21.

Теми презентацій та повідомлень

1. Макроекономіка як складова сучасної економічної теорії: рівні аналізу та їх взаємозв'язок.
2. Об'єкт та предмет макроекономіки: еволюція підходів.
3. Завдання макроекономіки на етапі глобальних трансформацій (кризи, війни, технологічні зрушення).
4. Функції макроекономіки у формуванні економічної політики держави.
5. Пізнавальна та прогностична функції макроекономічної науки: теорія та приклади з практики.
6. Макроекономічні моделі як інструмент аналізу та прогнозування.
7. Роль макроекономічних досліджень у діяльності центрального банку та уряду.
8. Методи макроекономічного аналізу: можливості та обмеження.
9. Макроекономічний підхід до аналізу наслідків війни та кризових шоків для національної економіки.
10. Взаємодія макро- та мікроекономічного аналізу в прийнятті економічних рішень.

Тестові завдання

1. Який рівень економічного аналізу вивчає макроекономіка?
 - а) поведінку окремих суб'єктів господарювання;
 - б) економіку країни в цілому;
 - в) окремі галузі;
 - г) світову економіку.
2. Що є об'єктом вивчення макроекономіки?

- а) національна економіка в цілому;
- б) поведінка домогосподарств;
- в) ціноутворення на окремому ринку;
- г) діяльність одного суб'єкта господарювання.

3. Що є предметом макроекономіки?

а) причинно-наслідкові зв'язки між основними макроекономічними показниками;

- б) поведінка споживачів;
- в) технології виробництва;
- г) управління окремою організацією.

4. Яке з переліченого є основним завданням макроекономіки?

- а) пояснення причин економічного зростання та безробіття;
- б) визначення цін на окремі товари;
- в) аналіз поведінки одного суб'єкта господарювання;
- г) вивчення мотивації працівників.

5. Яка функція макроекономіки є найважливішою для держави?

- а) пізнавальна;
- б) практична;
- в) світоглядна;
- г) естетична.

6. Який метод є основним у макроекономіці?

- а) агрегування;
- б) мікроаналіз;
- в) вивчення окремих ринків;
- г) аналіз поведінки споживачів.

7. Що вивчає мезоекономіка?

- а) окремий суб'єкт господарювання;
- б) галузі та регіони;
- в) всю національну економіку;
- г) світову економіку.

8. Який інструмент макроекономічного аналізу використовується найчастіше?

- а) моделі IS-LM, AD-AS;
- б) аналіз еластичності попиту;
- в) теорія суб'єкта господарювання;
- г) аналіз поведінки споживача.

9. Яка функція макроекономіки дозволяє прогнозувати майбутні тенденції?

- а) пізнавальна;
- б) методологічна;
- в) прогностична;
- г) ідеологічна.

10. Що з переліченого є нормативним аналізом?

- а) опис того, як є насправді;
- б) рекомендації, як має бути;

- в) вивчення історичних фактів;
- г) аналіз окремих ринків.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Розгляньте такі ситуації:

1. Підприємець вирішує, скільки працівників найняти для свого кафе.
2. Родина планує сімейний бюджет та заощадження.
3. Уряд оцінює, як вплине зростання мінімальної заробітної плати на безробіття та інфляцію.
4. Велика корпорація змінює цінову стратегію на ринку.
5. Центральний банк приймає рішення щодо облікової ставки.

Завдання: розподіліть наведені ситуації на: мікроекономічний рівень та макроекономічний рівень. Для кожної «макро»-ситуації визначте: об'єкт аналізу (що саме досліджується: національна економіка, ринок праці в цілому, загальний рівень цін тощо) та предмет аналізу (які закономірності або зв'язки вивчаються). Поясніть, чому важливо чітко розмежовувати мікро- та макроекономічний підходи в наукових дослідженнях і практичній політиці. Доповніть перелік ще двома прикладами ситуацій, які однозначно належать до макроекономічного аналізу.

Практичне завдання 2. Центральний банк країни готує щоквартальний «Звіт про інфляцію». У ньому: аналізуються поточні показники інфляції, ВВП, безробіття; пояснюються причини прискорення/сповільнення інфляції; моделюються сценарії розвитку економіки на 1–2 роки; обґрунтовується рішення щодо зміни облікової ставки; надаються рекомендації уряду щодо фінансової політики.

Завдання: визначте, які функції макроекономіки реалізуються в цьому прикладі. Поясніть, як взаємодіють наукова макроекономіка (теорії, моделі) та економічна політика (конкретні рішення центрального банку). Наведіть приклад, як зміна облікової ставки може вплинути на: інвестиційну активність; інфляцію; курс національної валюти; ринок праці.

Практичне завдання 3. У випадку, коли країна стикається з різким зовнішнім шоком відбувається зростання цін на енергоносії та ускладнення зовнішньої торгівлі. Економісти створюють кілька сценаріїв макроекономічного розвитку на найближчі 3 роки, зокрема, базовий, оптимістичний та песимістичний із різними припущеннями щодо: темпів зростання/спаду ВВП; рівня інфляції; безробіття; курсу національної валюти. На основі цих сценаріїв уряд ухвалює рішення про заходи підтримки бізнесу, домогосподарств та критичної інфраструктури.

Завдання: поясніть, як у цьому прикладі проявляється прогностична функція макроекономіки. Визначте, чому створення кількох сценаріїв є важливим для прийняття рішень. Розподіліть елементи практичного завдання за: об'єктом аналізу та предметом аналізу. Сформулюйте приклади управлінських рішень, які можуть базуватися на результатах такого

макроекономічного аналізу, наприклад, зміна податків, субсидії, державні інвестиції, валютні обмеження тощо.

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
2. Економічна теорія: навч. посіб. Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.
3. Лагутін В.Д., Ніколаєць К.М., Щербакова Т.А. Економічна теорія: підручник: у 2 ч. Ч. 2 Макроекономіка. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 328 с.
4. Малий І.Й., Радіонова І.Ф. Макроекономіка: базовий курс: навч. посібн. Київ: КНЕУ, 2016. 254 с.
5. Фісуненко Н.О., Альошина Т.В., Сидоров О.А., М'ячин В.Г. Макроекономіка: навч. посібн. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 148 с.

ТЕМА 1.3.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ТА СИСТЕМА НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

Питання до практичного заняття

1. Сутність, методологічні принципи та основні категорії системи національних рахунків (СНР).
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП): економічний зміст та методи розрахунку.
3. Основні макроекономічні показники СНР: економічний зміст та методика обчислення.
4. Номінальний та реальний ВВП. Сутність дефлятора ВВП та індексу споживчих цін, їх порівняльна характеристика.

Основні поняття до теми

Система національних рахунків (СНР) – міжнародно стандартизована система взаємопов'язаних показників, що відображає виробництво, розподіл, перерозподіл та використання економічних благ і доходів у країні за певний період.

Валовий внутрішній продукт (ВВП) – загальна ринкова вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених резидентами економічної території країни за певний період незалежно від національності виробників.

Резиденти – інституційні одиниці, а саме: домогосподарства, суб'єкти господарювання, держава, які мають центр економічного інтересу на економічній території країни протягом не менше одного року.

Кінцеві товари та послуги – товари та послуги, придбані для кінцевого використання, а не для подальшої переробки чи перепродажу в поточному періоді.

Додана вартість – різниця між вартістю випуску продукції галузі або суб'єкта господарювання та вартістю проміжного споживання, використаних у виробництві.

Номінальний ВВП – вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді, розрахована за поточними ринковими цінами цього періоду.

Реальний ВВП – вартість кінцевих товарів і послуг, вироблених у поточному періоді, розрахована за постійними цінами базового року (показує реальний фізичний обсяг виробництва).

Дефлятор ВВП – ціновий індекс, що характеризує середній рівень цін усіх товарів і послуг, включених до ВВП.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) – індекс, що вимірює зміну вартості фіксованого набору товарів і послуг (споживчого кошика), які регулярно купують домогосподарства для особистого споживання.

Чистий національний продукт (ЧНП) – валовий національний продукт за вирахуванням амортизації, який показує обсяг продукту, доступний для кінцевого використання після відновлення зношеного капіталу.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність та призначення системи національних рахунків.
2. Інституційні сектори економіки в СНР та їх роль у формуванні макроекономічних показників.
3. Валовий внутрішній продукт: визначення, економічний зміст, виробничий, дохідний та витратний методи обчислення.
4. Основні макроекономічні показники СНР: ВВП, ВНД, ЧНД, наявний дохід, заощадження, інвестиції.
5. Номінальний і реальний ВВП, дефлятор ВВП, індекс споживчих цін: сутність, методика розрахунку, сфери застосування.
6. Порівняння різних цінових індексів (дефлятор ВВП, ІСЦ, індекс цін виробників) для аналізу інфляції.

Питання для самоконтролю

1. Що таке Система національних рахунків і для чого вона запроваджується?
2. Які основні методологічні принципи лежать в основі СНР?
3. Які інституційні сектори виділяють у СНР?
4. Дайте визначення валового внутрішнього продукту (ВВП).
5. У чому полягає виробничий метод обчислення ВВП?
6. У чому суть витратного методу обчислення ВВП?
7. У чому полягає дохідний метод розрахунку ВВП?
8. Чому теоретично ВВП, розрахований трьома методами, має давати однаковий результат?

9. Що таке валовий національний дохід і чим він відрізняється від ВВП?
10. Що таке чистий національний дохід і як він пов'язаний із споживанням основного капіталу (амортизацією)?
11. Що розуміють під наявним доходом у СНР?
12. Чим відрізняється номінальний ВВП від реального ВВП?
13. Що таке дефлятор ВВП і як він пов'язаний із загальним рівнем цін?
14. Що таке індекс споживчих цін і яку групу товарів/послуг він відображає?
15. У чому полягають основні відмінності між дефлятором ВВП та ІСЦ (за складом, базою зважування, охопленням)?
16. Чому ВВП не можна вважати ідеальним показником рівня добробуту населення?
17. Які фактори можуть призводити до заниження або завищення ВВП (тіньова економіка, неформальна зайнятість, домашня праця тощо)?
18. Для яких цілей доцільніше використовувати реальний, а не номінальний ВВП?
19. Як за допомогою даних СНР оцінити обсяги заощаджень та інвестицій в економіці?
20. Чому для аналізу інфляційних процесів важливо використовувати різні індекси цін, а не тільки один?

Теми презентацій та повідомлень

1. Система національних рахунків: історія становлення та сучасні стандарти.
2. Інституційні сектори економіки та їх відображення в СНР.
3. Валовий внутрішній продукт: переваги та обмеження як показника добробуту.
4. Порівняння методів обчислення ВВП: виробничий, витратний та дохідний підходи.
5. Валовий національний дохід та чистий національний дохід: економічний зміст і використання в аналізі.
6. Номінальний і реальний ВВП як інструменти вимірювання економічного зростання.
7. Дефлятор ВВП та індекс споживчих цін: методика розрахунку та сфери застосування.
8. Проблеми вимірювання ВВП в умовах тіньової економіки та цифровізації.
9. Альтернативні показники розвитку: Індекс людського розвитку, «зелений» ВВП, показники сталого розвитку.
10. Особливості формування макроекономічних показників СНР в Україні.

Тестові завдання

1. Що є головною метою існування системи національних рахунків?

- а) облік податків;
 - б) узагальнена характеристика виробництва, розподілу та використання ВВП;
 - в) контроль за банками;
 - г) регулювання курсу валюти.
2. Який принцип СНР означає фіксацію операцій у момент створення вартості?
- а) принцип ринкових цін;
 - б) принцип нарахування;
 - в) принцип подвійного запису;
 - г) територіальний принцип.
3. Що таке ВВП за витратним методом?
- а) споживчі витрати домогосподарств+ валові інвестиції+ державні кінцеві споживчі витрати та інвестиції+ чистий експорт;
 - б) сума доданої вартості всіх галузей;
 - в) оплата праці + прибуток + податки;
 - г) чистий експорт.
4. Який показник СНР відображає дохід власників факторів виробництва?
- а) валовий внутрішній продукт;
 - б) валовий національний дохід;
 - в) чистий національний продукт;
 - г) національний дохід;
5. Що таке номінальний ВВП?
- а) ВВП за постійними цінами;
 - б) ВВП за поточними цінами поточного року;
 - в) ВВП без урахування інфляції;
 - г) ВВП на душу населення.
6. Як розраховується дефлятор ВВП?
- а) $(\text{номінальний ВВП} / \text{реальний ВВП}) \times 100$;
 - б) $(\text{реальний ВВП} / \text{номінальний ВВП}) \times 100$;
 - в) як індекс споживчих цін;
 - г) як індекс цін виробників.
7. Яка основна відмінність між дефлятором ВВП та ІСЦ?
- а) дефлятор ВВП враховує тільки споживчий кошик;
 - б) ІСЦ враховує всі товари та послуги ВВП;
 - в) дефлятор ВВП враховує всі товари та послуги ВВП, ІСЦ – тільки споживчий кошик;
 - г) вони завжди рівні.
8. Що виключається при розрахунку ВВП, щоб уникнути подвійного рахунку?
- а) кінцеві товари;
 - б) проміжні товари;
 - в) державні видатки;
 - г) експорт.

9. Що таке реальний ВВП?

- а) ВВП за поточними цінами;
- б) ВВП за постійними цінами базового року;
- в) ВВП на душу населення;
- г) чистий ВВП;

10. Який показник СНР показує обсяг продукту після відрахування амортизації?

- а) валовий внутрішній продукт;
- б) валовий національний дохід;
- в) чистий національний;
- г) національний дохід.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Економіка країни виробляє два види продукції: продукт А (умовно – продовольство); продукт В (умовно – промисловий товар). У таблиці 1.3.1. наведено дані за два роки:

Таблиця 1.3.1

Рік	Ціна А (грн)	Обсяг А (шт)	Ціна В(грн)	Обсяг В (шт)
	10	100	20	50
	12	110	24	55

В споживчому кошику для ІСЦ частка витрат на продукт А становить 60 %, на продукт В – 40 %.

Завдання: обчисліть номінальний ВВП у базовому та поточному роках. Обчисліть реальний ВВП поточного року в цінах базового року. Розрахуйте темп зростання реального ВВП. Обчисліть дефлятор ВВП поточного року. Розрахуйте індекс споживчих цін (ІСЦ), використовуючи ваги споживчого кошика. Порівняйте дефлятор ВВП та ІСЦ за значенням і поясніть, чому вони можуть відрізнятися: за складом товарів та послуг; за базою зважування; за охопленням. Зробіть висновки про інфляційні процеси та реальне економічне зростання в країні.

Практичне завдання 2. Припустимо, що країна запроваджує сучасну систему національних рахунків для аналізу свого економічного розвитку. Відповідно формується: рахунок виробництва, рахунок утворення доходів, рахунок розподілу та перерозподілу доходів, рахунок використання доходів, рахунки нагромадження.

В економіці виділено такі інституційні сектори: нефінансові корпорації; фінансові корпорації; сектор загального державного управління; домашні господарства; некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства; зовнішній сектор (нерезиденти).

Завдання: поясніть, чому СНР називають «бухгалтерією національної економіки». Визначте, які методологічні принципи СНР реалізуються в цьому прикладі, зокрема принцип резидентства, принцип ринкової оцінки, принцип подвійного запису, агрегування та узгодженості рахунків. Розподіліть наведені сектори за типами економічних агентів (виробники, споживачі,

держава, зовнішній світ) та поясніть їхню роль у формуванні ВВП. Наведіть не менше трьох прикладів операцій, які відображаються в СНР (заробітна плата, податки на продукти, державні трансферти, інвестиції тощо).

Практичне завдання 3. Уявіть, що Ви – молодий аналітик, який готує пояснення для здобувачів освіти про те, як війна впливає на макроекономічні показники країни. У країні відбуваються серйозні руйнування інфраструктури, скорочення виробництва в багатьох галузях, різке зростання державних витрат на оборону та відновлення, масова міграція населення, зменшення експорту та збільшення імпорту гуманітарної допомоги.

Завдання: поясніть, які методологічні принципи СНР дозволяють правильно враховувати такі події (наприклад, як фіксуються руйнування основного капіталу, гуманітарна допомога, тіньова економіка). Опишіть, як саме війна/катастрофа впливає на кожен з трьох основних методів розрахунку ВВП (виробничий, витратний, розподільчий). Які компоненти зростають, а які суттєво зменшуються? Поясніть, чому в таких умовах дефлятор ВВП зазвичай значно вищий за індекс споживчих цін. Які особливості структури економіки та витрат це пояснюють? Запропонуйте, які макроекономічні показники СНР (крім ВВП) найсильніше змінюються в період війни/відновлення і чому вони важливі для розуміння реальної ситуації в економіці.

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісина Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
2. Кібік О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
3. Ситник Й.С., Бойківська Г.М., Гончар С.Й. Національна економіка: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 320 с.
4. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід: навчальний посібник / Н.Д. Маслій, М.А. Дем'янчук. Одеса: Астропринт, 2022. 384 с.
5. Drazen A. Political Economy in Macroeconomics, Cambridge; Massachusetts, 2001

ТЕМА 1.4. РИНКИ ЕКОНОМІЧНИХ РЕСУРСІВ

Питання до практичного заняття

1. Сутність та класифікація економічних ресурсів та факторів виробництва.
2. Ринок праці.
3. Ринок капіталу та позичкових коштів
4. Ринок землі та природних ресурсів.
5. Роль ринків економічних ресурсів у формуванні доходів та розподілі національного продукту.

Основні поняття до теми

Економічні ресурси – сукупність природних, людських, матеріальних та інших засобів, які можуть бути використані для виробництва товарів і послуг (обмежені за обсягом відносно потреб).

Праця – цілеспрямована діяльність людей, спрямована на створення благ і послуг; фактор виробництва, що отримує дохід у вигляді заробітної плати.

Капітал – накопичені вироблені людиною засоби виробництва (машини, будівлі, обладнання) та фінансові ресурси; дохід — відсоток (процент на позичковий капітал) або прибуток.

Земля (природні ресурси) – природні блага, що використовуються у виробництві (земельні ділянки, надра, ліси, вода); фактор з фіксованою пропозицією, дохід – економічна рента.

Ринок праці – сфера економічних відносин щодо купівлі-продажу робочої сили.

Ринок капіталу (позичкових коштів) – ринок, де відбувається купівля-продаж тимчасового користування грошовими коштами.

Ринок землі та природних ресурсів – ринок, де об'єктом купівлі-продажу є земля та інші природні ресурси (або право на їх використання).

Економічна рента – дохід власника фактора виробництва, переважно землі або природних ресурсів, що виникає завдяки обмеженості та унікальності ресурсу, незалежно від зусиль власника.

Розподіл національного продукту через ринки ресурсів – механізм формування факторних доходів на ринках ресурсів; забезпечує розподіл створеного ВВП між власниками факторів виробництва відповідно до їхньої граничної продуктивності.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Економічні ресурси та фактори виробництва: зміст, класифікація, обмеженість.
2. Ринки економічних ресурсів: загальні риси й відмінності від ринків товарів і послуг.

3. Ринок праці: попит і пропозиція праці, заробітна плата як ціна ресурсів праці.
4. Ринок капіталу та позичкових коштів: відсоток як плата за капітал, роль фінансової системи в перерозподілі ресурсів.
5. Ринок землі та природних ресурсів: рента як дохід власника ресурсу.
6. Формування доходів факторів виробництва та їх роль у розподілі національного продукту.

Питання для самоконтролю

1. Економічні ресурси та фактори виробництва: зміст, класифікація, обмеженість.
2. Ринки економічних ресурсів: загальні риси й відмінності від ринків товарів і послуг.
3. Ринок праці: попит і пропозиція праці, заробітна плата як ціна ресурсів праці (зв'язок з окремою темою «Ринок праці»).
4. Ринок капіталу та позичкових коштів: відсоток як плата за капітал, роль фінансової системи в перерозподілі ресурсів.
5. Ринок землі та природних ресурсів: рента як дохід власника ресурсу.
6. Формування доходів факторів виробництва та їх роль у розподілі національного продукту.

Теми презентацій та повідомлень

1. Економічні ресурси: їхня обмеженість та роль у формуванні виробничого потенціалу економіки.
2. Фактори виробництва та факторні доходи: теоретичні підходи та сучасні тенденції.
3. Ринок праці як ринок економічних ресурсів: особливості, проблеми, регулювання.
4. Ринок капіталу та його значення для інвестиційного розвитку економіки.
5. Ринок землі та природних ресурсів: економічна сутність ренти та її види.
6. Особливості функціонування ринків економічних ресурсів у перехідних та післявоєнних економіках на прикладі України.
7. Розподіл національного продукту між факторами виробництва: теорія та практика.
8. Вплив глобалізації на ринки праці, капіталу та природних ресурсів.
9. Економічні ресурси та нерівність доходів: взаємозв'язок і механізми впливу.
10. Державна політика регулювання ринків економічних ресурсів: інструменти, цілі, виклики.

Тестові завдання

1. Який фактор виробництва отримує дохід у вигляді заробітної плати?
 - а) земля;
 - б) праця;
 - в) капітал;
 - г) підприємницькі здібності.
2. Що є головною характеристикою ринку землі?
 - а) пропозиція землі повністю еластична;
 - б) пропозиція землі фіксована (обмежена);
 - в) попит на землю завжди падає;
 - г) земля не має власника.
3. Який дохід отримує власник капіталу?
 - а) рента;
 - б) заробітна плата;
 - в) відсоток (процент);
 - г) прибуток.
4. Що є ціною на ринку праці?
 - а) рента;
 - б) заробітна плата;
 - в) відсоток;
 - г) дивіденди.
5. Який ринок ресурсів має фіксовану пропозицію?
 - а) ринок праці;
 - б) ринок капіталу;
 - в) ринок землі;
 - г) ринок позичкових коштів.
6. Що таке економічна рента?
 - а) дохід від капіталу;
 - б) дохід від землі завдяки її обмеженості;
 - в) заробітна плата;
 - г) прибуток підприємця.
7. Як ринки ресурсів впливають на розподіл національного продукту?
 - а) не впливають;
 - б) визначають частки доходів (зарплата, рента, відсоток, прибуток);
 - в) тільки збільшують нерівність;
 - г) тільки зменшують нерівність.
8. Що формує попит на ринку праці?
 - а) домогосподарства;
 - б) суб'єкти господарювання;
 - в) держава;
 - г) профспілки.
9. Що формує попит на ринку позичкових коштів?

- а) заощаджувачі;
- б) суб'єкти господарювання (для інвестицій);
- в) держава;
- г) іноземні інвестори.

10. Який фактор виробництва вважається мобільним у довгостроковому періоді?

- а) земля;
- б) праця;
- в) природні ресурси;
- г) усі відповіді неправильні.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Економіка країни характеризується такими особливостями: велика частка родючих сільськогосподарських земель; значні поклади корисних копалин (руда, газ); недостатньо розвинена інфраструктура; високий рівень трудової міграції населення за кордон; активний розвиток ІТ-сектору та послуг; обмежений доступ малого бізнесу до дешевих кредитних ресурсів.

Завдання: класифікуйте основні економічні ресурси країни за традиційними факторами виробництва. Поясніть, як обмеженість кожного ресурсу впливає на можливості економічного зростання країни. Визначте, які фактори виробництва є надлишковими або недостатньо використаними, а які є дефіцитними. Запропонуйте два приклади державної політики щодо більш повного використання наявних ресурсів та подолання дефіциту окремих ресурсів.

Практичне завдання 2. У країні відсоткові ставки за кредитами для бізнесу коливаються в межах 18–22 % річних, малі та середні підприємства скаржаться на складність отримання кредитів, великі корпорації мають доступ до міжнародних ринків капіталу за нижчими ставками, спостерігається низький рівень інвестицій у модернізацію виробництва.

Завдання: охарактеризуйте ринок капіталу та позичкових коштів як ринок економічних ресурсів, а саме : що є ресурсом, хто формує пропозицію та попит, а також що є «ціною» ресурсу. Поясніть, як високі відсоткові ставки впливають на інвестиційну активність, технічне оновлення виробництва та довгострокове економічне зростання. Запропонуйте можливі інструменти політики, які могли б покращити ситуацію на ринку капіталу.

Практичне завдання 3. Уявіть, що у країні спостерігається надлишок низькокваліфікованої робочої сили; дефіцит висококваліфікованих спеціалістів у технічних та ІТ-галузях; значна частина молоді виїжджає працювати за кордон; рівень заробітної плати у висококваліфікованих спеціалістів зростає швидше, ніж у інших категорій працівників.

Завдання: охарактеризуйте ринок праці країни як ринок економічних ресурсів, а саме : що є «товаром», хто є продавцем і покупцем та що є

«ціною» ресурсу. Поясніть, як дефіцит одних видів робочої сили та надлишок інших впливають на: структуру заробітних плат, внутрішню та зовнішню міграцію та розподіл національного продукту між факторами виробництва. Запропонуйте заходи економічної політики, які могли б зменшити дисбаланси на ринку праці та стимулювати розвиток людського капіталу всередині країни.

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
2. Економічна теорія: навч. посіб. Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.
3. Лагутін В.Д., Ніколаєць К.М., Щербакова Т.А. Економічна теорія: підручник: у 2 ч. Ч. 2 Макроекономіка. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 328 с.
4. Малий І.Й., Радіонова І.Ф. Макроекономіка: базовий курс: навч. посібн. Київ: КНЕУ, 2016. 254 с.
5. Фісуненко Н.О., Альошина Т.В., Сидоров О.А., М'ячин В.Г. Макроекономіка: навч. посібн. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 148 с.

ТЕМА 1.5.

ДОМОГОСПОДАРСТВО ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

Питання до практичного заняття

1. Сутність та функції домогосподарства.
2. Структура та джерела формування доходів домогосподарств.
3. Видатки домогосподарств.
4. Роль домогосподарств у формуванні сукупного попиту, пропозиції праці та заощаджень в економіці.

Основні поняття до теми

Домогосподарство – це економічний суб'єкт, що об'єднує одну або кілька осіб, які спільно проживають, ведуть спільне господарство, приймають рішення щодо споживання, заощадження та пропозиції ресурсів з метою задоволення власних потреб.

Функції домогосподарства – це основні напрями його економічної діяльності, які включають споживчу, виробничу, ресурсну, відтворювальну, заощаджувальну та інвестиційну функції.

Доходи домогосподарств – це сукупність грошових і натуральних надходжень, отриманих членами домогосподарства в результаті трудової, підприємницької, інвестиційної діяльності та соціальних трансфертів.

Структура доходів домогосподарств – це співвідношення та склад різних видів доходів, зокрема заробітної плати, доходів від власності, підприємницьких доходів, соціальних виплат і інших надходжень.

Джерела формування доходів домогосподарств – це економічні канали надходження ресурсів, що включають оплату праці, прибуток від підприємницької діяльності, ренту, відсотки, дивіденди та державні трансферти.

Видатки домогосподарств – це сукупність грошових витрат, спрямованих на придбання товарів і послуг, сплату податків і обов'язкових платежів, а також формування заощаджень.

Структура видатків домогосподарств – це розподіл споживчих і неспоживчих витрат між основними напрямками: харчування, житло, транспорт, освіта, охорона здоров'я, дозвілля та заощадження.

Сукупний попит – це загальний обсяг попиту на товари і послуги в економіці, значну частку якого формують споживчі витрати домогосподарств.

Заощадження домогосподарств – це частина доходу, яка не використовується на поточне споживання та спрямовується на накопичення або інвестування.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Домогосподарство як інституційний сектор в СНР: поняття, склад, основні функції.
2. Структура доходів домогосподарств: заробітна плата, доходи від власності, трансферти, інші джерела.
3. Структура видатків домогосподарств: споживання, податки, обслуговування боргу, заощадження.
4. Роль домогосподарств у формуванні сукупного попиту та вплив на ВВП.
5. Домогосподарства як постачальники праці.
6. Домогосподарства як джерело заощаджень.

Питання для самоконтролю

1. Що таке домогосподарство з точки зору макроекономіки?
2. Чому домогосподарство розглядають як окремий інституційний сектор в СНР?
3. Які основні функції домогосподарств в економічній системі держави?
4. Які види доходів домогосподарств ви знаєте?
5. Що таке наявний (чистий) дохід домогосподарства?
6. Які основні напрями видатків домогосподарств?
7. Чим відрізняються споживчі витрати від заощаджень?

8. Як домогосподарства впливають на формування сукупного попиту в економіці?
9. Яку роль домогосподарства відіграють у формуванні пропозиції праці?
10. Як домогосподарства пов'язані з фінансовою системою?
11. Чому поведінка домогосподарств щодо заощаджень важлива для інвестиційного процесу?
12. Як зміна податків і трансфертів впливає на доходи й видатки домогосподарств?
13. Які наслідки для економіки може мати зростання боргового навантаження домогосподарств?
14. Як інфляція впливає на структуру споживання та заощаджень домогосподарств?
15. Які типові реакції домогосподарств на економічні кризи та воєнні шоки?
16. Чому скорочення витрат на освіту й здоров'я є проблемою не тільки для домогосподарства, а й для економіки в цілому?
17. Як домогосподарства впливають на розподіл національного доходу?
18. Чому нерівність доходів домогосподарств розглядається як макроекономічна проблема?
19. У чому полягає взаємозв'язок між домогосподарствами, державою та бізнесом на макрорівні?
20. Як аналіз макроповедінки домогосподарств може бути використаний для розробки економічної та соціальної політики?

Теми презентацій та повідомлень

1. Домогосподарство як інституційний сектор макроекономіки: теоретичні підходи та СНР.
2. Доходи домогосподарств: структура, джерела, фактори формування.
3. Споживання та заощадження домогосподарств: макроекономічні наслідки.
4. Податки і трансфerti в системі взаємодії «держави – домогосподарства».
5. Домогосподарства і ринок праці: вплив на зайнятість, безробіття, міграцію.
6. Поведінка домогосподарств у період інфляції та криз: адаптаційні стратегії та макроекономічні ефекти.
7. Заощадження домогосподарств та розвиток фінансового ринку.
8. Нерівність доходів домогосподарств: причини, наслідки, напрями регулювання.
9. Особливості функціонування домогосподарств в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення.
10. Домогосподарства, людський капітал і довгострокове економічне зростання.

Тестові завдання

1. Який сектор економіки в СНР представляє домогосподарства?
 - а) сектор нефінансових корпорацій;
 - б) сектор державних установ;
 - в) сектор домогосподарств;
 - г) фінансовий сектор.
2. Яка основна функція домогосподарств у національній економіці?
 - а) виробництво товарів і послуг;
 - б) споживання, заощадження та пропозиція факторів виробництва;
 - г) збір податків;
 - д) регулювання грошової маси.
3. Яке джерело доходів домогосподарств є основним у більшості розвинених країн?
 - а) підприємницький дохід;
 - б) заробітна плата;
 - в) рента від землі;
 - г) соціальні трансферти.
4. Що з переліченого відноситься до видатків домогосподарств?
 - а) заощадження;
 - б) сплата податків;
 - в) споживчі витрати;
 - г) усі відповіді правильні.
5. Як домогосподарства впливають на сукупний попит в економіці?
 - а) тільки через сплату податків;
 - б) через споживчі витрати та заощадження;
 - в) тільки через пропозицію праці;
 - г) не впливають взагалі.
6. Що відбувається з пропозицією праці домогосподарств під час економічного підйому?
 - а) різко зменшується;
 - б) зазвичай зростає;
 - в) залишається незмінною;
 - г) стає негативною.
7. Який тип доходів домогосподарств зростає найшвидше під час кризи?
 - а) заробітна плата;
 - б) соціальні трансферти;
 - в) дивіденди;
 - г) рента.
8. Що з переліченого є автоматичним стабілізатором для домогосподарств під час рецесії?
 - а) зростання податків;
 - б) зростання соціальних виплат;
 - в) зменшення заощаджень;
 - г) підвищення цін на товари.
9. Яка поведінка домогосподарств найбільш характерна для рецесії?

- а) різке зростання споживання;
- б) зростання заощаджень;
- в) повне припинення заощаджень;
- г) масове інвестування в акції.

10. Яка роль домогосподарств у формуванні сукупних заощаджень економіки?

- а) вони не впливають;
- б) вони є основним джерелом приватних заощаджень;
- в) вони тільки витрачають;
- г) вони формують тільки державні заощадження.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Уявіть ситуацію в країні, де через глобальну економічну кризу, подібну до рецесії 2008 року або пандемії COVID-19, багато домогосподарств втратили стабільні джерела доходу, а держава запровадила програми соціальної підтримки. Домогосподарства, як інституційний сектор, почали більше залежати від трансфертів від держави, тоді як їхня роль у споживанні зменшилася через зростання безробіття та зниження купівельної спроможності. Це призвело до змін у загальній структурі національної економіки, де домогосподарства перейшли від активного споживання до більшої орієнтації на заощадження та пошук альтернативних доходів.

Завдання: поясніть сутність домогосподарств як інституційного сектора в Системі національних рахунків (СНР) і визначте їхні основні функції в нормальних умовах та під час кризи. Опишіть, як криза впливає на функції домогосподарств, наприклад, споживання, пропозиція праці. Запропонуйте, як держава може підтримати домогосподарства для відновлення їхньої ролі в економіці.

Практичне завдання 2. У сільській місцевості країни, де переважає аграрний сектор, типове домогосподарство отримує доходи переважно від продажу сільськогосподарської продукції, сезонної праці та державних субсидій на фермерство. Під час посухи або зміни клімату джерела доходів стають нестабільними, і домогосподарства змушені шукати додаткові роботи в місті або переходити на натуральне господарство, що змінює структуру їхніх доходів від ринкових до натуральних і трансфертних.

Завдання: класифікуйте джерела формування доходів домогосподарств у цій ситуації. Поясніть структуру доходів типового сільського домогосподарства та чому вона відрізняється від міського. Проаналізуйте, як зміна клімату впливає на стабільність доходів і роль домогосподарств у національному продукті.

Практичне завдання 3. У країні з високою інфляцією, наприклад, через зростання цін на енергоносії та продукти, домогосподарства змушені перерозподіляти свої видатки: зменшувати споживання непотрібних товарів, збільшувати заощадження на «чорний день» і сплачувати вищі податки через

інфляційну корекцію. Це призводить до скорочення інвестицій у освіту чи здоров'я, а також до зростання боргів через кредити на поточні потреби.

***Завдання:** опишіть структуру видатків домогосподарств (споживання, заощадження, податки) і як інфляція на неї впливає. Поясніть, чому заощадження можуть зростати під час інфляції, попри зменшення реальних доходів. Запропонуйте стратегії для домогосподарств, щоб оптимізувати видатки в таких умовах.*

Практичне завдання 4. Після воєнного конфлікту в країні домогосподарства активно повертаються до роботи, збільшуючи пропозицію праці на ринку, але водночас зменшують споживання через руйнування інфраструктури та невизначеність. Їхні заощадження спрямовуються на відновлення житла, а сукупний попит формується переважно за рахунок гуманітарної допомоги та державних програм, що впливає на загальну економічну динаміку.

***Завдання:** поясніть роль домогосподарств у формуванні сукупного попиту та пропозиції праці у післявоєнний період. Опишіть, як заощадження домогосподарств сприяють відновленню економіки. Проаналізуйте можливі ризики, якщо домогосподарства надто зменшать споживання.*

Практичне завдання 5. У сучасній цифровій економіці країни домогосподарства все частіше отримують доходи від фрілансу, онлайн-торгівлі чи інвестицій у криптовалюту, що змінює їхню роль з традиційних споживачів на активних учасників ринку праці та капіталу. Видатки спрямовуються на цифрові послуги, заощадження – на онлайн-інвестиції, а податки стають складнішими через міжнародні транзакції.

***Завдання:** визначте функції домогосподарств як інституційного сектора в цифровій економіці. Проаналізуйте структуру доходів і видатків у такій ситуації. Поясніть, як це впливає на сукупний попит, пропозицію праці та заощаджень у макроекономіці.*

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
2. Економічна теорія: навч. посіб. Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.
3. Кібик О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
4. Малий І.Й., Радіонова І.Ф. Макроекономіка: базовий курс: навч. посібн. Київ: КНЕУ, 2016. 254 с.
5. Ситник Й.С., Бойківська Г.М., Гончар С.Й. Національна економіка: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 320 с.

ТЕМА 1.6. ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ

Питання до практичного заняття

1. Поняття та види підприємництва.
2. Передумови розвитку сучасного бізнесу.
3. Внутрішнє та зовнішнє середовище бізнесу.
4. Бізнес-планування.
5. Фінансові результати бізнесу.

Основні поняття до теми

Бізнес – це самостійна, ініціативна та систематична економічна діяльність суб'єктів господарювання, спрямована на виробництво товарів або надання послуг з метою отримання прибутку та задоволення потреб суспільства.

Підприємництво – це форма господарської діяльності, що ґрунтується на економічній свободі, інноваційності, прийнятті ризику та відповідальності за результати діяльності.

Види підприємництва – це класифікація підприємницької діяльності за характером операцій, масштабами, формами власності та сферою діяльності, зокрема виробниче, комерційне, фінансове, інноваційне та соціальне підприємництво.

Передумови розвитку сучасного бізнесу – це сукупність економічних, правових, інституційних, соціальних та технологічних факторів, що забезпечують можливість створення, функціонування й розширення бізнесу.

Економічні передумови бізнесу – це наявність платоспроможного попиту, доступу до ресурсів, конкурентного середовища та стабільної фінансової системи.

Правові передумови бізнесу – це законодавче забезпечення свободи підприємництва, захисту прав власності та дотримання договірних відносин.

Внутрішнє середовище бізнесу – це сукупність факторів, які перебувають під безпосереднім контролем підприємства та визначають ефективність його діяльності, зокрема персонал, ресурси, організаційну структуру, технології та корпоративну культуру.

Зовнішнє середовище бізнесу – це сукупність факторів макро- та мікрорівня, які не контролюються підприємством, але істотно впливають на його функціонування, зокрема економічні, політичні, правові, соціальні та конкурентні чинники.

Бізнес-план – це систематизований документ, що містить обґрунтування підприємницької ідеї, аналіз ринку, стратегію розвитку, фінансові розрахунки та оцінку ризиків.

Бізнес-планування – це процес розроблення, реалізації та контролю бізнес-плану з метою забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку підприємства.

Фінансові результати бізнесу – це узагальнені показники діяльності підприємства, що відображають співвідношення доходів і витрат та визначають прибуток або збиток.

Прибуток – це позитивна різниця між доходами та витратами підприємства, яка є основним джерелом самофінансування та розвитку бізнесу.

Рентабельність – це відносний показник ефективності бізнесу, що характеризує рівень прибутковості діяльності підприємства відносно витрат, активів або капіталу.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Домогосподарство як інституційний сектор в СНР: поняття, склад, основні функції.
2. Структура доходів домогосподарств: заробітна плата, доходи від власності, трансферти, інші джерела.
3. Структура видатків домогосподарств: споживання, податки, обслуговування боргу, заощадження.
4. Роль домогосподарств у формуванні сукупного попиту та вплив на ВВП.
5. Домогосподарства як постачальники праці.
6. Домогосподарства як джерело заощаджень.

Питання для самоконтролю

1. Що таке підприємництво та які його основні ознаки?
2. Які основні види підприємництва ви знаєте (за сферою діяльності, масштабами, формами організації)?
3. Які економічні передумови розвитку сучасного бізнесу?
4. Які правові та інституційні умови є важливими для функціонування підприємництва?
5. Що належить до внутрішнього середовища бізнесу? Наведіть приклади.
6. Що належить до зовнішнього середовища бізнесу? У чому різниця між мікро- та макросередовищем?
7. У чому полягає значення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища для суб'єкта господарювання?
8. Що таке бізнес-план і які його основні функції?
9. Назвіть основні розділи бізнес-плану.
10. Що таке виручка від реалізації та від чого вона залежить?
11. Чим відрізняються постійні та змінні витрати бізнесу?
12. Що таке прибуток і які види його Ви знаєте?
13. Що таке рентабельність і чому цей показник важливий для оцінки бізнесу?
14. Що розуміють під точкою беззбитковості?
15. Як зміна ціни продукції впливає на фінансові результати бізнесу?
16. Як зміна витрат впливає на прибуток суб'єкта господарювання?

17. Які основні ризики супроводжують підприємницьку діяльність?
18. Чому для сучасного бізнесу важливими є інноваційність та адаптивність до змін зовнішнього середовища?
19. Яку роль відіграє малий і середній бізнес у розвитку національної економіки?
20. Чому бізнес-планування є необхідною умовою для залучення інвесторів і кредиторів?

Теми презентацій та повідомлень

1. Підприємництво в ринковій економіці: сутність, функції, роль у розвитку суспільства.
2. Види підприємницької діяльності та організаційно-правові форми бізнесу.
3. Сучасні тенденції розвитку підприємництва (стартапи, платформи, цифровий бізнес).
4. Інституційні передумови розвитку бізнесу в Україні: досягнення та проблеми.
5. Внутрішнє та зовнішнє середовище суб'єкта господарювання: методи аналізу (PEST, SWOT та ін.).
6. Бізнес-план як інструмент обґрунтування інвестиційного проєкту.
7. Оцінка фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання: основні підходи та показники.
8. Управління витратами та прибутком у системі економіки бізнесу.
9. Ризики в підприємницькій діяльності та шляхи їх мінімізації.
10. Особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни та повоєнного відновлення.

Тестові завдання

1. Що є головною метою підприємницької діяльності?
 - а) соціальний вплив;
 - б) отримання прибутку;
 - в) створення робочих місць;
 - г) екологічна безпека.
2. Який вид підприємництва характеризується найбільшою кількістю працівників?
 - а) мікробізнес;
 - б) малий бізнес;
 - в) середній бізнес;
 - г) великий бізнес.
3. Що з переліченого належить до зовнішнього середовища бізнесу?
 - а) організаційна структура компанії;
 - б) рівень інфляції в країні;
 - в) корпоративна культура;
 - г) кваліфікація персоналу.

4. Який елемент внутрішнього середовища бізнесу найважливіший для стартапу?

- а) фінансовий капітал;
- б) бізнес-ідея та бізнес-модель;
- в) державне регулювання;
- г) конкуренти на ринку.

5. Який розділ бізнес-плану описує конкурентне середовище?

- а) фінансовий план;
- б) маркетинговий план;
- в) аналіз ринку та конкурентів;
- г) операційний план.

6. Що з переліченого є фінансовим результатом бізнесу?

- а) виручка від реалізації;
- б) чистий прибуток;
- в) собівартість продукції;
- г) усі відповіді правильні.

7. Яка форма підприємництва передбачає використання чужого бренду та бізнес-моделі?

- а) індивідуальне підприємництво;
- б) франчайзинг;
- в) партнерство;
- г) корпорація.

8. Що є найважливішим фактором зовнішнього середовища під час енергетичної кризи?

- а) політичне середовище;
- б) економічне середовище;
- в) технологічне середовище;
- г) екологічне середовище.

9. Який показник характеризує рентабельність бізнесу?

- а) виручка;
- б) чистий прибуток;
- в) собівартість;
- г) податкові платежі.

10. Що з переліченого є обов'язковим елементом бізнес-плану?

- а) фінансовий прогноз;
- б) історія компанії за 10 років;
- в) докладний опис організаційної структури компанії;
- г) рекомендації від попередніх клієнтів або партнерів.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Молоде подружжя з Одеси протягом 4 років вело успішний бізнес як два окремі ФОПи: дружина займалася онлайн-продажем handmade-виробів, чоловік – ремонтом та встановленням кондиціонерів. У 2025 році вони вирішили об'єднати зусилля, найняти 3–4 працівників, відкрити невеликий офіс-магазин і працювати вже як юридична

особа (ТОВ). Водночас зросла конкуренція з боку великих маркетплейсів, а податки та адміністративні вимоги стали відчутнішими.

Завдання: визначте, до якого виду підприємництва належить їхня діяльність на кожному етапі (за формою власності, за розміром, за характером діяльності). Які передумови спонукали їх до переходу від ФОП до ТОВ? Які переваги та ризики такого переходу ви бачите для цього бізнесу?

Практичне завдання 2. Власник невеликого затишного кафе в історичному центрі Одеси зіткнувся з черговим відключенням електроенергії взимку 2025–2026 рр. Кафе втрачає клієнтів через відсутність опалення, неможливість готувати гарячі страви та погіршення атмосфери. Водночас зростають витрати на генератори, пальне та продукти. Конкуренти, які мають потужні генератори або перейшли на доставку, продовжують працювати.

Завдання: розподіліть фактори впливу на цей бізнес між внутрішнім та зовнішнім середовищем. Які елементи зовнішнього середовища (політичне, економічне, технологічне, соціальне) зараз є найбільш критичними? Запропонуйте 3–4 реальні заходи адаптації бізнесу до цієї ситуації.

Практичне завдання 3. Дівчина-дизайнер вирішила запустити власний бренд екологічних тканинних сумок з перероблених матеріалів. У неї є креативна ідея, невеликі заощадження та досвід роботи на фрілансі. Вона ще не знає, чи варто одразу реєструвати ФОП, скільки грошей потрібно на старт, як знайти перших клієнтів і як оцінити, чи буде бізнес прибутковим.

Питання для дискусії:

1. Які основні розділи бізнес-плану їй необхідно розробити в першу чергу?
2. Назвіть 4–5 ключових питань, на які бізнес-план має дати відповідь перед початком вкладення грошей.
3. Поясніть, чому бізнес-планування особливо важливе саме для стартапів такого типу.

Практичне завдання 4. Підприємець запустив сезонний бізнес прокату електросамокатів у курортній зоні Одеси та області. Сезон триває з травня по вересень. За 2025 рік бізнес отримав виручку 2,8 млн грн, але витрати склали 2,3 млн грн (закупівля самокатів, ремонт, оренда парковок, реклама, зарплата, податки). Чистий прибуток вийшов невеликим, а значна частина самокатів вже потребує заміни.

Питання для дискусії:

1. Які основні фінансові результати бізнесу можна виділити за цією інформацією?
2. Поясніть різницю між виручкою, витратами, прибутком і рентабельністю в цьому випадку.
3. Запропонуйте, які показники фінансових результатів власник повинен обов'язково контролювати, щоб зрозуміти, чи варто продовжувати цей бізнес у 2026 році.

Практичне завдання 5. Власник успішної локальної кав'ярні вирішив розвиватися через продаж франшизи. Перші два франчайзі відкрилися в сусідніх містах і працюють досить добре. Однак у 2026 році в місті почали масово відкриватися кав'ярні мережевих брендів, а також дешеві «кав'ярні на винос». Прибутковість франчайзі почала падати, деякі скаржаться на високі роялті та маркетингові внески.

Питання для дискусії:

2. Які види підприємництва поєднані в цій ситуації (самостійне підприємництво + франчайзинг)?

3. Які елементи зовнішнього та внутрішнього середовища зараз найбільше тиснуть на цей бізнес?

4. Оцініть, які розділи бізнес-плану франчайзі потребують термінового перегляду та вдосконалення.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.

2. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою: практ. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ "ОЮА", 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>

3. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>

4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>

5. Марченко В.М. Основи підприємницької діяльності: підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.

ТЕМА 1.7.

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Питання до практичного заняття

1. Сутність фінансової політики та її цілі в системі макроекономічного регулювання.

2. Інструменти фінансової політики.

3. Види фінансової політики та її вплив на сукупний попит. Фінансовий мультиплікатор. Автоматичні стабілізатори.

4. Бюджетний дефіцит і державний борг: економічний зміст, причини, наслідки.

5. Фінансові обмеження та оцінка ефективності фінансової політики.

Основні поняття до теми

Фіскальна політика – це система заходів держави у сфері формування та використання бюджетних доходів і видатків з метою впливу на макроекономічну рівновагу, темпи економічного зростання, рівень зайнятості та стабільність цін.

Цілі фіскальної політики – це досягнення економічного зростання, повної зайнятості, стабільності цін, збалансованості державних фінансів та соціальної справедливості.

Інструменти фіскальної політики – це засоби впливу держави на економічну активність, які включають податки, державні видатки, трансфертні платежі та бюджетні програми.

Податкова політика – це складова фіскальної політики, що передбачає встановлення, зміну та адміністрування податків з метою регулювання доходів бюджету та економічної поведінки суб'єктів господарювання.

Бюджетні видатки – це фінансові ресурси, спрямовані державою на виконання економічних, соціальних та оборонних функцій, а також на стимулювання розвитку економіки.

Види фіскальної політики – це форми її реалізації залежно від економічної ситуації, зокрема стимулююча, стримуюча та нейтральна фіскальна політика.

Сукупний попит – це загальний обсяг попиту на товари і послуги в економіці, на який фіскальна політика впливає через зміну державних видатків і податкового навантаження.

Фіскальний мультиплікатор – це показник, що відображає кратність зміни обсягу національного виробництва у відповідь на зміну державних видатків або податків.

Автоматичні стабілізатори – це елементи фіскальної системи, які без спеціальних рішень уряду пом'якшують коливання економічного циклу, зокрема прогресивне оподаткування та система соціальних виплат.

Бюджетний дефіцит – це перевищення державних видатків над доходами бюджету протягом певного бюджетного періоду.

Державний борг – це сукупність фінансових зобов'язань держави перед внутрішніми та зовнішніми кредиторами, що виникають у результаті фінансування бюджетного дефіциту.

Фіскальні обмеження – це встановлені державою або міжнародними інституціями правила та нормативи, що обмежують рівень бюджетного дефіциту, державного боргу та обсяги видатків.

Фіскальна дисципліна – це дотримання органами влади принципів відповідального управління бюджетними ресурсами з метою забезпечення фінансової стабільності.

Ефективність фіскальної політики – це ступінь досягнення поставлених макроекономічних цілей за мінімальних фіскальних витрат та допустимого рівня ризиків для економіки.

Фіскальна політика в умовах кризи – це комплекс антикризових бюджетно-податкових заходів, спрямованих на підтримку економічної активності та соціального захисту населення.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність та основні цілі фіскальної політики в ринковій економіці.
2. Функції держави у сфері перерозподілу національного доходу та стабілізації економіки.
3. Податки як інструмент фіскальної політики: класифікація, вплив на економічну активність.
4. Структура державних видатків та їхній вплив на економічне зростання.
5. Види фіскальної політики: експансійна, рестрикційна, нейтральна.
6. Фіскальний мультиплікатор: сутність, чинники, що впливають на його величину.
7. Автоматичні стабілізатори: роль у згладжуванні економічних коливань.
8. Бюджетний дефіцит: причини, види, способи фінансування.
9. Державний борг: показники боргового навантаження, внутрішній та зовнішній борг.
10. Фіскальні правила та принципи фіскальної стійкості.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність фіскальної політики?
2. Які основні цілі фіскальної політики в ринковій економіці?
3. Які інструменти фіскальної політики ви знаєте?
4. Чим відрізняються прямі та непрямі податки?
5. Що таке державні видатки та які їх основні групи?
6. У чому полягає різниця між експансійною, рестрикційною та нейтральною фіскальною політикою?
7. Що таке фіскальний мультиплікатор і чому його значення важливе для аналізу впливу політики на ВВП?
8. Що таке автоматичні стабілізатори? Наведіть приклади.
9. Чим автоматичні стабілізатори відрізняються від дискреційних рішень уряду?
10. Що таке бюджетний дефіцит і які його основні види?
11. Що таке державний борг і як він формується?
12. Які ризики пов'язані з надмірним накопиченням державного боргу?
13. Які способи фінансування бюджетного дефіциту застосовуються на практиці?
14. Що таке фіскальні правила та чому їх запроваджують?
15. Як фіскальна політика впливає на сукупний попит, зайнятість та інфляцію?
16. Яку роль відіграє фіскальна політика в умовах економічних криз?

17. Які особливості має фінансова політика в умовах війни та надзвичайних ситуацій?

18. Як взаємодіють фінансова та грошово-кредитна політика?

19. За якими показниками можна оцінювати ефективність фінансової політики?

20. Чому важливо поєднувати короткострокові стабілізаційні цілі з довгостроковою фінансовою стійкістю?

Теми презентацій та повідомлень

1. У чому полягає сутність фінансової політики?
2. Які основні цілі фінансової політики в ринковій економіці?
3. Які інструменти фінансової політики ви знаєте?
4. Чим відрізняються прямі та непрямі податки?
5. Що таке державні видатки та які їх основні групи?
6. У чому полягає різниця між експансійною, рестрикційною та нейтральною фінансовою політикою?
7. Що таке фінансовий мультиплікатор і чому його значення важливе для аналізу впливу політики на ВВП?
8. Що таке автоматичні стабілізатори? Наведіть приклади.
9. Чим автоматичні стабілізатори відрізняються від дискреційних рішень уряду?
10. Що таке бюджетний дефіцит і які його основні види?
11. Що таке державний борг і як він формується?
12. Які ризики пов'язані з надмірним накопиченням державного боргу?
13. Які способи фінансування бюджетного дефіциту застосовуються на практиці?
14. Що таке фінансові правила та чому їх запроваджують?
15. Як фінансова політика впливає на сукупний попит, зайнятість та інфляцію?
16. Яку роль відіграє фінансова політика в умовах економічних криз?
17. Які особливості має фінансова політика в умовах війни та надзвичайних ситуацій?
18. Як взаємодіють фінансова та грошово-кредитна політика?
19. За якими показниками можна оцінювати ефективність фінансової політики?
20. Чому важливо поєднувати короткострокові стабілізаційні цілі з довгостроковою фінансовою стійкістю?

Тестові завдання

1. Яка головна мета фінансової політики?
 - а) регулювання грошової маси;
 - б) вплив на сукупний попит через державний бюджет;
 - в) встановлення обмінного курсу;
 - г) контроль за банківським сектором.
2. Який інструмент належить до фінансової політики?

- а) зміна облікової ставки;
 - б) зміна ставок податку на прибуток;
 - в) операції на відкритому ринку;
 - г) норми обов'язкового резервування.
3. Яка політика називається експансійною?
- а) збільшення податків і скорочення видатків;
 - б) зниження податків і зростання державних видатків;
 - в) збереження балансу бюджету;
 - г) повне усунення дефіциту.
4. Що таке фіскальний мультиплікатор?
- а) відношення зміни ВВП до зміни державних видатків;
 - б) швидкість зростання боргу;
 - в) відсоток автоматичних стабілізаторів;
 - г) коефіцієнт боргового навантаження.
5. Який приклад автоматичного стабілізатора?
- а) разові виплати всім громадянам;
 - б) прогресивна шкала оподаткування;
 - в) підвищення облікової ставки;
 - г) валютні інтервенції.
6. Що є основною причиною структурного бюджетного дефіциту?
- а) циклічне падіння ВВП;
 - б) невідповідність доходів і видатків навіть при повній зайнятості;
 - в) тимчасові соціальні виплати;
 - г) зростання експорту.
7. Який наслідок великого державного боргу є найнебезпечнішим у довгостроковій перспективі?
- а) зростання інфляції;
 - б) витіснення приватних інвестицій (ефект витіснення);
 - в) негайне банкрутство;
 - г) зниження безробіття.
8. Що з переліченого є фіскальним обмеженням в ЄС?
- а) дефіцит бюджету не більше 3% ВВП;
 - б) інфляція не більше 2%;
 - в) ставка рефінансування не більше 5% ;
 - г) рівень безробіття не більше 7% .
9. Яка політика проводиться під час перегріву економіки?
- а) експансійна;
 - б) рестрикційна;
 - в) нейтральна;
 - г) протекціоністська.
10. Який показник використовують для оцінки стійкості державного боргу?
- а) відношення боргу до ВВП;
 - б) рівень інфляції;
 - в) рівень безробіття;

г) темп зростання грошової маси.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У країні під час пандемії COVID-19 спостерігається різке падіння ВВП, зростання безробіття та зниження споживчого попиту через карантинні обмеження. Уряд вирішує запровадити пакет антикризових заходів, включаючи прямі виплати громадянам, субсидії бізнесу та збільшення державних інвестицій у інфраструктуру, що призводить до зростання бюджетного дефіциту, але допомагає стабілізувати економіку.

Завдання: поясніть сутність фіскальної політики та її основні цілі в цій ситуації. Визначте, які інструменти фіскальної політики тут застосовуються. Проаналізуйте, як ці заходи впливають на сукупний попит і чому вони можуть бути ефективними в рецесії.

Практичне завдання 2. У країні з високою інфляцією уряд намагається стримати попит, підвищуючи податки на розкішні товари, скорочуючи державні видатки на неперіоритетні програми та реформуючи систему соціальних виплат. Це викликає дискусії серед економістів щодо балансу між стримуванням інфляції та підтримкою соціально вразливих груп.

Завдання: перелічіть інструменти фіскальної політики, які тут використовуються, та поясніть їхню сутність. Опишіть стимулюючу чи стримуючу види фіскальної політики і як вони впливають на сукупний попит.

Практичне завдання 3. У країні в умовах війни державні видатки на оборону та відновлення інфраструктури різко зросли, що призвело до значного бюджетного дефіциту та накопичення державного боргу через позики від міжнародних організацій (МВФ, ЄС). Це забезпечує короткострокову стабільність, але створює ризики для майбутньої економіки, як інфляція та залежність від зовнішньої допомоги.

Завдання: поясніть економічний зміст бюджетного дефіциту та державного боргу, а також їхні причини в цій ситуації. Проаналізуйте позитивні та негативні наслідки для макроекономіки. Запропонуйте заходи для управління боргом, зважаючи на фіскальні обмеження.

Практичне завдання 4. Після економічної кризи уряд країни реалізує програму відновлення, включаючи податкові пільги для інвестицій та державні програми зайнятості. Однак через неефективне адміністрування частина коштів витрачається неефективно, що призводить до зростання боргу без пропорційного ефекту на ВВП, і суспільство вимагає оцінки цих заходів.

Завдання: Поясніть сутність фіскальних обмежень (наприклад, бюджетні правила) та чому вони важливі. Оцініть ефективність фіскальної політики в цій ситуації, спираючись на вплив на сукупний попит і мультиплікатор.

Практичне завдання 5. У країні з нестабільною економікою уряд розглядає різні сценарії фіскальної політики: від стимулювання через інфраструктурні проекти до стримування через підвищення податків. Думки економістів відрізняються: одні за активну політику для зростання, інші попереджають про ризики боргу. Група студентів має змодельовати дискусію в ролі урядових радників.

Завдання для виконання в групах по 3-5 осіб: розподіліть ролі, наприклад, міністр фінансів, економіст МВФ, представник бізнесу та поясніть сутність і цілі фіскальної політики в невизначеності. Обговоріть інструменти, види політики та автоматичні стабілізатори; представте аргументи за/проти кожного сценарію. Сформууйте груповий висновок та презентуйте його групою.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою : практ. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ "ОЮА", 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>
3. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
4. Кібік О., Корнілова О., Кузнецова Л. Економічна безпека : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 60 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30432>
5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
6. Марченко В. М.. Основи підприємницької діяльності : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.
7. Панчишин С. М. Макроекономіка: Методичні поради та плани практичних занять для студентів економічного факультету освітньої програми «Міжнародна економіка» / Вид. 12-е, перероб. та доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 118 с.
8. Фісуненко Н. О., Альошина Т. В., Сидоров О. А., М'ячин В. Г. Макроекономіка: навч. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 148 с.

ТЕМА 1.8. РИНОК ПРАЦІ. БЕЗРОБІТТЯ ТА ІНФЛЯЦІЯ

Питання до практичного заняття

1. Сутність ринку праці.
2. Сутність, види, показники вимірювання безробіття.
3. Сутність, види, показники вимірювання інфляції.
4. Взаємозв'язок безробіття та інфляції (крива Філіпса).

Основні поняття до теми

Ринок праці – це система соціально-економічних відносин між роботодавцями та найманими працівниками щодо купівлі-продажу робочої сили, формування рівня зайнятості та заробітної плати.

Робоча сила – це сукупність фізичних і розумових здібностей людини, які використовуються у процесі праці та є об'єктом економічних відносин на ринку праці.

Попит на працю – це потреба роботодавців у працівниках певної кваліфікації, яка формується залежно від обсягів виробництва, продуктивності праці та рівня заробітної плати.

Пропозиція праці – це кількість і якість робочої сили, яку населення готове запропонувати на ринку праці за певного рівня оплати праці та умов зайнятості.

Заробітна плата – це грошова винагорода за працю, що виплачується найманому працівникові відповідно до кількості, якості та результатів його трудової діяльності.

Номінальна заробітна плата – це грошова сума, яку працівник отримує за виконану роботу в поточних цінах без урахування рівня інфляції та купівельної спроможності грошей.

Реальна заробітна плата – це обсяг товарів і послуг, які працівник може придбати за номінальну заробітну плату з урахуванням рівня цін та інфляційних процесів в економіці.

Функції заробітної плати – це основні напрями її впливу, зокрема відтворювальна, стимулююча, регулююча та соціальна функції.

Державне регулювання ринку праці – це система правових, економічних та соціальних заходів, спрямованих на забезпечення зайнятості, захист прав працівників і стабілізацію трудових відносин.

Безробіття – це соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має роботи, але готова і здатна працювати та активно її шукає.

Рівень безробіття – це відносний показник, що характеризує частку безробітних у складі економічно активного населення.

Види безробіття – це форми прояву безробіття залежно від причин виникнення, зокрема фрикційне, структурне, циклічне та приховане безробіття.

Інфляція – це стійке зростання загального рівня цін в економіці, що призводить до знецінення грошей та зниження купівельної спроможності населення.

Причини інфляції – це сукупність факторів, що спричиняють зростання цін, зокрема надлишковий сукупний попит, зростання витрат виробництва та монетарні чинники.

Види інфляції – це класифікація інфляційних процесів за темпами та характером, включаючи повзучу, галопуючу та гіперінфляцію.

Крива Філіпса – це економічна модель, що відображає обернений взаємозв'язок між рівнем безробіття та темпами інфляції в короткостроковому періоді.

Антиінфляційна політика – це комплекс заходів держави, спрямованих на стримування інфляційних процесів та стабілізацію цін.

Зміст завдання самотійної роботи

1. Сутність та суб'єкти ринку праці, попит і пропозиція праці.
2. Сутність, види та фактори формування заробітної плати як ціна праці:, номінальна і реальна заробітна плата.
3. Економічна та соціальна сутність безробіття та його види.
4. Показники ринку праці: рівень безробіття, рівень зайнятості, робоча сила.
5. Сутність, причини та наслідки інфляції.
6. Види інфляції: за темпами, за передбачуваністю, за причинами.
7. Показники інфляції: індекс споживчих цін, індекс цін виробників, дефлятор ВВП.
8. Взаємозв'язок між інфляцією та безробіттям (крива Філіпса).
9. Природний рівень безробіття.
10. Політика держави у сфері регулювання ринку праці та інфляції.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ринок праці і хто є його основними суб'єктами?
2. Що виступає «товаром» і «ціною» на ринку праці?
3. Які фактори впливають на попит на працю з боку роботодавців?
4. Які фактори визначають пропозицію праці з боку працівників?
5. Що таке заробітна плата та чим відрізняється номінальна від реальної зарплати?
6. Як визначається робоча сила, рівень зайнятості та рівень безробіття?
7. Які основні види безробіття виділяють?
8. Чому повна відсутність безробіття в ринковій економіці практично недосяжна й навіть небажана?
9. Що таке природний рівень безробіття?
10. Що таке інфляція і чому вона вважається макроекономічною проблемою?
11. Які основні види інфляції за темпами та за причинами?
12. Що таке індекс споживчих цін (ІСЦ) і для чого він використовується?

13. Як інфляція впливає на реальні доходи домогосподарств?
14. Що таке інфляція попиту та інфляція витрат?
15. У чому суть кривої Філіпса на інтуїтивному рівні?
16. Чому зв'язок між безробіттям та інфляцією у довгостроковому періоді не такий простий?
17. Як високий рівень безробіття впливає на економіку та суспільство?
18. Як висока та нестабільна інфляція впливає на інвестиції та економічне зростання?
19. Чому боротьба з безробіттям і боротьба з інфляцією іноді вимагають різних (навіть протилежних) заходів економічної політики?
20. Чому для аналізу стану економіки важливо розглядати ринок праці, безробіття й інфляцію разом, а не окремо?

Теми презентацій та повідомлень

1. Ринок праці: особливості формування попиту і пропозиції праці в сучасній економіці.
2. Заробітна плата: економічна сутність, форми, реальний та номінальний рівень.
3. Безробіття: види, соціально-економічні наслідки, підходи до зменшення.
4. Інфляція: причини, види, вплив на домогосподарства та бізнес.
5. Показники ринку праці в Україні: сучасні тенденції та виклики.
6. Інфляція в Україні: динаміка, фактори, особливості в умовах війни та відновлення.
7. Взаємозв'язок між інфляцією та безробіттям: крива Філіпса і її інтерпретація.
8. Молодіжне безробіття: причини та можливі шляхи вирішення.
9. Міграція робочої сили та її вплив на ринок праці й економічний розвиток.
10. Соціальні наслідки тривалого безробіття та високої інфляції.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що визначає рівноважну заробітну плату на ринку праці?
 - а) тільки попит на працю;
 - б) перетин кривих попиту та пропозиції праці;
 - в) державне регулювання;
 - г) рівень інфляції.
2. Яке безробіття називається фрикційним?
 - а) пов'язане з пошуком кращої роботи;
 - б) через економічний спад;
 - в) через невідповідність навичок та вимог;
 - г) сезонне безробіття.
3. Який показник найчастіше використовують для вимірювання інфляції?
 - а) дефлятор ВВП;

- б) індекс споживчих цін (ІСЦ);
 - в) індекс цін виробників;
 - г) індекс цін на продукти.
4. Що показує короткострокова крива Філіпса?
- а) зворотний зв'язок між інфляцією та безробіттям;
 - б) вертикальну залежність;
 - в) відсутність зв'язку;
 - г) прямий зв'язок між інфляцією та безробіттям.
5. Що таке природний рівень безробіття?
- а) нульове безробіття;
 - б) сума фрикційного та структурного безробіття;
 - в) тільки циклічне безробіття;
 - г) тільки сезонне безробіття.
6. Яке безробіття зростає найбільше під час рецесії?
- а) фрикційне;
 - б) структурне;
 - в) циклічне;
 - г) добровільне.
7. Яка інфляція виникає через зростання витрат виробництва?
- а) інфляція попиту;
 - б) інфляція витрат;
 - в) імпортована інфляція;
 - г) гіперінфляція.
8. Що відбувається з кривою Філіпса в довгостроковому періоді?
- а) вона стає горизонтальною;
 - б) стає вертикальною на рівні природного безробіття;
 - в) зникає повністю;
 - г) стає висхідною.
9. Який тип інфляції найнебезпечніший для економіки?
- а) повзуча;
 - б) галопуюча;
 - в) гіперінфляція;
 - г) дефляція.
10. Що є причиною зсуву кривої Філіпса вправо?
- а) зниження природного рівня безробіття;
 - б) зростання очікувань інфляції;
 - в) зменшення структурного безробіття;
 - г) падіння цін на нафту.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. В одному великому місті на ринку праці для фахівців з цифрового маркетингу спостерігається: багато молодих спеціалістів з базовими навичками, дефіцит досвідчених фахівців і те, що компанії активно конкурують за досвідчених працівників, пропонуючи вищу зарплату, бонуси, можливість віддаленої роботи.

***Завдання:** поясніть, що є товаром, ціною, попитом і пропозицією на цьому ринку праці. Опишіть, як надлишок молодих спеціалістів впливає на заробітну плату на стартових позиціях. Поясніть, чому за досвідчених фахівців роботодавці готові платити значно більше. Що може змістити криву попиту на працю з боку роботодавців та криву пропозиції праці з боку працівників? Наведіть по 2 приклади для кожного. Зробіть висновок про те, як ринок праці «сигналізує» людям, в які професії варто інвестувати свій час і освіту.*

Практичне завдання 2. Розгляньте наступні приклади:

1. Випускниця університету шукає першу роботу за спеціальністю.
2. Працівника звільнили через скорочення виробництва на підприємстві. Він має досвід, але в регіоні мало вакансій у його сфері.
3. Людина залишає роботу за власним бажанням, щоб знайти краще оплачувану або ближчу до дому.
4. Через технологічне оновлення підприємства частина працівників з низькою кваліфікацією більше не потрібна, а на нові місця потрібні інші навички.
5. У період різкого падіння сукупного попиту підприємства масово скорочують персонал.

***Завдання:** визначте, який вид безробіття відповідає кожній ситуації: фрикційне, структурне; циклічне. Поясніть, чому фрикційне безробіття вважається «нормальним» елементом ринку праці. Обґрунтуйте, чому структурне безробіття пов'язується із технологічними змінами та зміною структури економіки. Поясніть, чим циклічне безробіття відрізняється від двох інших видів. Сформулюйте, що таке «природний рівень безробіття» і які види безробіття в нього входять.*

Практичне завдання 3. У невеликому промисловому місті на півдні України закrywся великий металургійний завод через перехід на «зелену» енергетику та високу вартість енергоносіїв. Близько 3000 працівників втратили роботу. Багато з них – люди 45–55 років з вузькою спеціалізацією, які не можуть швидко перекваліфікуватися. Частина знаходить тимчасову роботу, частина виїжджає в інші міста або за кордон.

***Завдання:** визначте види безробіття, які тут переважають і поясніть чому. Які показники безробіття зміняться в місті? Запропонуйте заходи політики зайнятості для зменшення такого безробіття.*

Практичне завдання 4. Після стабілізації ситуації в країні економіка починає відновлюватися, а саме зростає попит на робочу силу, безробіття поступово знижується з 18% до 10%, але одночасно прискорюється інфляція з 5% до 12–15%. Економісти сперечаються: чи існує ще короткострокова крива Філіпса, чи вже діє лише довгостроковий вертикальний характер через природний рівень безробіття.

Завдання: поясніть сутність кривої Філіпса та її короткостроковий і довгостроковий варіанти. Чому в умовах відновлення після шоку безробіття та інфляція можуть зростати одночасно? Яке значення має природний рівень безробіття в цій ситуації?

Практичне завдання 5. Уявіть, що ви – члени експертної ради при Кабміні. Країна перебуває в стані високого безробіття та помірної, але стійкої інфляції. Одна частина економістів вважає, що потрібно стимулювати економіку за будь-яку ціну, навіть ризикуючи інфляцією, інша – що пріоритет №1 – стримування інфляції, бо вона «з'їдає» доходи населення.

Завдання: розподіліть ролі (експерт за стимулюванням, експерт за стримуванням, представник НБУ, представник Мінфіну, представник профспілок). Кожна роль аргументує свою позицію, спираючись на: ринок праці, види безробіття, криву Філіпса, природний рівень безробіття, ІСЦ. Група готує спільний висновок, в якому вказано, який баланс між безробіттям та інфляцією є оптимальним зараз і які інструменти політики потрібні.

Рекомендовані джерела

1. Кібік О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
2. Публічні фінанси: навч. посібн.; за ред. д. е. н., проф. М. І. Карліна. Електронне видання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.
3. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Візіренко С.В. Фінансовий менеджмент: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання] Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 99 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30469>
4. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Примаченко І.Ф., Візіренко С.В. Фінанси, гроші, кредит: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса. 187 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30492>
5. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід: навчальний посібник / Н.Д. Маслій, М.А. Дем'янчук. Одеса: Астропринт, 2022. 384 с.

ТЕМА 1.9. ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Питання до практичного заняття

1. Сутність грошово-кредитної (монетарної) політики та її цілі.
2. Інструменти грошово-кредитної політики: облікова ставка, норми резервування, операції на відкритому ринку, інші інструменти.
3. Експансійна та рестрикційна грошово-кредитна політика, таргетування інфляції.
4. Національний банк України як суб'єкт монетарної політики: статус, функції, повноваження.

Основні поняття до теми

Грошово-кредитна (монетарна) політика – це система заходів центрального банку, спрямованих на регулювання обсягу грошової маси та вартості кредитних ресурсів з метою забезпечення стабільності цін, економічного зростання та фінансової стабільності.

Цілі грошово-кредитної політики – це досягнення цінової стабільності, підтримка стабільності національної валюти, сприяння сталому економічному розвитку та забезпечення надійності фінансової системи.

Інструменти грошово-кредитної політики – це сукупність методів і механізмів, за допомогою яких центральний банк впливає на грошову масу, кредитування та рівень процентних ставок в економіці.

Облікова ставка – це ключова процентна ставка центрального банку, за якою він надає кредити комерційним банкам і яка слугує орієнтиром для формування процентних ставок у банківській системі.

Норми обов'язкового резервування – це встановлена центральним банком частка залучених банками коштів, яку вони зобов'язані зберігати на рахунках у центральному банку.

Операції на відкритому ринку – це купівля та продаж центральним банком державних цінних паперів з метою регулювання ліквідності банківської системи.

Експансійна грошово-кредитна політика – це політика стимулювання економічної активності шляхом збільшення грошової маси, зниження процентних ставок та розширення кредитування.

Рестрикційна грошово-кредитна політика – це політика стримування інфляції та перегріву економіки шляхом обмеження грошової маси та підвищення процентних ставок.

Таргетування інфляції – це режим монетарної політики, за якого центральний банк офіційно встановлює цільовий рівень інфляції та використовує монетарні інструменти для його досягнення.

Центральний банк – це основний регулятор грошово-кредитної системи держави, відповідальний за емісію національної валюти та реалізацію монетарної політики.

Національний банк України – це центральний банк держави, особливий орган державного управління, що забезпечує стабільність грошової одиниці України та функціонування банківської системи.

Повноваження Національного банку України – це законодавчо визначені права щодо встановлення облікової ставки, регулювання діяльності банків, здійснення валютної політики та застосування монетарних інструментів.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність грошово-кредитної (монетарної) політики та її місце в системі макроекономічного регулювання.
2. Цілі грошово-кредитної політики: цінова стабільність, стабільність фінансової системи, підтримка економічного зростання.
3. Національний банк України як центральний банк держави.
4. Інструменти грошово-кредитної політики НБУ
5. Мета та наслідки експансійної та рестрикційної грошово-кредитної політики.
6. Таргетування інфляції в Україні як сучасний режим монетарної політики.
7. Взаємодія НБУ з урядом та іншими органами влади.

Питання для самоконтролю

1. Що таке грошово-кредитна (монетарна) політика?
2. Які основні цілі монетарної політики?
3. Яку роль відіграє центральний банк у проведенні грошово-кредитної політики?
4. Який статус має Національний банк України?
5. Які основні функції НБУ?
6. Що таке облікова ставка НБУ і як її зміна впливає на відсоткові ставки в економіці?
7. Що таке норми обов'язкового резервування і як вони впливають на можливості банків кредитувати?
8. У чому суть операцій на відкритому ринку, які здійснює НБУ?
9. Чим відрізняється експансійна монетарна політика від рестрикційної?
10. Що таке таргетування інфляції та як воно реалізується в Україні?
11. Чому важливі інфляційні очікування населення та бізнесу?
12. Як рішення НБУ впливають на інфляцію, валютний курс, кредитування?
13. У чому полягає різниця між фіскальною та грошово-кредитною політикою?
14. Чому важлива незалежність НБУ від уряду?
15. Які ризики можуть виникати, якщо НБУ фактично фінансує бюджетний дефіцит шляхом «наддруку» грошей (прямо чи опосередковано)?

16. Як грошово-кредитна політика може допомогти економіці в період кризи чи війни?
17. Які обмеження має НБУ при проведенні монетарної політики в умовах значних зовнішніх шоків?
18. Як рішення НБУ позначаються на домогосподарствах?
19. Як рішення НБУ позначаються на бізнесі?
20. Чому для розуміння економіки України важливо знати роль і функції НБУ як суб'єкта монетарної політики?

Теми презентацій та повідомлень

1. Грошово-кредитна політика та її вплив на повсякденне життя населення.
2. Національний банк України як ключовий інститут макроекономічної стабільності.
3. Облікова ставка НБУ як інструмент впливу на інфляцію кредити та інвестиції.
4. Механізми регулювання ліквідності банківської системи Національним банком України.
5. Таргетування інфляції в Україні досвід реалізації та сучасні виклики.
6. Взаємодія Національного банку України та уряду в умовах воєнного стану та відновлення економіки.
7. Роль Національного банку України у забезпеченні фінансової стабільності держави.
8. Монетарна політика та формування інфляційних очікувань населення.
9. Вплив рішень Національного банку України на валютний ринок і довіру до гривні.
10. Грошово-кредитна політика України в контексті європейської інтеграції.

Тестові завдання

1. Хто є головним суб'єктом проведення грошово-кредитної політики в Україні?
 - а) Міністерство фінансів;
 - б) Національний банк України;
 - в) Кабінет Міністрів;
 - г) Верховна Рада.
2. Яка головна кінцева мета сучасної монетарної політики НБУ?
 - а) максимізація зайнятості;
 - б) забезпечення цінової стабільності;
 - в) максимальне зростання ВВП;
 - г) підтримка фіксованого курсу гривні.
3. Який інструмент монетарної політики безпосередньо впливає на вартість кредитів для комерційних банків?

- а) норми обов'язкового резервування;
 - б) облікова ставка;
 - в) операції РЕПО;
 - г) валютні інтервенції.
4. Що відбувається з грошовою масою, коли НБУ підвищує норми обов'язкового резервування?
- а) грошова маса зростає;
 - б) грошова маса зменшується;
 - в) грошова маса не змінюється;
 - г) змінюється тільки структура грошової маси.
5. Який тип монетарної політики називається експансійною?
- а) підвищення облікової ставки;
 - б) зниження облікової ставки та купівля цінних паперів;
 - в) збільшення норм резервування;
 - г) продаж валюти на міжбанківському ринку.
6. Яка політика проводиться, коли економіка «перегрівається» і інфляція висока?
- а) експансійна;
 - б) рестрикційна;
 - в) нейтральна;
 - г) протекціоністська.
7. Що означає режим інфляційного таргетування?
- а) фіксований обмінний курс;
 - б) публічне оголошення цільового рівня інфляції та відповідальність НБУ за його досягнення;
 - в) таргетування обсягу грошової маси;
 - г) таргетування рівня безробіття.
8. Яка функція НБУ не відноситься до його основних повноважень у сфері монетарної політики?
- а) емісія національної валюти;
 - б) встановлення ключової ставки;
 - в) управління державним боргом;
 - г) забезпечення стабільності банківської системи.
9. Що НБУ робить на відкритому ринку, коли проводить експансійну політику?
- а) продає державні цінні папери;
 - б) купує державні цінні папери;
 - в) підвищує норми резервування;
 - г) продає іноземну валюту.
10. Який статус має Національний банк України згідно із Законом України?
- а) державний орган виконавчої влади;
 - б) незалежний центральний банк, підзвітний лише Верховній Раді;
 - в) комерційна структура;
 - г) підрозділ Міністерства фінансів.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. На початку повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року інфляція в Україні почала стрімко зростати через порушення ланцюгів постачання, девальвацію гривні та зростання бюджетного дефіциту. Національний банк України 3 березня 2022 року різко підвищив облікову ставку з 10% до 25% річних – один з найвищих рівнів в історії незалежної України. Це рішення викликало критику бізнесу через дорожчання кредитів, але допомогло стримати подальше прискорення інфляції.

***Завдання:** поясніть сутність грошово-кредитної політики та її основні цілі в цій ситуації. Визначте, до якого типу політики належить це рішення (експансійна чи рестрикційна) і як воно впливає на сукупний попит. Назвіть інструмент, який тут був використаний, та поясніть механізм його дії.*

Практичне завдання 2. Ви є членом Правління Національного банку України. В економіці одночасно спостерігаються такі явища, як прискорення інфляції, зростання безробіття, тиск на курс національної валюти, підвищені ризики для стабільності банківської системи. НБУ має ухвалити рішення щодо подальших дій у сфері грошово-кредитної політики.

***Завдання:** коротко поясніть власними словами, що таке грошово-кредитна монетарна політика. Визначте три ключові цілі монетарної політики, які є пріоритетними в цій ситуації. Оберіть один з економічних викликів: інфляція, безробіття, нестабільність банківської системи, девальваційний тиск та поясніть, як саме монетарна політика може вплинути на його подолання. Запропонуйте одне конкретне рішення НБУ та обґрунтуйте його можливі наслідки для економіки в короткостроковому періоді.*

Практичне завдання 3. До початку пандемії, у 2019–2020 роках інфляція в Україні стабілізувалася на рівні 4–6%, гривня була відносно стабільною, а економіка потребувала стимулювання. НБУ поступово знижував облікову ставку з 18% у січні 2019 року до 6% у червні 2020 року, роблячи кредити дешевшими для бізнесу та населення.

***Завдання:** визначте тип монетарної політики в цій ситуації та поясніть її мету. Опишіть механізм передачі цього рішення на реальну економіку (кредити, інвестиції, споживання, інфляція). Які ризики може нести занадто м'яка монетарна політика в довгостроковій перспективі?*

Практичне завдання 4. Уявіть, що інфляція в Україні становить близько 8–9%, облікова ставка – 13,5%, гривня стабільна, але економіка потребує відновлення після війни. Є три основні позиції:

- жорстка політика, при якій продовжуються високі ставки для стримування інфляції;
- м'яка політика, при якій знижується ставка для стимулювання зростання;

- середній варіант, при якому відбувається повільне зниження ставки з жорстким контролем інфляції.

Завдання: розподіліть ролі: представник НБУ, економіст-монетарист, представник великого бізнесу, представник МВФ, незалежний експерт. Кожна роль аргументує свою позицію, спираючись на: цілі монетарної політики, інструменти, тип політики, режим таргетування інфляції, функції та повноваження НБУ. Група готує спільний висновок щодо оптимального варіанту політики зараз із обґрунтуванням.

Практичне завдання 5. Через монетарну політику зв країні високі ціни, дорогі кредити та слабке економічне зростання.

Завдання: поділитися на дві групи, одна з яких є стороною обвинувачення, а інша- стороною захисту та відповідно підготувати аргументи «за» і «проти», використати інструменти монетарної політики як докази, показати роль незалежності центрального банку та надати економічно обґрунтований «вирок».

Рекомендовані джерела

1. Кібік О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
2. Публічні фінанси: навч. посібн.; за ред. д. е. н., проф. М. І. Карліна. Електронне видання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.
3. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Візіренко С.В. Фінансовий менеджмент: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання] Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 99 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30469>
4. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Примаченко І.Ф., Візіренко С.В. Фінанси, гроші, кредит: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса. 187 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30492>
5. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід: навчальний посібник / Н.Д. Маслій, М.А. Дем'янчук. Одеса: Астропринт, 2022. 384 с.

ТЕМА 1.10. ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇНИ

Питання до практичного заняття

1. Сутність, суб'єкти та основні форми зовнішньоекономічної діяльності.
2. Міжнародна торгівля: експорт, імпорт, торговельний баланс.
3. Платіжний баланс країни: структура, основні рахунки.
4. Обмінний курс національної валюти та державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Основні поняття до теми

Зовнішньоекономічна діяльність – це сукупність економічних відносин між суб'єктами національної економіки та іноземними партнерами, що виникають у процесі міжнародної торгівлі товарами та послугами, руху капіталу, робочої сили, технологій і фінансових ресурсів.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності – це учасники міжнародних економічних відносин, які здійснюють зовнішньоторговельні, інвестиційні, фінансові або інші операції з іноземними контрагентами. До них належать держава, підприємства, фінансові установи, фізичні особи-підприємці, а також міжнародні організації.

Форми зовнішньоекономічної діяльності – це способи реалізації міжнародних економічних зв'язків, серед яких основними є експорт і імпорт товарів та послуг, міжнародна кооперація виробництва, іноземні інвестиції, валютні операції, ліцензування, франчайзинг та трансфер технологій.

Міжнародна торгівля – це система економічних відносин між країнами з приводу обміну товарами та послугами, що базується на міжнародному поділі праці та спеціалізації національних економік.

Експорт – це вивезення товарів, послуг, капіталу або технологій за межі країни з метою їх реалізації на зовнішніх ринках, що сприяє зростанню валютних надходжень та економічному розвитку держави.

Імпорт – це ввезення товарів, послуг, капіталу або технологій з-за кордону для задоволення внутрішнього попиту, підвищення конкурентоспроможності економіки та забезпечення виробничих потреб країни.

Торговельний баланс – це співвідношення між вартістю експорту та імпорту товарів і послуг країни за певний період часу. Додатне сальдо означає переважання експорту над імпортом, від'ємне – перевищення імпорту над експортом.

Платіжний баланс – це систематизований статистичний звіт, який відображає всі економічні операції між резидентами країни та нерезидентами за певний період часу.

Структура платіжного балансу – це сукупність його основних рахунків, що відображають різні види міжнародних економічних операцій,

зокрема рахунок поточних операцій, рахунок операцій з капіталом та фінансовий рахунок.

Рахунок поточних операцій – це складова платіжного балансу, яка відображає експорт та імпорт товарів і послуг, доходи від інвестицій, оплату праці та поточні трансфери між країнами.

Фінансовий рахунок – це частина платіжного балансу, що відображає рух капіталу у формі прямих і портфельних інвестицій, кредитів та інших фінансових операцій.

Обмінний курс національної валюти – це ціна національної грошової одиниці, виражена в іноземній валюті, яка формується під впливом попиту та пропозиції на валютному ринку і є важливим чинником зовнішньоекономічної діяльності.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це система економічних, правових та адміністративних заходів, спрямованих на захист національних інтересів, підтримку експорту, регулювання імпорту, забезпечення валютної та платіжної стабільності країни.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність зовнішньоекономічної діяльності та її роль у сучасній економіці.
2. Основні форми ЗЕД: міжнародна торгівля, рух капіталу, міжнародні послуги, технологічне співробітництво.
3. Поняття експорту, імпорту, торговельного балансу.
4. Структура експорту та імпорту: сировина, промислова продукція, послуги.
5. Платіжний баланс країни: загальна структура, поточний рахунок та рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій.
6. Обмінний курс національної валюти: види курсів, фактори впливу, роль у ЗЕД.
7. Зовнішньоекономічна політика держави: лібералізація торгівлі, протекціонізм, змішані моделі.
8. Міжнародна економічна інтеграція та участь країни в міжнародних організаціях.

Питання для самоконтролю

1. Що таке зовнішньоекономічна діяльність країни?
2. Які основні форми ЗЕД ви знаєте?
3. Хто є основними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності?
4. Що таке експорт та імпорт?
5. Що таке торговельний баланс і як він розраховується?
6. Чим відрізняється дефіцит торговельного балансу від профіциту?
7. Що таке платіжний баланс країни та для чого він використовується?
8. Які основні компоненти входять до рахунку поточних операцій?
9. Які основні операції відображаються в рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій?

10. Чому платіжний баланс формально завжди «врівноважений»?
11. Що таке обмінний курс національної валюти?
12. Як зміни обмінного курсу впливають на експортерів та імпортерів?
13. Що таке девальвація та ревальвація (укріплення) валюти?
14. Які переваги має відкритість економіки до світового ринку?
15. Які ризики може нести надмірна залежність від зовнішніх ринків?
16. Що таке міжнародна економічна інтеграція?
17. Які основні вигоди країна отримує від участі у міжнародних економічних організаціях і угодах про вільну торгівлю?
18. У чому полягає різниця між лібералізацією зовнішньої торгівлі та протекціонізмом?
19. Як зовнішньоекономічна діяльність пов'язана з економічним зростанням, зайнятістю та структурою економіки?
20. Чому аналіз ЗЕД є важливим для розробки економічної стратегії країни?

Теми презентацій та повідомлень

1. Зовнішньоекономічна діяльність як фактор економічного зростання.
2. Міжнародна торгівля: теоретичні основи та сучасні тенденції.
3. Торговельний баланс і його роль в оцінці економічного стану країни.
4. Платіжний баланс: структура, принципи побудови, макроекономічне значення.
5. Обмінний курс і його вплив на зовнішньоекономічну діяльність.
6. Зовнішньоекономічна політика: протекціонізм vs вільна торгівля.
7. Участь країни в міжнародних економічних організаціях (СОТ, МВФ, Світовий банк тощо).
8. Міжнародна міграція робочої сили та її наслідки для національної економіки.
9. Інтеграційні процеси (угоди про асоціацію, зони вільної торгівлі) та їхній вплив на економіку країни.
10. Особливості зовнішньоекономічних зв'язків України в умовах війни та повоєнного відновлення (за бажанням – з акцентом на конкретні ринки/галузі).

Тестові завдання

1. Хто не є суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності в Україні?
 - а) фізичні особи-підприємці;
 - б) підприємства-резиденти;
 - в) Національний банк України;
 - г) Міністерство освіти і науки.
2. Яка основна форма зовнішньоекономічної діяльності є найбільш поширеною?
 - а) міжнародний туризм;
 - б) міжнародна торгівля товарами та послугами;
 - в) прямий іноземний інвестиції;

- г) міждержавні кредити.
3. Що показує від'ємне сальдо торговельного балансу?
- а) експорт перевищує імпорт;
 - б) імпорт перевищує експорт;
 - в) країна не веде зовнішню торгівлю;
 - г) країна має профіцит поточного рахунку.
4. Який рахунок платіжного балансу включає торгівлю товарами та послугами?
- а) фінансовий рахунок;
 - б) рахунок капітальних трансфертів;
 - в) поточний рахунок;
 - г) резервні активи.
5. Що відноситься до кредиту поточного рахунку платіжного балансу?
- а) імпорт товарів;
 - б) експорт товарів;
 - в) відтік прямих інвестицій;
 - г) виплата відсотків за зовнішнім боргом.
6. Який фактор найбільше впливає на зростання експорту країни?
- а) зміцнення національної валюти;
 - б) девальвація національної валюти;
 - в) підвищення внутрішніх цін;
 - г) зниження світового попиту.
7. Що робить центральний банк, коли проводить інтервенції для підтримки курсу національної валюти?
- а) продає національну валюту;
 - б) купує національну валюту (продає іноземну);
 - в) підвищує облікову ставку;
 - г) знижує норми резервування.
8. Який режим валютного курсу зараз використовує Україна станом на 2025–2026 рр.?
- а) жорстко фіксований курс;
 - б) валютний коридор;
 - в) керована плаваюча (гнучка) валютна політика;
 - г) вільно плаваючий курс без втручань.
9. Що з переліченого не входить до поточного рахунку платіжного балансу?
- а) торгівля товарами;
 - б) торгівля послугами;
 - в) доходи від інвестицій;
 - г) надходження прямих іноземних інвестицій.
10. Який захід державного регулювання ЗЕД найчастіше використовується для захисту внутрішнього ринку?
- а) скасування мит;
 - б) введення імпортних квот або мит;

- в) вільна конвертація валюти;
- г) повна лібералізація експорту.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Після початку повномасштабної війни Україна втратила частину традиційних шляхів експорту через те, що чорноморські порти були заблоковані, але завдяки «зерновому коридору», дунайським портам та новим логістичним маршрутам через Польщу та Румунію експорт зернових та олійних культур у 2024–2025 роках досяг рекордних показників. Водночас імпорт енергоносіїв та військової техніки різко зріс, що вплинуло на торговельний баланс.

Завдання: визначте суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в цій ситуації. Поясніть, як зміна структури експорту та імпорту вплинула на торговельний баланс України. Назвіть основні форми зовнішньоекономічної діяльності, які тут найбільш активно використовуються.

Практичне завдання 2. 3 лютого 2022 року курс гривні до долара США пройшов кілька етапів: від фіксованого курсу 29,25 грн/\$ до поступового переходу до керованої гнучкості та подальшого послаблення до рівнів 40–42 грн/\$ у 2025 році. Національний банк активно втручався в міжбанківський ринок, продаючи валюту для стабілізації курсу, але водночас дозволяв ринку частково формувати курс.

Завдання: поясніть сутність обмінного курсу та його вплив на експорт, імпорт і торговельний баланс. Визначте, які методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності тут застосовувалися. Обґрунтуйте, чому в умовах війни НБУ не пішов на повну вільну плаваючу валюту.

Практичне завдання 3. 3 2016 року Україна поступово виконує Угоду про асоціацію з ЄС, зокрема DCFTA. Це призвело до скасування мит на більшість українських товарів при експорті до ЄС, але водночас вимагає адаптації українського бізнесу до європейських стандартів якості, санітарних норм та технічних регламентів. Деякі галузі, наприклад, виробництво молока, м'яса отримали значне зростання експорту, інші – зіткнулися з труднощами через конкуренцію.

Завдання: назвіть основні форми зовнішньоекономічної діяльності, які реалізуються в рамках DCFTA. Поясніть, як ця угода впливає на обсяги експорту та імпорту України. Проаналізуйте переваги та виклики для українського бізнесу від участі в зоні вільної торгівлі з ЄС.

Практичне завдання 4. 2025 році Китай зафіксував рекордний торговий профіцит близько 1,2 трлн дол. США – найбільший в історії будь-якої країни. Експорт зріс на 5,5%, тоді як імпорт залишився майже без змін. Попри нові тарифи від США (експорт до США впав на 18–28%), китайські компанії переорієнтували поставки на ЄС, Південно-Східну Азію та інші ринки, а також посилили внутрішню заміну імпорту та слабку юань.

Завдання: визначте суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в цій ситуації та основні форми ЗЕД. Поясніть, як структура експорту та імпорту вплинула на торговельний баланс Китаю. Обґрунтуйте, чому профіцит зберігся та навіть зріс, незважаючи на обмеження з боку США.

Практичне завдання 5. Країна є відкритою економікою, активно залученою до міжнародної торгівлі. У структурі експорту переважають аграрна продукція, металургія та ІТ-послуги, тоді як імпорт значною мірою складається з енергоносіїв, машин, обладнання та споживчих товарів. Протягом року в країні спостерігаються: зростання імпорту швидше, ніж експорту, дефіцит торговельного балансу, тиск на курс гривні, зростання ролі державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Уряд і Центральний банк мають узгодити рішення, які одночасно підтримають економічну активність та збережуть макроекономічну стабільність.

Завдання: проаналізуйте співвідношення експорту та імпорту країни. Поясніть, як дефіцит торговельного балансу впливає на економіку та валютний курс. Охарактеризуйте платіжний баланс країни. Які рахунки платіжного балансу найбільше залежать від зовнішньої торгівлі? Поясніть, як зміна обмінного курсу впливає на експортерів, імпортерів та споживачів. Запропонуйте 2–3 інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України, які можуть підтримати експорт та зменшити негативні наслідки дефіциту торговельного балансу.

Рекомендовані джерела

1. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
2. Кібік О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
3. Ситник Й.С., Бойківська Г.М., Гончар С.Й. Національна економіка: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 320 с.
4. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід: навчальний посібник / Н.Д. Маслій, М.А. Дем'янчук. Одеса: Астропринт, 2022. 384 с.
5. Carlin W. and Soskice D. Macroeconomics: imperfections, institutions, and policies, Oxford University Press, 2006.

РОЗДІЛ 2. МІКРОЕКОНОМІКА

ТЕМА 2.1. МІКРОЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ НАУК

Питання до практичного заняття

1. Місце мікроекономіки в системі економічних наук.
2. Предмет, об'єкт та методи мікроекономіки.
3. Мікроекономічний та макроекономічний рівні аналізу: відмінності та взаємозв'язки.
4. Мікроекономіка у взаємозв'язку з іншими економічними науками.

Основні поняття до теми

Мікроекономіка – це розділ економічної теорії, який вивчає поведінку окремих економічних суб'єктів – домогосподарств, суб'єктів господарювання і галузей – у процесі прийняття рішень щодо використання обмежених ресурсів та формування попиту, пропозиції і цін на окремих ринках.

Система економічних наук – це сукупність взаємопов'язаних наукових дисциплін, які досліджують економічні процеси та відносини на різних рівнях функціонування економіки – від індивідуального до національного й глобального.

Предмет мікроекономіки – це економічні відносини, що виникають у процесі вибору та взаємодії окремих економічних суб'єктів щодо виробництва, розподілу, обміну та споживання обмежених ресурсів.

Об'єкт мікроекономіки – це окремі економічні суб'єкти та ринки, зокрема домогосподарства, підприємства, галузі, а також механізми формування цін, доходів і витрат.

Методи мікроекономіки – це сукупність наукових прийомів і способів дослідження економічних процесів на мікрорівні, до яких належать аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, граничний аналіз, економіко-математичні та графічні методи.

Мікроекономічний рівень аналізу – це рівень дослідження економічних процесів, на якому вивчається поведінка окремих економічних агентів та функціонування конкретних ринків.

Макроекономічний рівень аналізу – це рівень дослідження економіки в цілому, що охоплює аналіз сукупного попиту і пропозиції, рівня зайнятості, інфляції, економічного зростання та державної економічної політики.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Місце мікроекономіки в системі економічних наук: зв'язок із макроекономікою та прикладними дисциплінами.
2. Предмет та об'єкт мікроекономіки.
3. Методи мікроекономічного аналізу: моделювання, графічний аналіз, математичні підходи, принцип *ceteris paribus*.

4. Порівняння мікроекономічного та макроекономічного підходів: відмінності та взаємозв'язки.
5. Основні економічні суб'єкти мікрорівня: домогосподарства, суб'єкти господарювання, держава.
6. Раціональний вибір, обмежені ресурси та альтернативна вартість як ключові категорії мікроекономіки.
7. Роль мікроекономіки як теоретичної основи для маркетингу, фінансів, менеджменту, економіки бізнесу.

Питання для самоконтролю

1. Яке місце мікроекономіки в системі економічних наук?
2. Чим мікроекономіка відрізняється від макроекономіки за об'єктом і предметом дослідження?
3. Що є об'єктом мікроекономіки, а що – її предметом?
4. Які основні методи мікроекономічного аналізу ви знаєте?
5. Що означає принцип *ceteris paribus* від лат. «за інших рівних умов»?
6. Хто є основними економічними суб'єктами в мікроекономіці?
7. Які типові рішення домогосподарств аналізуються в мікроекономіці?
8. Які типові рішення суб'єктів господарювання є предметом мікроекономічного аналізу?
9. Яку роль відіграє держава в мікроекономічних моделях?
10. Що таке раціональний вибір та альтернативна вартість?
11. Чому мікроекономіка активно використовує моделі та припущення?
12. Як мікроекономіка пов'язана з дисциплінами маркетинг, фінанси, менеджмент, економіка бізнесу?
13. Наведіть приклад реальної ситуації, яку можна проаналізувати в рамках мікроекономіки.
14. Чому важливо розуміти межі застосування мікроекономічних моделей?

Теми презентацій та повідомлень

1. Місце мікроекономіки в системі економічних наук.
2. Предмет, об'єкт і методи мікроекономіки.
3. Порівняння мікро- та макроекономічного аналізу: єдність і відмінність.
4. Домогосподарства як суб'єкт мікроекономічного аналізу.
5. Суб'єкт господарювання в мікроекономіці: цілі, поведінка, обмеження.
6. Роль держави в мікроекономічних моделях: податки, субсидії, регулювання.
7. Мікроекономічні моделі ринків товарів і ресурсів.
8. Мікроекономіка та маркетинг: попит, еластичність, поведінка споживача.
9. Мікроекономіка та фінанси підприємств: аналіз витрат, доходів, прибутковості.

10. Обмеження традиційних мікроекономічних моделей: інформаційна асиметрія, поведінкова економіка.

Тестові завдання

1. На якому рівні економічного аналізу вивчається поведінка окремого суб'єкта господарювання чи домогосподарства?
 - а) макроекономічному;
 - б) мікроекономічному;
 - в) мезоекономічному;
 - г) глобальному.
2. Що є основним об'єктом вивчення мікроекономіки?
 - а) економіка країни в цілому;
 - б) поведінка окремих економічних агентів та окремих ринків;
 - в) світова економіка;
 - г) регіональні економічні системи.
3. Який метод є ключовим для мікроекономічного аналізу?
 - а) агрегування макропоказників;
 - б) аналіз часткової рівноваги та граничний аналіз;
 - в) моделювання сукупного попиту та пропозиції;
 - г) економетричне прогнозування на національному рівні.
4. Що є головним предметом мікроекономіки?
 - а) причинно-наслідкові зв'язки між ВВП, інфляцією та безробіттям;
 - б) механізми формування цін, вибору споживачів та поведінки суб'єктів господарювання на окремих ринках;
 - в) темпи економічного зростання країни;
 - г) структура платіжного балансу.
5. Яке з наведених питань належить саме до мікроекономіки?
 - а) чому в країні зросла інфляція на 10%?
 - б) чому ціна на каву в різних кав'ярнях відрізняється на 20 грн?
 - в) чому безробіття в країні становить 12%?
 - г) чому ВВП зріс на 4% за рік?
6. Яка найсуттєвіша відмінність між мікро- та макроекономікою?
 - а) мікро вивчає окремі ринки та агентів, макро – економіку в цілому;
 - б) мікро вивчає тільки короткостроковий період;
 - в) макро не використовує граничний аналіз;
 - г) мікро аналізує тільки великі корпорації.
7. Яка економічна дисципліна найтісніше пов'язана з мікроекономікою та вивчає вибір споживача?
 - а) економіка праці;
 - б) теорія споживчого вибору та корисності;
 - в) економіка розвитку;
 - г) міжнародна торгівля.
8. Яке поняття є спільним для мікро- та макроекономіки?
 - а) сукупний попит ;
 - б) економічні агенти (споживачі та виробники);

- в) фінскальний мультіплікатор;
- г) дефлятор ВВП.

9. На якому рівні аналізується конкуренція між двома конкретними кав'ярнями в одному районі міста?

- а) макроекономічному;
- б) мікроекономічному;
- в) мезоекономічному;
- г) світовому.

10. Яка економічна наука найчастіше використовує мікроекономічні моделі для аналізу поведінки суб'єктів господарювання та споживачів на окремих ринках?

- а) макроекономіка;
- б) теорія організації промисловості;
- в) економіка праці;
- г) економетрика.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У вищих навчальних закладах різко зросла кількість абітурієнтів на ІТ-спеціальності через високі зарплати випускників. Водночас кількість місць на бюджеті обмежена, а платне навчання коштує дорого. Деякі студенти обирають економіку чи менеджмент, бо вважають, що ці спеціальності більш універсальні.

Завдання: поясніть, який рівень аналізу тут домінує – мікроекономічний чи макроекономічний? Які мікроекономічні поняття пояснюють такий вибір? Як цей процес впливає на ринок праці в довгостроковій перспективі?

Практичне завдання 2. Розгляньте кілька прикладів: власник маленького магазину вирішує, який обсяг товару замовити на наступний місяць; домогосподарство планує сімейний бюджет; держава ухвалює рішення змінити ставку ПДВ; Центральний банк змінює облікову ставку; аналізується динаміка ВВП і безробіття за останні 5 років.

Завдання: розподіліть наведені приклади на: мікроекономічні та макроекономічні. Сформулюйте, у чому полягає різниця між мікро- та макрорівнем аналізу. Наведіть по одному власному прикладу для задачі мікрорівня та задачі макрорівня. Обговоріть, чому для розуміння загальної картини економіки важливо поєднувати і мікро-, і макроаналіз, а не протиставляти їх.

Практичне завдання 3. Власник невеликої кав'ярні в центрі міста помітив, що після зростання цін на зерно кави на світових ринках у 2025 році конкуренти підняли ціни на чашку кави з 60 до 80 грн. Він вагається чи підняти ціну одразу як усі, залишити 60 грн, щоб залучити більше клієнтів чи зробити проміжний варіант 70 грн. Водночас він знає, що еластичність попиту на каву в його закладі досить висока.

Завдання: поясніть, на якому рівні мікро чи макро- аналізу відбувається це рішення. Які мікроекономічні категорії тут є ключовими? Як рішення власника вплине на його дохід і прибуток залежно від обраного варіанту?

Практичне завдання 4. Два популярні сервіси доставки їжі, наприклад, Glovo та Bolt Food активно конкурують за клієнтів. Один запускає акцію «перше замовлення безкоштовно», інший відповідає знижкою 30% на наступні 5 замовлень. Обидва сервіси підвищують комісію для ресторанів-партнерів.

Завдання: на мікро- чи макро- рівні аналізується ця ситуація? Які мікроекономічні інструменти допомагають зрозуміти поведінку компаній? Як така конкуренція впливає на споживачів і ресторани?

Практичне завдання 5. Здобувачі вищої освіти сперечаються: одні кажуть, що мікроекономіка корисніша для бізнесу та особистого життя, а інші – що макроекономіка важливіша, бо пояснює кризи, інфляцію, війну та державну політику.

Завдання: кожна група обирає сторону та аргументує, спираючись на предмет, об'єкт та методи мікро- та макроекономіки. Наведіть приклади з реального життя, де мікроекономіка дає кращі відповіді, а де – макроекономіка. Підготуйте спільний висновок групи щодо того, який підхід є більш універсальним і чому.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісина Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задої А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
4. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
6. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.2.

КОРИСНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО БЛАГА. ЕКОНОМІЧНИЙ ВИБІР

Питання до практичного заняття

1. Економічні блага: сутність, класифікація, відмінність від вільних благ.
2. Корисність благ: поняття, загальна та гранична корисність. Закон спадної граничної корисності.
3. Економічний вибір споживача: обмежені ресурси, альтернативна вартість, бюджетне обмеження.
4. Раціональність, вподобання та компроміс у виборі (співвідношення «ціна/корисність», структура споживання).

Основні поняття до теми

Економічне благо – будь-який матеріальний чи нематеріальний об'єкт, що задовольняє потреби людини та є обмеженим відносно попиту.

Вільне благо – благо, яке існує в необмеженій кількості порівняно з попитом і не потребує витрат ресурсів для його отримання (сонячне світло, повітря в звичайних умовах).

Корисність – задоволення (суб'єктивна оцінка) або здатність блага задовольняти потреби людини; вимірюється в умовних одиницях – ютилях.

Загальна корисність – сумарне задоволення, яке отримує споживач від споживання певної кількості блага за певний період.

Гранична корисність – додаткове задоволення, яке отримує споживач від споживання однієї додаткової одиниці блага.

Закон спадної граничної корисності – при незмінних інших умовах, із збільшенням споживання блага гранична корисність кожної наступної одиниці цього блага зменшується.

Економічний вибір – процес прийняття рішення щодо використання обмежених ресурсів між альтернативними цілями з метою максимізації корисності.

Альтернативна вартість – вартість найкращої з відмовлених альтернатив при прийнятті економічного рішення.

Бюджетне обмеження – обмеження на споживання, зумовлене доходом споживача та цінами благ.

Раціональна поведінка споживача – максимізація корисності за наявних обмежень (доходу та цін) шляхом вибору такого набору благ, при якому гранична корисність на одиницю витрат (MU/P) однакова для всіх благ.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Економічні блага: сутність, класифікація (приватні, суспільні, взаємозамінні, доповнюючі, нормальні, нижчі тощо).
2. Відмінність економічних благ від вільних благ (повітря, сонячне світло – чому вони зазвичай не є об'єктом купівлі-продажу).

3. Поняття корисності в економіці: суб'єктивний характер, спроби формалізації (загальна та гранична корисність).

4. Закон спадної граничної корисності та його значення для пояснення поведінки споживача.

5. Економічний вибір споживача: обмеженість ресурсів, альтернативна вартість, бюджетне обмеження.

6. Рациональність, вподобання та компроміс у виборі: як споживач визначає пріоритети.

Питання для самоконтролю

1. Що таке економічні блага? Чим вони відрізняються від вільних благ?
2. Як класифікують економічні блага (за призначенням, доступністю, способом споживання)?

3. Що таке корисність у мікроекономіці? Чому вона є суб'єктивною?

4. Що таке загальна корисність? Що таке гранична корисність?

5. Сформулюйте закон спадної граничної корисності.

6. Наведіть приклади прояву спадної граничної корисності в повсякденному житті.

7. Що таке економічний вибір? Чому він неминучий в умовах обмеженості ресурсів?

8. Що таке альтернативна вартість (витрати втрачених можливостей)? Наведіть приклад.

9. Що таке бюджетне обмеження споживача?

10. Як зміна доходу впливає на бюджетне обмеження? Як впливають зміни цін?

11. Чому раціональний споживач не може задовольнити усі бажання, навіть якщо багато чого хоче?

12. Чому при прийнятті рішень важливо враховувати не лише короткострокову, а й довгострокову корисність?

13. Яку роль відіграють уподобання і пріоритети споживача в економічному виборі?

14. Як концепція корисності пов'язана з подальшою темою аналізу поведінки споживача?

Теми презентацій та повідомлень

1. Економічні блага та їх класифікація: теоретичні підходи та практичні приклади.

2. Поняття корисності в економічній теорії: від класичної до сучасної мікроекономіки.

3. Загальна та гранична корисність: сутність, графічна інтерпретація, практичні приклади.

4. Закон спадної граничної корисності та його роль в аналізі поведінки споживача.

5. Економічний вибір та альтернативна вартість: теорія й повсякденна практика.

6. Бюджетне обмеження споживача: вплив доходу та цін на можливості вибору.
7. Раціональність споживача: економічна модель та поведінкові відхилення (короткий огляд).
8. Час як економічне благо: розподіл часу між працею, навчанням та відпочинком.
9. Структура споживання домогосподарств: фактори формування та зміни.
10. Роль маркетингу в формуванні споживчих уподобань і економічного вибору.

Тестові завдання

1. Що відрізняє економічне благо від вільного блага?
 - а) економічне благо має корисність, вільне – ні;
 - б) економічне благо обмежене відносно попиту, вільне – ні;
 - в) вільне благо має ціну, економічне – ні;
 - г) економічне благо не задовольняє потреби.
2. Що таке гранична корисність?
 - а) сумарне задоволення від усього обсягу блага;
 - б) додаткове задоволення від однієї додаткової одиниці блага;
 - в) корисність на одиницю грошей;
 - г) середня корисність на весь обсяг.
3. Який закон стверджує, що кожна наступна одиниця блага приносить менше задоволення?
 - а) закон зростання альтернативної вартості;
 - б) закон спадної граничної корисності;
 - в) закон попиту;
 - г) закон пропозиції.
4. Що є альтернативною вартістю покупки нового смартфона за 25000 грн?
 - а) ціна смартфона;
 - б) найкраща з відмовлених альтернатив, наприклад, подорож;
 - в) заощадження на банківському депозиті;
 - г) податки з покупки;
5. Що показує бюджетна лінія?
 - а) всі можливі комбінації благ, які споживач може придбати за свій дохід;
 - б) максимальну корисність від споживання;
 - в) граничну корисність кожного блага;
 - г) альтернативну вартість ресурсів.
6. За якого умови споживач досягає максимальної корисності?
 - а) коли купує тільки найдешевші товари;
 - б) коли $MU_x/P_x = MU_y/P_y$ для всіх благ;
 - в) коли споживає максимальну кількість благ;
 - г) коли витрачає весь дохід на одне благо.

7. Яке благо має найбільшу граничну корисність на початку споживання?

- а) розкішні товари;
- б) товари першої необхідності (вода, хліб);
- в) товари, які вже спожито багато;
- г) товари з низькою ціною.

8. Що відбувається з загальною корисністю, коли гранична корисність стає нульовою?

- а) загальна корисність максимальна;
- б) загальна корисність починає зменшуватися;
- в) загальна корисність дорівнює нулю;
- г) загальна корисність стає негативною.

9. Яке твердження найкраще описує раціональну поведінку споживача?

- а) споживач завжди купує найдорожчі товари;
- б) споживач максимізує корисність за наявних обмежень;
- в) споживач ігнорує ціни;
- г) споживач ніколи не змінює вподобання.

10. Що є причиною зміни структури споживання при зростанні доходу?

- а) закон спадної граничної корисності;
- б) ефект доходу та ефект заміщення;
- в) зростання альтернативної вартості;
- г) зміна бюджетного обмеження та вподобань.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ:

Практичне завдання 1. У спекотний день студент має 100 грн і хоче купити напої. Уявімо, що у магазині вода 0,5 л коштує 15 грн, кава – 60 грн, холодний лимонад – 45 грн. Він купує 3 пляшки води та один лимонад.

Завдання: пояснить, чому вода має найвищу граничну корисність на початку та як закон спадної граничної корисності впливає на вибір студента? Що є альтернативною вартістю покупки лимонаду?

Практичне завдання 2. На вечірці студент з'їв 1 шматок піци – корисність дуже висока. Другий – все ще висока, третій – середня, четвертий – низька, п'ятий – майже нульова, шостий – негативна (дискомфорт). Більше їсти він відмовився.

Завдання: побудуйте або опишіть графік загальної та граничної корисності піци. На якому шматку гранична корисність стає нульовою? Як закон спадної граничної корисності пояснює рішення зупинитися?

Практичне завдання 3. Студентка заощадила 30000 грн. Вона може купити новий смартфон або поїхати до Європи. Вона обирає подорож.

Завдання: що є альтернативною вартістю вибору подорожі? Як вподобання та суб'єктивна корисність вплинули на рішення? Як би змінилося рішення, якщо б смартфон коштував 15 000 грн?

Практичне завдання 4. Поділившись на дві групи, де одна група за те, що люди завжди максимізують корисність як у класичній теорії), а інша – за те, що емоції, імпульси та обмежена раціональність часто перемагають.

Завдання: аргументуйте обидві позиції з використанням понять корисності, альтернативної вартості та бюджетного обмеження. Наведіть 3 приклади з реального життя, де вибір здається ірраціональним. Підготуйте спільний висновок групи, в якому обґрунтовано чи є економічна людина завжди раціональною?

Практичне завдання 5. Дівчина має бюджет 500 грн на продукти на тиждень. Вона порівнює: курка – 120 грн/кг, шоколад – 80 грн, йогурт – 25 грн. Вона купує більше курки та йогурту, а шоколад – тільки один.

Завдання: Поясніть, як працює правило максимізації корисності та як зміниться структура споживання, якщо ціна курки зросте до 180 грн/кг?

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.

2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісина Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.

3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.

4. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>

5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>

6. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.3.

АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ СПОЖИВАЧА

Питання до практичного заняття

1. Вподобання та переваги споживача. Система пріоритетів, криві байдужості (на інтуїтивному рівні).

2. Бюджетне обмеження споживача та вибір оптимального набору благ.

3. Реакція споживача на зміну цін і доходу: якісна характеристика ефекту заміщення та ефекту доходу.

4. Від індивідуального вибору до кривої попиту окремого споживача та ринкового попиту.

Основні поняття до теми

Поведінка споживача – це процес прийняття економічних рішень домогосподарством щодо вибору, придбання та споживання благ з метою максимізації корисності в умовах обмеженого бюджету.

Вподобання споживача – це система суб'єктивних оцінок і пріоритетів споживача щодо різних комбінацій благ, яка відображає його смаки та потреби.

Переваги споживача – це здатність споживача впорядковувати набори благ за рівнем бажаності, визначаючи, який набір є кращим, гіршим або рівноцінним.

Криві байдужості – це графічне відображення множини наборів благ, які забезпечують споживачеві однаковий рівень корисності.

Корисність – це міра задоволення, яку отримує споживач від споживання певного набору благ.

Бюджетне обмеження споживача – це економічна межа можливого вибору споживача, що визначається рівнем його доходу та цінами товарів і послуг.

Оптимальний набір благ – це така комбінація благ, яка за заданого бюджетного обмеження забезпечує споживачеві максимальний рівень корисності.

Ефект заміщення – це зміна структури споживання внаслідок зміни відносних цін товарів за незмінного рівня корисності споживача.

Ефект доходу – це зміна обсягу споживання товарів у результаті зміни реального доходу споживача, спричиненої зміною цін.

Крива попиту споживача – це графічне відображення залежності між ціною товару та кількістю товару, яку окремий споживач готовий і спроможний придбати за інших рівних умов.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Економічні блага: сутність, класифікація (приватні, суспільні, взаємозамінні, доповнюючі, нормальні, нижчі тощо).
2. Відмінність економічних благ від вільних благ (повітря, сонячне світло – чому вони зазвичай не є об'єктом купівлі-продажу).
3. Поняття корисності в економіці: суб'єктивний характер, спроби формалізації (загальна та гранична корисність).
4. Закон спадної граничної корисності та його значення для пояснення поведінки споживача.
5. Економічний вибір споживача: обмеженість ресурсів, альтернативна вартість, бюджетне обмеження.
6. Раціональність, вподобання та компроміс у виборі: як споживач визначає пріоритети.

Питання для самоконтролю

1. Що таке вподобання або переваги споживача?

2. Що таке крива байдужості і що вона відображає?
3. Що таке бюджетне обмеження споживача?
4. Як зміна доходу впливає на бюджетне обмеження? Як впливають зміни цін?
5. Що таке економічний вибір споживача?
6. У чому суть ефекту заміщення при зміні ціни товару?
7. У чому суть ефекту доходу при зміні ціни?
8. Як разом ефект заміщення і ефект доходу впливають на вибір споживача?
9. Як на основі поведінки окремого споживача формують індивідуальну криву попиту?
10. Чим індивідуальний попит відрізняється від ринкового попиту?
11. Чому попит зазвичай зменшується при зростанні ціни (за інших рівних умов)?
12. Чому в моделі споживача використовують припущення про раціональність?
13. Наведіть приклад ситуації, де ваше рішення як споживача було раціональним, і де воно було більше емоційним.
14. Як тема «аналіз поведінки споживача» пов'язана з подальшою темою «Закони попиту та пропозиції у ринковій економіці»?

Теми презентацій та повідомлень

1. Економічні блага та їх класифікація: теоретичні підходи та практичні приклади.
2. Поняття корисності в економічній теорії: від класичної до сучасної мікроекономіки.
3. Загальна та гранична корисність: сутність, графічна інтерпретація, практичні приклади.
4. Закон спадної граничної корисності та його роль в аналізі поведінки споживача.
5. Економічний вибір та альтернативна вартість: теорія й повсякденна практика.
6. Бюджетне обмеження споживача: вплив доходу та цін на можливості вибору.
7. Раціональність споживача: економічна модель та поведінкові відхилення (короткий огляд).
8. Час як економічне благо: розподіл часу між працею, навчанням та відпочинком.
9. Структура споживання домогосподарств: фактори формування та зміни.
10. Роль маркетингу в формуванні споживчих уподобань і економічного вибору.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

1. Що показує крива байдужості?
 - а) всі можливі комбінації благ за бюджетом

- б) набори благ з однаковим рівнем корисності
 - в) зміну доходу споживача
 - г) попит на одне благо
2. Яка величина дорівнює нахилу кривої байдужості?
- а) гранична корисність;
 - б) гранична норма заміщення (MRS);
 - в) ціна блага;
 - г) альтернативна вартість.
3. У точці оптимального вибору споживача виконується умова:
- а) $MRS > P_x/P_y$;
 - б) $MRS = P_x/P_y$;
 - в) $MRS < P_x/P_y$;
 - г) $MRS = 0$.
4. Що відбувається з бюджетною лінією при зростанні доходу?
- а) вона повертається проти годинникової стрілки;
 - б) паралельно зміщується праворуч;
 - в) стає крутішою;
 - г) стає горизонтальною.
5. Який ефект пояснює зміну споживання блага при зміні його відносної ціни?
- а) тільки ефект доходу;
 - б) ефект заміщення;
 - в) ефект масштабу;
 - г) ефект витіснення.
6. Для нижче нормального блага ефект доходу:
- а) позитивний;
 - б) негативний;
 - в) нульовий;
 - г) завжди перевищує ефект заміщення.
7. Яке благо має негативний ефект доходу?
- а) нормальне благо;
 - б) нижче нормальне благо;
 - в) субститут;
 - г) комплементарне благо.
8. Звідки походить крива індивідуального попиту?
- а) тільки з ефекту доходу;
 - б) з комбінації ефекту заміщення та ефекту доходу при зміні ціни;
 - в) з кривої пропозиції;
 - г) з макроекономічного аналізу.
9. Якщо ціна блага падає, а споживання зростає, то:
- а) ефект доходу перевищує ефект заміщення;
 - б) ефект заміщення перевищує ефект доходу;
 - в) обидва ефекти негативні;
 - г) закон попиту не діє.
10. Що є причиною нахилу кривої попиту вниз праворуч?

- а) тільки ефект доходу;
- б) переважно ефект заміщення + позитивний ефект доходу для нормальних благ;
- в) зростання альтернативної вартості;
- г) зміна вподобань споживача.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Студентка п'є щоранку або каву, в якій корисність висока, але вона дорога, або чай, який дешевший, але менш приємний. Вона має бюджет 300 грн на місяць на напої. Крива байдужості показує, що вона готова відмовитися від 3 чашок чаю заради 1 додаткової чашки кави.

Завдання: поясніть, що означає гранична норма заміщення (MRS) у цьому прикладі. Як зміниться оптимальний вибір, якщо ціна кави зростає на 30%? Які ефекти заміщення та доходу тут діють?

Практичне завдання 2. Після підвищення зарплати на 40% хлопець почав купувати більше якісного м'яса та овочів, але значно менше дешевих макаронів швидкого приготування та ковбаси низької якості.

Завдання: які блага в цьому прикладі є нормальними, а які – нижче нормальними? Поясніть ефект доходу для кожного типу блага. Як зміниться крива байдужості та бюджетна лінія?

Практичне завдання 3. У кав'ярні ввели акцію «капучино зі знижкою 40%». Раніше дівчина пила 2 капучино та 1 чай на день. Після акції вона почала пити 4 капучино та 0 чаю.

Завдання: який ефект переважає в цій ситуації – ефект заміщення чи ефект доходу? Поясніть, чому споживання чаю впало до нуля. Як це вплине на індивідуальну криву попиту на капучино?

Практичне завдання 4. Студент має бюджет 500 грн на місяць на розваги. Ціна квитка в кіно – 200 грн, книги – 300 грн. Його вподобання такі, що він готовий відмовитися від 1,5 книг заради 1 додаткового походу в кіно.

Завдання: намалюйте (або опишіть) бюджетну лінію та криві байдужості. Де буде точка оптимального вибору? Як зміниться вибір, якщо ціна квитка впаде до 150 грн?

Практичне завдання 5. Людина регулярно купує каву в кав'ярні та пакетований чай для дому. Раптово ціна кави в кав'ярні істотно зростає, тоді як ціна чаю залишається незмінною. Дохід людини не змінюється, тому вона рідше заходить у кав'ярню, частіше готує чай удома та намагається не збільшувати загальні витрати на «гарячі напої».

Завдання: поясніть, як підвищення ціни кави стимулює перехід до відносно дешевого напою – чаю? Поясніть, що таке ефект доходу, а саме

чому споживач відчуває себе «ніби біднішим», коли звична кава стала дорожчою, навіть якщо номінальний дохід не змінюється? Наведіть власний приклад, коли підвищення ціни на один товар змусило вас частково замінити його іншим товаром або загалом скоригувати структуру витрат.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
4. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
6. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.4.

ЗАКОНИ ПОПИТУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Питання до практичного заняття

1. Попит: сутність, крива попиту, закон попиту.
2. Пропозиція: сутність, крива пропозиції, закон пропозиції.
3. Ринкова рівновага: рівноважна ціна та рівноважний обсяг, надлишок і дефіцит.
4. Зміни попиту та пропозиції під впливом нецінових факторів. Державне втручання у ціноутворення (цінова стеля, цінова підлога – на інтуїтивному рівні).

Основні поняття до теми

Попит – кількість товару чи послуги, яку споживачі готові та здатні купити за певною ціною за певний період часу за інших рівних умов.

Крива попиту – графічне зображення залежності обсягу попиту від ціни товару; зазвичай має негативний нахил (зліва направо вниз).

Закон попиту – при незмінних інших умовах зростання ціни товару призводить до зменшення обсягу попиту, і навпаки.

Пропозиція – кількість товару чи послуги, яку виробники готові та здатні запропонувати до продажу за певною ціною за певний період часу за інших рівних умов.

Крива пропозиції – графічне зображення залежності обсягу пропозиції від ціни товару; зазвичай має позитивний нахил (зліва направо вгору).

Закон пропозиції – при незмінних інших умовах зростання ціни товару призводить до збільшення обсягу пропозиції, і навпаки.

Ринкова рівновага – стан ринку, коли обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції ($Q_d = Q_s$) за певною ціною.

Рівноважна ціна – ціна, за якої обсяг попиту дорівнює обсягу пропозиції (точка перетину кривих попиту та пропозиції).

Надлишок (надлишкова пропозиція) – Ситуація, коли за певною ціною пропозиція перевищує попит ($Q_s > Q_d$) – призводить до зниження ціни.

Дефіцит (надлишковий попит) – Ситуація, коли за певною ціною попит перевищує пропозицію ($Q_d > Q_s$) – призводить до зростання ціни.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність попиту як економічної категорії.
2. Крива попиту та закон попиту. Різниця між «змінною ціни» та «змінною попитом».
3. Сутність пропозиції, крива пропозиції та закон пропозиції.
4. Нецінові фактори попиту (доходи, вподобання, ціни пов'язаних товарів, очікування, кількість покупців).
5. Нецінові фактори пропозиції (ціни ресурсів, технологія, податки і субсидії, кількість виробників, природні умови).
6. Ринкова рівновага: рівноважна ціна й обсяг, механізм їх встановлення.
7. Порушення рівноваги: надлишок (surplus) і дефіцит (shortage), тенденції коригування цін.
8. Державне регулювання цін: поняття цінової стелі та цінової підлоги (інтуїтивний рівень, без складної графіки).

Питання для самоконтролю

1. Що таке попит? Як формулюється закон попиту?
2. Що відображає крива попиту?
3. У чому різниця між змінною величини попиту та змінною попитом?
4. Які основні фактори попиту (нецінові) ви знаєте?
5. Що таке пропозиція? Як формулюється закон пропозиції?
6. Що відображає крива пропозиції?
7. У чому різниця між змінною величини пропозиції та змінною пропозиції?
8. Які основні фактори пропозиції (нецінові) ви знаєте?
9. Що таке ринкова рівновага, рівноважна ціна та рівноважний обсяг?
10. Що відбувається на ринку, якщо ціна вища за рівноважну або якщо ціна нижча за рівноважну?

11. Що таке надлишок і дефіцит на ринку?
12. Як ринковий механізм «прагне» повернутися до рівноваги при надлишку чи дефіциті?
13. Що таке цінова стеля та цінова підлога?
14. Які можливі наслідки державного встановлення ціни нижче рівноважної?
15. Які можливі наслідки встановлення ціни вище рівноважної?
16. Чому ціна в ринковій економіці розглядається як сигнал для виробників і споживачів?

Теми презентацій та повідомлень

1. Попит як економічна категорія: теоретичне визначення та практичні приклади.
2. Закон попиту та його винятки (оглядово).
3. Пропозиція: економічний зміст, фактори формування та зміни.
4. Нецінові детермінанти попиту та пропозиції.
5. Ринкова рівновага: теоретична модель та практичні прояви.
6. Надлишок і дефіцит на ринках: причини виникнення та наслідки.
7. Державне регулювання цін: цінова стеля та цінова підлога (приклади з реальної економіки).
8. Вплив податків на попит і пропозицію (на базовому рівні).
9. Роль цінового механізму в розподілі ресурсів у ринковій економіці.
10. Особливості формування попиту та пропозиції на окремих ринках (житло, продукти харчування, ІТ-послуги тощо).

Тестові завдання

1. Про що говорить закон попиту?
 - а) зростання ціни збільшує попит;
 - б) зростання ціни зменшує обсяг попиту;
 - в) ціна не впливає на попит;
 - г) попит залежить тільки від доходу.
2. Як нахилена крива попиту за законом попиту?
 - а) позитивно (зліва направо вгору);
 - б) негативно (зліва направо вниз);
 - в) горизонтально;
 - г) вертикально.
3. Що показує закон пропозиції?
 - а) зростання ціни зменшує пропозицію;
 - б) зростання ціни збільшує обсяг пропозиції;
 - в) пропозиція не залежить від ціни;
 - г) пропозиція залежить тільки від податків.
4. Де на графіку знаходиться ринкова рівновага?
 - а) в точці перетину кривих попиту та пропозиції;
 - б) на кривій попиту праворуч;
 - в) на кривій пропозиції ліворуч;

- г) поза графіком.
- 5. Що таке надлишок на ринку?
 - а) $Q_d > Q_s$;
 - б) $Q_s > Q_d$;
 - в) $Q_d = Q_s$;
 - г) ціна = 0.
- 6. Що відбувається з ціною при дефіциті?
 - а) ціна падає;
 - б) ціна зростає;
 - в) ціна не змінюється;
 - г) ціна стає нульовою.
- 7. Який фактор зміщує криву попиту праворуч?
 - а) зростання ціни на товар;
 - б) зростання доходу споживачів;
 - в) зростання податків на виробників;
 - г) зниження цін на ресурси.
- 8. Який фактор зміщує криву пропозиції ліворуч?
 - а) зниження цін на ресурси;
 - б) зростання податків на виробників;
 - в) зростання доходу споживачів;
 - г) технологічний прогрес.
- 9. Що відбувається з рівноважною ціною, якщо крива попиту зміщується праворуч?
 - а) ціна падає;
 - б) ціна зростає;
 - в) ціна не змінюється;
 - г) ціна стає нульовою.
- 10. Яка ситуація виникає, якщо держава встановлює цінову стелю нижче рівноважної ціни?
 - а) надлишок товару;
 - б) дефіцит товару;
 - в) рівновага зберігається;
 - г) ринок зникає.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У спекотне літо попит на холодну каву різко зріс через спеку. Кав'ярні підвищили ціну на айс-латте з 70 до 95 грн, але обсяг продажів все одно збільшився.

Завдання: поясніть, чому обсяг попиту не зменшився попри зростання ціни. Який неціновий фактор змістив криву попиту? Як це вплинуло на рівноважну ціну та обсяг?

Практичне завдання 2. Виробники кавомашин знизили ціну на 20% через падіння вартості комплектуючих. Магази́ни отримали набагато більше замовлень від кав'ярень та домашніх користувачів.

Завдання: поясніть, який закон тут діє – закон попиту чи пропозиції та як змістилася крива пропозиції? Поясніть, чому рівноважна ціна впала, а рівноважний обсяг зріс.

Практичне завдання 3. Напередодні Великодня різко зріс попит на яйця. Магазины не встигали поповнювати запаси, і виник дефіцит – люди стояли в чергах, а ціни зросли з 60 до 95 грн за десяток.

Завдання: поясніть, яка ситуація виникла на ринку – дефіцит чи надлишок та чому ціна почала зростати. Як ринок самостійно усуває дефіцит?

Практичне завдання 4. Кінотеатр встановив такі ціни та спостерігав відповідний попит при таких умовних даних: при ціні 150 грн за квиток – у середньому продається 100 квитків на сеанс, при ціні 120 грн – 130 квитків, а при ціні 100 грн – 160 квитків. В інших умовах, наприклад, репертуар, доходи відвідувачів, інші розваги нічого суттєво не змінюється.

Завдання: поясніть, що таке попит та крива попиту на товар – у нашому випадку – на квитки в кіно. Проаналізуйте, чи підтверджують наведені дані закон попиту за інших рівних умов та як змінюється величина попиту при зміні ціни? Поясніть різницю між зміною величини попиту та зміною попиту. Наведіть приклади факторів, які можуть змістити криву попиту на кіносеанси вліво при зменшенні попиту та вправо при збільшенні попиту.

Практичне завдання 5. Розглянемо ринок свіжих овочів, наприклад, помідорів. Влітку та на початку осені пропозиція помідорів значно зростає: фермери збирають урожай, з'являються імпорتنі партії, працюють теплиці. Взимку пропозиція суттєво скорочується: залишаються лише тепличні та імпорتنі помідори, собівартість вища. Відповідно спостерігається, що влітку ціни зазвичай нижчі, а обсяги продажу більші, а взимку – ціни вищі, обсяги менші.

Завдання: поясніть, чому сезонний фактор є неціновим фактором пропозиції і призводить до зміщення кривої пропозиції влітку – вправо та взимку – вліво. Наведіть інші нецінові фактори, які впливають на пропозицію. Поясніть, чому ціна взимку вища не тільки через бажання продавців заробити більше, а й через об'єктивні умови формування пропозиції.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісина Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М., Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.

4. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>

5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>

6. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.5. ТЕОРІЯ ЕЛАСТИЧНОСТІ

Питання до практичного заняття

1. Поняття та основні види еластичності.
2. Цінова еластичність попиту.
3. Зміст, чинники та відмінності короткострокового і довгострокового періодів цінової еластичності пропозиції.
4. Еластичність попиту за доходом та перехресна еластичність попиту.
5. Використання показників еластичності в бізнесі та державній політиці.

Основні поняття до теми

Еластичність – це економічний показник, що відображає ступінь чутливості однієї економічної величини до зміни іншої величини у відносному вимірі.

Види еластичності – це класифікація еластичності залежно від факторів впливу, серед яких розрізняють цінову еластичність попиту і пропозиції, еластичність попиту за доходом та перехресну еластичність попиту.

Цінова еластичність попиту – це показник, який характеризує відсоткову зміну обсягу попиту на товар у відповідь на відсоткову зміну його ціни.

Еластичний попит – це попит, за якого відносна зміна обсягу попиту перевищує відносну зміну ціни товару.

Нееластичний попит – це попит, за якого відносна зміна обсягу попиту є меншою за відносну зміну ціни.

Цінова еластичність пропозиції – це показник, що відображає ступінь реагування обсягу пропозиції товару на зміну його ціни.

Короткострокова цінова еластичність пропозиції – це характеристика чутливості пропозиції до зміни ціни в періоді, коли можливості виробника швидко змінити обсяги виробництва є обмеженими.

Довгострокова цінова еластичність пропозиції – це характеристика реакції пропозиції на зміну ціни в періоді, коли виробники мають можливість змінювати виробничі потужності та технології.

Еластичність попиту за доходом – це показник, який відображає зміну обсягу попиту на товар у відповідь на зміну доходу споживача.

Перехресна еластичність попиту – це показник, що характеризує зміну попиту на один товар у відповідь на зміну ціни іншого товару та використовується для визначення взаємозв'язку між товарами.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Поняття еластичності як міри чутливості економічних змін.
2. Цінова еластичність попиту.
3. Фактори, що впливають на цінову еластичність попиту.
4. Зв'язок еластичності попиту з динамікою виручки суб'єкта господарювання.
5. Цінова еластичність пропозиції.
6. Еластичність попиту за доходом.
7. Перехресна еластичність попиту. Товари-замінники та товари-доповнювачі.
8. Використання еластичності в ціноутворенні, маркетингу та податковій та соціальній політиці.

Питання для самоконтролю

1. Що таке еластичність у мікроекономіці?
2. Що таке цінова еластичність попиту?
3. Як класифікують попит за ціновою еластичністю?
4. Які основні фактори еластичності попиту за ціною ви знаєте?
5. Як зміна ціни впливає на виручку при еластичному та нееластичному попиті?
6. Що таке цінова еластичність пропозиції?
7. Чому еластичність пропозиції, як правило, нижча в короткостроковому періоді, ніж у довгостроковому?
8. Що таке еластичність попиту за доходом? Як за її допомогою відрізнити нормальні та нижчі блага?
9. Наведіть приклади нормальних благ та нижчих благ.
10. Що таке перехресна еластичність попиту?
11. Як за знаком перехресної еластичності розрізняють товари-замінники та комплементи?
12. Чому для бізнесу важливо знати еластичність попиту на свої товари?
13. Як інформація про еластичність може допомогти при прийнятті рішень щодо ціноутворення?
14. Чому для держави важливо враховувати еластичність попиту при встановленні акцизів та інших податків?
15. Наведіть приклад товару з, на вашу думку, високою ціновою еластичністю попиту та поясніть чому.
16. Наведіть приклад товару з низькою ціновою еластичністю попиту та поясніть чому.

17. Які ризики можуть виникнути, якщо суб'єкт господарювання або держава приймають рішення, ігноруючи еластичність?

Теми презентацій та повідомлень

1. Загальна характеристика та основні види теорії еластичності в мікроекономіці.
2. Фактори формування та практичне значення цінової еластичності попиту.
3. Еластичність попиту та зміни виручки підприємства.
4. Цінова еластичність пропозиції: короткостроковий та довгостроковий періоди.
5. Еластичність попиту за доходом: нормальні, нижчі та предмети розкоші.
6. Перехресна еластичність попиту: теорія та приклади пов'язаних товарів.
7. Вплив еластичності попиту на ефективність податкової політики.
8. Еластичність попиту та пропозиції на ринку окремого товару (на вибір студента: пальне, мобільний зв'язок, продукти харчування, одяг тощо).
9. Еластичність попиту й поведінка споживача: поєднання теорії та поведінкових аспектів.
10. Еластичність як інструмент прийняття рішень у бізнесі (ціноутворення, промоакції, продуктова політика).

Тестові завдання

1. Що показує коефіцієнт цінової еластичності попиту?
 - а) абсолютну зміну обсягу попиту;
 - б) відносну реакцію попиту на зміну ціни;
 - в) зміну доходу споживача;
 - г) зміну пропозиції;
2. Якщо ціна зросла на 10%, а обсяг попиту зменшився на 20%, то попит:
 - а) нееластичний;
 - б) еластичний;
 - в) одинично еластичний;
 - г) абсолютно еластичний.
3. Для яких товарів цінова еластичність попиту зазвичай найвища?
 - а) товари першої необхідності;
 - б) товари з багатьма субститутами;
 - в) ліки;
 - г) сіль.
4. Якщо цінова еластичність пропозиції $= 0,5$, то пропозиція:
 - а) еластична;
 - б) нееластична;
 - в) одинично еластична;
 - г) абсолютно нееластична.

5. Чому довгострокова еластичність пропозиції вища за короткострокову?

- а) виробники мають більше часу на адаптацію;
- б) споживачі швидко змінюють вподобання;
- в) держава вводить субсидії;
- г) ціни не змінюються.

6. Якщо еластичність попиту за доходом > 1 , то благо є:

- а) нижче нормальним;
- б) нормальним (розкішним);
- в) необхідним;
- г) субститутутом.

7. Якщо зростання ціни на бензин на 10% призвело до зростання попиту на громадський транспорт на 8%, то перехресна еластичність:

- а) позитивна;
- б) негативна;
- в) нульова;
- г) одинична.

8. Якщо перехресна еластичність попиту негативна, то товари є:

- а) субститутами;
- б) комплементарними;
- в) незалежними;
- г) нижче нормальними.

9. Для якого товару еластичність пропозиції в короткостроковому періоді найнижча?

- а) програмне забезпечення;
- б) сільськогосподарська продукція;
- в) нафта;
- г) мобільні телефони.

10. Як бізнес використовує знання про цінову еластичність попиту?

- а) для підвищення цін на товари з еластичним попитом;
- б) для зниження цін на товари з нееластичним попитом;
- в) для підвищення цін на товари з нееластичним попитом;
- г) для ігнорування цін.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Великий виробник смартфонів знизив ціну на модель середнього сегмента на 15%. Обсяг продажів зріс на 30%.

Завдання: розрахуйте цінову еластичність попиту. Чому еластичність вища для смартфонів, ніж для хліба? Як виробник може використати цей показник для прогнозу доходів?

Практичне завдання 2. Домогосподарство має обмежений дохід. В його споживчому кошику є: базові продукти (круп, дешевий хліб, найдешевший транспорт); товари «середнього сегменту» (якісніші продукти, брендовий одяг середнього класу, кав'ярні «не люкс»); товари «преміум»

(дорогі ресторани, брендові гаджети). При зростанні доходу: споживання дешевих «антикризових» продуктів поступово зменшується, споживання товарів середнього сегменту зростає, а частка преміум-трат теж може зростати.

***Завдання:** поясніть, що зображає еластичність попиту за доходом. Поясніть, чим відрізняються нормальні блага та нижчі блага. Наведіть приклади нижчих благ, тобто що люди споживають більше при низьких доходах, але менше – коли доходи зростають? Наведіть приклади нормальних благ і, за бажанням, благ розкоші, які мають високу еластичність за доходом. Поясніть, чому для бізнесу важливо розуміти, як зміниться попит на їхній товар при зростанні/падінні доходів населення.*

Практичне завдання 3. Ціна на каву зросла на 30%, попит на чай (субститут) зріс на 15%.

***Завдання:** розрахуйте перехресну еластичність попиту. Чи є чай і кава субститутами чи комплементарними товарами? Як цей показник використовують виробники чаю?*

Практичне завдання 4. Після зростання світових цін на нафту ціна бензину в Одесі зросла на 25%. У короткостроковому періоді (1–2 місяці) обсяг пропозиції зріс лише на 5%. Через рік – на 40%.

***Завдання:** порівняйте короткострокову та довгострокову еластичність пропозиції. Чому еластичність вища в довгостроковому періоді? Як це впливає на рішення нафтових компаній?*

Практичне завдання 5. Держава хоче збільшити надходження від акцизу на певний товар. Є дві альтернативи: запровадити додатковий податок на товар, попит на який дуже нееластичний, наприклад, деякі види ліків або тютюнові вироби та запровадити податок на товар, попит на який еластичний, наприклад, розважальні послуги чи деякі види техніки.

***Завдання:** поясніть, як еластичність попиту впливає на те, хто реально несе податковий тягар (споживач чи виробник), якщо попит нееластичний, чи легко перекласти податок на споживача через підвищення ціни? Що, на вашу думку, вигідніше для бюджету, якщо мета – стабільні податкові надходження: оподатковувати товари з нееластичним попитом чи з еластичним? Обговоріть, які соціальні наслідки може мати підвищення податків на товари з нееластичним попитом, наприклад, ліки чи «соціально чутливі» продукти. Поясніть, чому при розробці податкової політики держава має враховувати не лише фінансовий ефект, а й соціальні наслідки.*

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І.,

Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.

3. Задой А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.

4. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>

5. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>

6. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея-НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.6.

ТЕОРІЯ ГРАНИЧНИХ ПРОДУКТІВ ТА МІКРОЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

Питання до практичного заняття

1. Виробнича функція та фактори виробництва на рівні суб'єкта господарювання.
2. Загальний, середній та граничний продукт змінного фактора.
3. Закон спадного граничного продукту та стадії виробництва.
5. Мікроекономічна модель суб'єкта господарювання.
6. Взаємозв'язок граничного продукту та граничних витрат.

Основні поняття до теми

Виробнича функція — це економічна модель, яка відображає залежність між обсягом випуску продукції та кількістю використаних факторів виробництва за незмінного рівня технології.

Фактори виробництва — це ресурси, що використовуються у процесі створення економічних благ, зокрема праця, капітал, земля та підприємницькі здібності.

Загальний продукт — це загальний обсяг виробленої продукції, отриманий у результаті використання певної кількості факторів виробництва.

Середній продукт — це обсяг продукції, що припадає на одиницю змінного фактора виробництва.

Граничний продукт — це приріст загального продукту внаслідок використання додаткової одиниці змінного фактора за незмінної кількості інших факторів.

Закон спадного граничного продукту — це економічний закон, згідно з яким починаючи з певного моменту кожна додаткова одиниця змінного

фактора виробництва забезпечує менший приріст обсягу випуску за незмінних інших факторів.

Стадії виробництва — це етапи використання змінного фактора, які характеризуються різною динамікою загального, середнього та граничного продукту.

Мікроекономічна модель суб'єкта господарювання — це теоретична конструкція, що описує поведінку суб'єкта господарювання з метою оптимізації результатів діяльності за умов обмеженості ресурсів.

Граничні витрати — це приріст загальних витрат, пов'язаний з виробництвом додаткової одиниці продукції.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Виробнича функція суб'єкта господарювання. Залежність випуску від факторів виробництва.
2. Поняття загального, середнього та граничного продукту змінного фактора.
3. Закон спадного граничного продукту.
4. Стадії виробництва в короткостроковому періоді.
5. Цілі суб'єкта господарювання в мікроекономічній моделі.
6. Прийняття рішень щодо обсягу виробництва на основі аналізу доходів та витрат.
7. Взаємозв'язок між граничним продуктом і граничними витратами.

Питання для самоконтролю

1. Що таке виробнича функція?
2. Що таке загальний продукт змінного фактора?
3. Що таке середній продукт? Як він обчислюється?
4. Що таке граничний продукт? Який його економічний зміст?
5. Сформулюйте закон спадного граничного продукту.
6. Чому закон спадного граничного продукту не означає, що загальний продукт зменшується відразу?
7. Чому не можна нескінченно збільшувати кількість праці за фіксованої кількості обладнання і очікувати постійно зростаючий граничний продукт?
8. Що таке стадії виробництва в короткостроковому періоді?
9. Яка основна ціль суб'єкта господарювання в мікроекономічній моделі?
10. Як суб'єкт господарювання визначає, який обсяг виробництва для неї є доцільним?
11. Що таке граничний дохід та граничні витрати?
12. Що означає умова «оптимальний обсяг виробництва досягається, коли граничний дохід приблизно дорівнює граничним витратам»?
13. Як пов'язані між собою граничний продукт праці та граничні витрати?

14. Наведіть приклад рішення менеджера, у якому важливо врахувати закон спадного граничного продукту.

15. Чому аналіз граничних величин є таким важливим у мікроекономічній моделі суб'єкта господарювання?

Теми презентацій та повідомлень

1. Теоретичні підходи та практичні приклади виробничої функції в мікроекономіці.
2. Загальний, середній та граничний продукт.
3. Історія формулювання та сучасні інтерпретації закону спадного граничного продукту.
4. Аналіз виробництва в короткостроковому та довгостроковому періодах.
5. Мікроекономічна модель суб'єкта господарювання.
6. Теоретична і практична значущість взаємозв'язку граничного продукту та граничних витрат.
7. Продуктивність праці та ефективність використання ресурсів в організації.
8. Вплив технічного прогресу на виробничу функцію та граничні продукти факторів.
9. Особливості функціонування малих підприємств з обмеженими виробничими потужностями.
10. Практичне застосування мікроекономічної моделі суб'єкта господарювання для аналізу конкретного бізнесу.

Тестові завдання

1. Що таке граничний продукт праці (MP)?
 - а) загальний обсяг продукції;
 - б) додатковий обсяг продукції від однієї додаткової одиниці праці;
 - в) середній обсяг продукції на працівника;
 - г) витрати на одного працівника.
2. Який закон пояснює зменшення додаткового випуску при збільшенні змінного фактора?
 - а) закон попиту;
 - б) закон спадного граничного продукту;
 - в) закон пропозиції;
 - г) закон зростаючої віддачі.
3. На якій стадії виробництва граничний продукт є максимальним?
 - а) I стадія;
 - б) II стадія;
 - в) III стадія;
 - г) після III стадії.
4. Чому суб'єкт господарювання не працює на III стадії виробництва?
 - а) MP негативний — додаткова праця зменшує випуск;
 - б) AP зростає;

- в) витрати мінімальні;
 - г) ціна продукції падає.
5. Як пов'язані граничний продукт і граничні витрати?
- а) МР прямо пропорційний МС;
 - б) МС обернено пропорційний МР;
 - в) $MP = MC$;
 - г) немає зв'язку.
6. Якщо МР праці = 50 одиниць продукції, а заробітна плата = 500 грн, то граничні витрати на одиницю продукції становлять:
- а) 10 грн;
 - б) 50 грн;
 - в) 500 грн;
 - г) 2500 грн.
7. Що відбувається з АР (середнім продуктом), коли МР перевищує АР?
- а) АР зменшується;
 - б) АР зростає;
 - в) АР не змінюється;
 - г) АР стає негативним;
8. Який фактор є фіксованим у короткостроковому періоді за законом спадного граничного продукту?
- а) праця;
 - б) капітал;
 - в) технологія;
 - г) сировина.
9. Що є причиною спадання граничного продукту?
- а) зменшення ціни продукції;
 - б) фіксована кількість інших факторів + зростання змінного фактора;
 - в) зростання доходу споживачів;
 - г) технологічний прогрес.
10. На якій стадії суб'єкт господарювання зазвичай обирає оптимальну кількість змінного фактора?
- а) тільки на I стадії;
 - б) на II стадії;
 - в) тільки на III стадії;
 - г) на будь-якій стадії.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Фермерське господарство використовує одну й ту саму земельну ділянку для вирощування овочів. У короткостроковому періоді фермер збільшує кількість найманих працівників для збору врожаю. Спочатку додаткові працівники значно прискорюють процес, але з часом частина з них просто чекає, поки звільниться техніка.

Завдання: охарактеризуйте виробничу функцію фермерського господарства. Поясніть зміну граничного продукту праці. Визначте момент

початку дії закону спадного граничного продукту. Поясніть, чому збільшення праці не завжди ефективне.

Практичне завдання 2. IT-стартап розширює команду розробників без оновлення серверної інфраструктури. На початковому етапі кожен новий програміст підвищує швидкість виконання проєктів. Згодом зростає кількість помилок, конфліктів у коді та витрат часу на координацію.

Завдання: визначте постійні та змінні фактори виробництва. Поясніть зміну граничного продукту праці. Проаналізуйте стадії виробництва в діяльності стартапу. Обґрунтуйте доцільний рівень використання праці.

Практичне завдання 3. У компанії при збільшенні числа працівників граничний продукт спочатку зростає, потім зменшується, заробітна плата одного працівника фіксована; інші витрати в короткостроковому періоді незмінні. Відповідно поки граничний продукт зростає, додаткові витрати на одиницю продукції (граничні витрати) можуть зменшуватися, коли граничний продукт починає падати, додаткові витрати на одиницю випуску зростають.

Завдання: поясніть своїми словами, чому чим вищий граничний продукт праці, тим «дешевше» для суб'єкта господарювання обходиться кожна додаткова одиниця продукції за умов однакової зарплати працівників. Поясніть, чому при спадному граничному продукті, щоб отримати додаткову одиницю продукції, потрібно більше працівників і відповідно граничні витрати на одиницю продукції зростають. Наведіть приклад управлінського рішення, яке може підвищити граничний продукт і тим самим зменшити граничні витрати.

Практичне завдання 4. Невелике виробництво побутової техніки постійно нарощує кількість працівників, ігноруючи показники продуктивності. У певний момент загальний випуск починає зменшуватися через перевантаження виробничого процесу.

Завдання: визначте стадію виробництва, на якій перебуває суб'єкт господарювання. Поясніть причини від'ємного граничного продукту. Обґрунтуйте, чому перебування на цій стадії є економічно недоцільним. Запропонуйте рішення в межах мікроекономічної моделі суб'єкта господарювання.

Практичне завдання 5. Два швейні ательє в одному місті використовують однакове обладнання, однакову кількість працівників і працюють однаково кількість годин. Проте перше ательє стабільно збільшує обсяг виконаних замовлень і виручку, тоді як друге не досягає зростання, попри збільшення витрат на оплату праці. Власник другого ательє вважає, що причина полягає в нестачі персоналу та планує найняти ще кількох працівників.

Завдання: поясніть ситуацію з позицій виробничої функції. Чи можна вважати, що граничний продукт праці у двох ательє є однаковим? Обґрунтуйте

відповідь. Які чинники, окрім кількості праці, можуть впливати на величину граничного продукту? Яке управлінське рішення є більш економічно обґрунтованим у цій ситуації?

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою: практи. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ "ОЮА", 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>
3. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Марченко В. М.. Основи підприємницької діяльності : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.

ТЕМА 2.7.

ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ВИТРАТИ ВИРОБНИЦТВА

Питання до практичного заняття

1. Сутність та фактори виробництва в мікроекономіці.
2. Виробнича функція. Закон спадної граничної віддачі.
3. Комбінація факторів виробництва в довгостроковому періоді. Ізокванти .
4. Характеристика структури витрат виробництва.

Основні поняття до теми

Виробництво в мікроекономіці – це процес перетворення факторів виробництва (праці, капіталу, землі, підприємницьких здібностей) у товари та послуги з метою задоволення потреб споживачів і отримання економічного результату.

Фактори виробництва – це економічні ресурси, які використовуються у виробничому процесі, зокрема праця, капітал, земля та підприємницька діяльність, комбінація яких визначає обсяг і ефективність випуску продукції.

Виробнича функція – це аналітичний вираз технологічного зв'язку між обсягом використаних факторів виробництва та максимально можливим обсягом випуску продукції за заданого рівня технологій.

Короткостроковий період у виробництві – це проміжок часу, протягом якого принаймні один фактор виробництва є фіксованим, а інші можуть змінюватися.

Довгостроковий період у виробництві – це період, у якому всі фактори виробництва є змінними, що дає змогу суб'єкту господарювання змінювати масштаб діяльності та оптимізувати структуру ресурсів.

Закон спадної граничної віддачі – це економічний закон, згідно з яким за незмінності інших факторів виробництва послідовне збільшення одного змінного фактора рано чи пізно призводить до зменшення його граничного продукту.

Ізокванта – це крива, що відображає всі можливі комбінації факторів виробництва, які забезпечують однаковий обсяг випуску продукції.

Гранична норма технологічного заміщення – це показник, який характеризує, на яку кількість одного фактора виробництва суб'єкт господарювання може скоротити його використання при збільшенні іншого фактора на одиницю без зміни обсягу випуску.

Витрати виробництва – це сукупність економічних витрат суб'єкта господарювання на залучення та використання факторів виробництва у процесі створення товарів і послуг.

Структура витрат виробництва – це співвідношення різних видів витрат (постійних, змінних, середніх і граничних) у загальному обсязі витрат підприємства, що визначає рівень ефективності та конкурентоспроможності суб'єкта господарювання.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Виробництво в мікроекономіці: фактори, технологія, короткостроковий і довгостроковий періоди.
2. Виробнича функція.
3. Економічний зміст та приклади з практики закону спадної граничної віддачі.
4. Довгостроковий аналіз виробництва: комбінація факторів, ізокванти (інтуїтивний підхід), віддача від масштабу.
5. Витрати виробництва.
6. Взаємозв'язок між продуктивністю факторів і граничними витратами.

Питання для самоконтролю

1. Що таке виробництво в мікроекономіці? Які основні фактори виробництва?
2. Чим відрізняються короткостроковий і довгостроковий періоди в аналізі виробництва?
3. Що таке виробнича функція?
4. Що таке загальний продукт, середній продукт і граничний продукт фактора?
5. Сформулюйте закон спадної граничної віддачі. Наведіть приклад.
6. Що означає, що суб'єкт господарювання може використовувати різні комбінації факторів для досягнення одного обсягу випуску?
7. Що таке ізокванта?

8. Що таке віддача від масштабу? Які її типи?
9. Чим відрізняються економічні та бухгалтерські витрати?
10. Що таке явні й неявні витрати? Що таке альтернативні витрати?
11. Що таке постійні та змінні витрати? Наведіть приклади.
12. Що таке сукупні і середні витрати? Як вони пов'язані з обсягом виробництва?
13. Що таке граничні витрати і як вони пов'язані з граничним продуктом?
14. Чому аналіз виробництва та витрат повинен розглядатися разом при прийнятті рішень суб'єктом господарювання?

Теми презентацій та повідомлень

1. Закон спадної граничної віддачі на прикладі сучасних бізнесів та сервісних компаній.
2. Короткостроковий і довгостроковий періоди виробництва як основа управлінських рішень.
3. Виробнича функція як інструмент аналізу ефективності діяльності організації.
4. Ізокванти та ізокости у прийнятті рішень щодо заміщення праці та капіталу.
5. Структура витрат виробництва та її вплив на цінову політику суб'єкта господарювання.
6. Граничні витрати як ключовий орієнтир у визначенні оптимального обсягу випуску.
7. Роль постійних і змінних витрат у стратегічному плануванні бізнесу.
8. Як технологічні інновації змінюють виробничі витрати та виробничі функції.
9. Практичне значення теорії виробництва та витрат для підвищення конкурентоспроможності фірм.
10. Управління витратами як інструмент підвищення ефективності діяльності бізнесу.

Тестові завдання

1. Що таке виробнича функція?
 - а) залежність витрат від обсягу випуску;
 - б) залежність випуску від кількості факторів виробництва;
 - в) залежність ціни від витрат;
 - г) залежність попиту від пропозиції.
2. Який фактор є фіксованим у короткостроковому періоді?
 - а) праця;
 - б) капітал;
 - в) сировина;
 - г) електроенергія.
3. Що показує закон спадної граничної віддачі?

- а) зростання випуску при збільшенні всіх факторів;
 - б) зменшення додаткового випуску від додаткової одиниці змінного фактора;
 - в) зростання середнього продукту;
 - г) зменшення витрат.
4. Що таке ізокванта?
- а) крива, що показує всі комбінації факторів для одного рівня витрат;
 - б) крива, що показує всі комбінації факторів для одного рівня випуску;
 - в) крива попиту;
 - г) крива пропозиції.
5. Яка величина показує, скільки капіталу можна замінити однією додатковою одиницею праці?
- а) MP ;
 - б) AP ;
 - в) $MRTS$;
 - г) MC .
6. У якому періоді всі фактори є змінними?
- а) короткостроковому;
 - б) довгостроковому;
 - в) середньостроковому;
 - г) миттєвому.
7. Що відноситься до постійних витрат?
- а) сировина;
 - б) оренда приміщення;
 - в) зарплата робітників;
 - г) електроенергія.
8. Як змінюються загальні витрати при збільшенні обсягу виробництва?
- а) не змінюються;
 - б) зростають через зростання змінних витрат;
 - в) зменшуються;
 - г) стають нульовими.
9. Чому суб'єкт господарювання не працює на III стадії виробництва?
- а) MP негативний – додаткова праця зменшує випуск;
 - б) витрати мінімальні;
 - в) ціна продукції висока;
 - г) попит нееластичний.
10. Як пов'язані граничний продукт і граничні витрати?
- а) MP прямо пропорційний MC ;
 - б) MC обернено пропорційний MP ;
 - в) $MP = MC$;
 - г) немає зв'язку.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Суб'єкт господарювання друкує поліграфічну продукцію. Є два варіанти: зайняти більше працівників і працювати на

старому обладнанні або інвестувати в нові швидкісні друкарські машини, зменшити кількість працівників, але збільшити продуктивність. У довгостроковому періоді суб'єкт господарювання може змінювати і працю, і капітал, обираючи різні комбінації для досягнення одного й того самого обсягу випуску.

Завдання: поясніть, чому суб'єкт господарювання може досягати того самого результату або за рахунок більшої кількості праці й меншої кількості капіталу або навпаки. Обговоріть, від чого залежить вибір фактичної комбінації факторів: ціни праці, ціни капіталу (оренда обладнання, кредити), доступність технологій. Поясніть поняття віддачі від масштабу та які можуть бути варіанти можливої віддачі від масштабу. Наведіть приклад галузі, де, на вашу думку, важливі масштаби виробництва (транспорт, енергетика, великі заводи) і поясніть чому.

Практичне завдання 2. Підприємець відкрив студію дизайну. За рік виручка склала 600 000 грн., а розмір явних витрат – 450 000 грн. Раніше підприємець працював найманим дизайнером із зарплатою 300 000 грн/рік, від якої він відмовився.

Завдання: поясніть, чому відмова від зарплати 300 000 грн – це альтернативна (неявна) витрата? Обчисліть економічний прибуток студії, враховуючи альтернативну вартість праці підприємця. Поясніть, чому з точки зору економічного аналізу бізнес може виявитися менш вигідним, ніж здається за бухгалтерськими даними. Обговоріть, чому для підприємця важливо враховувати не тільки те, що “бачить бухгалтерія”, а й те, від чого він відмовився заради свого бізнесу.

Практичне завдання 3. Невеликий цех виготовляє сувенірні чашки. До постійних витрат за місяць відносяться: оренда – 15 000 грн, амортизація обладнання – 5 000 грн, мінімальна адміністративна зарплата – 10 000 грн, що разом складає – 30 000 грн. До змінних витрат на 1 чашку відносять: кераміку, фарбу, пакування – 60 грн; оплату праці робітників (відрядну) – 40 грн., що разом складає – 100 грн/чашка. Суб'єкт господарювання розглядає варіанти випуску: 100, 300, 500 чашок/місяць.

Завдання: для кожного варіанта випуску (100, 300, 500) обчисліть: сукупні змінні витрати, сукупні витрати та середні сукупні витрати ($ATC = TC/Q$). Обговоріть, як збільшення випуску впливає на середні витрати. Поясніть на якісному рівні, що таке граничні витрати (MC) і чому вони пов'язані з граничним продуктом. Обговоріть, чому для суб'єкта господарювання важливо поєднувати аналіз виробничої сторони та аналіз витрат.

Практичне завдання 4. Ательє має 5 швейних машин і наймає швачок. При наймі 6-ї швачки додатковий випуск зростає на 40 суконь, при 7-й – на 30, при 8-й – на 15, при 9-й – на 5.

Завдання: поясніть, чому МР зменшується. На якій стадії виробництва перебуває ательє при 8 швачках? Чому суб'єкт господарювання не найматиме 10-ту швачку?

Практичне завдання 5. Пекарня раніше використовувала багато ручної праці та мало техніки. Після придбання сучасного тістомісила та нової ротаційної печі вона зменшила кількість працівників на 25%, але обсяг виробництва зріс на 22%.

Завдання: поясніть, як змінилася ізокванта та гранична норма технічного заміщення після впровадження нової техніки. Чому саме в довгостроковому періоді суб'єкт господарювання може вільно заміщувати працю капіталом, а в короткостроковому – ні?. Як така зміна комбінації факторів вплинула на витрати виробництва.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою: практ. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ "ОЮА", 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>
3. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Марченко В. М.. Основи підприємницької діяльності : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.

ТЕМА 2.8.

РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Питання до практичного заняття

1. Сутність та основні ознаки ринку досконалої конкуренції.
2. Попит на продукцію окремого суб'єкта господарювання в умовах досконалої конкуренції.
3. Короткострокова рівновага конкурентного суб'єкта господарювання.
4. Довгострокова рівновага галузі та нульовий економічний прибуток. Вхід і вихід суб'єктів господарювання із галузі.
5. Значення моделі досконалої конкуренції та її обмеження для аналізу реальної економіки.

Основні поняття до теми

Ринок досконалої конкуренції – це тип ринкової структури, за якої діє велика кількість продавців і покупців однорідної продукції, а жоден окремий учасник не може впливати на ринкову ціну.

Однорідність продукції – це властивість товарів, за якої продукція різних виробників не відрізняється за якістю, характеристиками та споживчими властивостями.

Ціноприймач – це суб'єкт господарювання, який змушений приймати ринкову ціну як задану і не має можливості самостійно її змінювати.

Попит на продукцію окремого конкурентної суб'єкта господарювання – це горизонтальна лінія на рівні ринкової ціни, що відображає можливість продажу будь-якого обсягу продукції за сталою ціною.

Граничний дохід конкурентного суб'єкта господарювання – це додатковий дохід від продажу ще однієї одиниці продукції, який у умовах досконалої конкуренції дорівнює ринковій ціні.

Короткострокова рівновага конкурентного суб'єкта господарювання – це стан, за якого суб'єкт господарювання максимізує прибуток або мінімізує збитки, виробляючи такий обсяг продукції, при якому граничний дохід дорівнює граничним витратам.

Економічний прибуток – це різниця між загальним доходом суб'єкта господарювання та всіма економічними витратами, включаючи альтернативні витрати.

Довгострокова рівновага галузі – це стан, за якого економічний прибуток суб'єктів господарювання дорівнює нулю, а ціна дорівнює мінімуму середніх загальних витрат.

Вхід і вихід суб'єктів господарювання із галузі – це процес переміщення ресурсів між галузями у відповідь на наявність економічного прибутку або збитків.

Обмеженість моделі досконалої конкуренції – це неможливість повного відображення реальних ринкових умов через існування диференціації продукції, ринкової влади та бар'єрів входу.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність ринку досконалої конкуренції.
2. Порівняння ринку досконалої конкуренції з іншими типами ринкових структур
3. Попит на продукцію окремої суб'єкта господарювання в умовах досконалої конкуренції. Поняття «price-taker».
4. Короткострокова рівновага конкурентного суб'єкта господарювання: загальна логіка вибору обсягу виробництва.
5. Довгострокова рівновага галузі.
6. Ефективність досконалого конкурентного ринку.
7. Ознаки реальних ринків, наближених до досконалої конкуренції.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ринок досконалої конкуренції?
2. Які основні ознаки досконалої конкуренції ви можете назвати?
3. Чим відрізняється ринковий попит від попиту на продукцію окремого конкурентного суб'єкта господарювання?
4. Чому суб'єкт господарювання в умовах досконалої конкуренції називається ціноприймачем (price-taker)?
5. Які рішення приймає конкурентний суб'єкт господарювання: щодо ціни чи щодо обсягу виробництва?
6. У чому полягає логіка вибору обсягу виробництва конкурентним суб'єктом господарювання в короткостроковому періоді (якісно, без формул)?
7. Чому суб'єкт господарювання може продовжувати виробництво в короткостроковому періоді, навіть якщо загальний прибуток тимчасово від'ємний?
8. У яких умовах суб'єкту господарювання вигідніше тимчасово зупинити виробництво?
9. Що відбувається з галуззю, коли суб'єкти господарювання отримують стійкий економічний прибуток?
10. Що відбувається, коли в галузі спостерігаються стійкі збитки?
11. Що означає твердження, що в довгостроковій рівновазі конкурентні суб'єкти господарювання мають нульовий економічний прибуток?
12. Чому модель досконалої конкуренції розглядається як еталон ефективності?
13. Чому реальні ринки рідко повністю відповідають моделі досконалої конкуренції?
14. Наведіть приклад ринку, який, на вашу думку, наближений до досконалої конкуренції, і обґрунтуйте свою думку.

Теми презентацій та повідомлень

1. Ринок досконалої конкуренції: теоретична модель та її припущення.
2. Порівняння ринку досконалої конкуренції з іншими ринковими структурами.
3. Поведінка конкурентного суб'єкта господарювання: ціна як заданий параметр, вибір обсягу виробництва.
4. Короткострокова та довгострокова рівновага на ринку досконалої конкуренції.
5. Економічний прибуток і «нормальний прибуток» у теорії ринку досконалої конкуренції.
6. Ефективність досконало конкурентних ринків: переваги та критика.
7. Приклади реальних ринків, що наближаються до досконалої конкуренції (національні та світові ринки).
8. Обмеження моделі досконалої конкуренції в сучасній економіці.
9. Ціновий механізм і роль конкуренції в розподілі ресурсів.
10. Вплив державного регулювання на функціонування конкурентних ринків.

Тестові завдання

1. Яка ключова ознака ринку досконалої конкуренції?
 - а) велика кількість великих суб'єктів господарювання;
 - б) велика кількість дрібних суб'єктів господарювання-ціноотримувачів;
 - в) диференційована продукція;
 - г) бар'єри для входу.
2. Як виглядає крива попиту для суб'єкта господарювання на ринку досконалої конкуренції?
 - а) негативно нахилена;
 - б) горизонтальна на рівні ринкової ціни;
 - в) вертикальна;
 - г) позитивно нахилена.
3. У короткостроковій рівновазі конкурентного суб'єкта господарювання виконується умова:
 - а) $P = ATC$;
 - б) $MR = MC$;
 - в) $P = AVC$;
 - г) $TR = TC$.
4. Що відбувається, якщо в короткостроковому періоді $P < AVC$?
 - а) суб'єкт господарювання отримує надприбуток;
 - б) суб'єкт господарювання припиняє виробництво;
 - в) суб'єкт господарювання збільшує випуск;
 - г) суб'єкт господарювання входить в галузь.
5. У довгостроковій рівновазі галузі прибуток суб'єкта господарювання:
 - а) максимальний;
 - б) нульовий економічний;
 - в) негативний;
 - г) мінімальний.
6. Що викликає вхід нових суб'єктів господарювання в галузь?
 - а) збитки ($P < ATC$);
 - б) надприбуток ($P > ATC$);
 - в) нульовий прибуток;
 - г) зростання витрат.
7. Чому в довгостроковій рівновазі $P = ATC \min$?
 - а) через вхід/вихід суб'єктів господарювання, що усуває прибутки/збитки;
 - б) через державне регулювання;
 - в) через монополізацію;
 - г) через диференціацію.
8. Яке значення моделі досконалої конкуренції?
 - а) показує неефективність ринку;
 - б) еталон ефективного розподілу ресурсів;
 - в) пояснює монополії;
 - г) ігнорує конкуренцію;

9. Яке обмеження моделі досконалої конкуренції?

- а) відсутність бар'єрів входу;
- б) реальні ринки мають диференціацію та неповну інформацію;
- в) повна інформація;
- г) гомогенна продукція;

10. Що відбувається при виході суб'єктів господарювання з галузі?

- а) пропозиція зростає, ціна падає;
- б) пропозиція зменшується, ціна зростає;
- в) пропозиція не змінюється;
- г) ціна стає нульовою.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. Фермери вирощують соняшник і продають олію на локальному ринку. Через гарний врожай пропозиція зросла, ціна впала з 50 до 40 грн за літр. Один фермер, який виробляє 1000 л олії, не може вплинути на ціну, але продовжує виробництво.

Завдання: поясніть, чому цей ринок близький до досконалої конкуренції. Як виглядає крива попиту для окремого фермера? Чому фермер є ціноотримувачем?

Практичне завдання 2. Малий фермер виробляє овочі з середніми витратами 30 грн/кг. Ринкова ціна – 40 грн/кг. Він виробляє 500 кг, де $MC = MR = 40$ грн, отримуючи прибуток 5000 грн. Але через сезонне зростання пропозиції ціна може впасти.

Завдання: поясніть короткострокову рівновагу фермера ($MR = MC$). Чи отримає фермер надприбуток? Як це вплине на галузь у довгостроковому періоді?

Практичне завдання 3. Ціна курятини впала через імпорт. Багато дрібних птахофабрик працюють зі збитками ($P < ATC$), але покривають змінні витрати ($P > AVC$), тому продовжують працювати короткостроково.

Завдання: чому суб'єкта господарювання продовжують працювати зі збитками короткостроково? Як у довгостроковому періоді вихід суб'єктів господарювання відновить рівновагу? Коли досягнеться нульовий економічний прибуток?

Практичне завдання 4. Попит на органічні овочі зріс, ціна піднялася з 50 до 70 грн/кг. Багато нових фермерів увійшли в галузь, збільшивши пропозицію, і ціна повернулася до 55 грн/кг з нульовим прибутком для всіх.

Завдання: поясніть процес входу суб'єктів господарювання і його вплив на галузь. Чому в довгостроковій рівновазі прибуток стає нульовим? Як це ілюструє ефективність досконалої конкуренції?

Практичне завдання 5. Студенти сперечаються: одні кажуть, що ринки сільгосппродукції близькі до досконалої конкуренції, інші – що бар'єри (логістика, бренди) роблять модель нереальною.

Завдання: аргументуйте обидві позиції з прикладами ознак і обмежень моделі. Наведіть 3 реальних приклади ринків, близьких до досконалої конкуренції. Підготуйте спільний висновок групи: значення моделі для аналізу економіки.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою: практ. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. Ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ "ОЮА", 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>
3. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Марченко В. М.. Основи підприємницької діяльності : підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.

ТЕМА 2.9. РИНОК НЕДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Питання до практичного заняття

1. Сутність недосконалої конкуренції.
2. Сутність, ознаки та приклади монополії.
3. Сутність, ознаки монополістичної конкуренції.
4. Сутність, ознаки олігополії.
5. Порівняння типів ринкових структур і роль держави в обмеженні зловживань ринковою владою.

Основні поняття до теми

Недосконала конкуренція – ринкова структура, де окремі суб'єкта господарювання мають певну ринкову владу, можуть впливати на ціну, існують бар'єри входу та/або диференціація продукції.

Ринкова влада – здатність суб'єкта господарювання впливати на ринкову ціну свого товару, встановлюючи її вище граничних витрат ($P > MC$), на відміну від досконалої конкуренції.

Бар'єри входу – перешкоди, які ускладнюють або унеможливають появу нових суб'єктів господарювання на ринку (патенти, високі стартові витрати, контроль над ресурсами, державне регулювання, ефект масштабу).

Диференціація продукту – надання товару унікальних характеристик (якість, бренд, дизайн, упаковка, реклама), що робить його суб'єктивно відмінним від товарів конкурентів.

Монополія – ринкова структура, де існує лише один продавець товару без близьких субститутів, суб'єкт господарювання є ціноутворювачем, має високі бар'єри входу.

Монопольний прибуток – надприбуток, який отримує монополіст завдяки встановленню ціни вище граничних витрат і обмеженню випуску порівняно з досконалою конкуренцією.

Монополістична конкуренція – ринкова структура з великою кількістю суб'єктів господарювання, диференційованими товарами, вільним входом/виходом, низькими бар'єрами, суб'єкта господарювання мають обмежену ринкову владу.

Олігополія – ринкова структура з невеликою кількістю великих суб'єктів господарювання, які взаємозалежні, стратегічно взаємодіють, можливі змови (картелі) або конкуренція.

Стратегічна взаємодія – ситуація, коли рішення однієї суб'єкта господарювання-олігополіста залежить від очікуваних дій конкурентів (моделі Курно, Бертран, Стекельберга, картелі).

Антимонопольна політика – дії держави для обмеження зловживань ринковою владою, запобігання картелям і монопольним цінам.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Поняття ринкової влади та її основні джерела (бар'єри входу, диференціація продукту, контроль над ресурсами).
2. Визначення та основні ознаки монополії. Джерела монопольної влади. Приклади монопольних ринків.
3. Монополістична конкуренція. Диференційовані товари. Роль реклами, бренду, сервісу.
4. Характеристика олігополії.
5. Порівняння досконалої конкуренції, монополії, монополістичної конкуренції та олігополії.
6. Роль держави у обмеженні зловживань ринковою владою: базові ідеї антимонопольної політики.

Питання для самоконтролю

1. Що таке ринкова влада?
2. Які основні джерела ринкової влади?
3. Що таке монополія? Які її ключові ознаки?
4. Чим монополія відрізняється від ринку досконалої конкуренції з точки зору: кількості суб'єктів господарювання та можливості впливу на ціну?
5. Що таке природна монополія? Наведіть приклад.

6. Що таке монополістична конкуренція? Які її ознаки?
7. Чому в умовах монополістичної конкуренції важливі бренд, реклама, сервіс?
8. Що таке олігополія? Які її основні характеристики?
9. Чому в олігополії суб'єкта господарювання є взаємозалежними у своїх рішеннях?
10. Що таке картель і чому картельні угоди зазвичай заборонені законодавством?
11. Що таке цінова дискримінація? Наведіть приклад.
12. Чому цінова дискримінація можлива лише тоді, коли суб'єкт господарювання має певну ринкову владу?
13. Як вхід нових суб'єктів господарювання на ринок впливає на ринкову владу існуючих гравців?
14. Чому держава застосовує антимонопольну політику?
15. Чому моделі недосконалої конкуренції важливі для розуміння реальних ринків, на відміну від «ідеальної» досконалої конкуренції?

Теми презентацій та повідомлень

1. Приклади та економічні наслідки недосконалої конкуренції на ринках України.
2. Теоретична модель монополії, джерела виникнення та наслідки для споживачів.
3. Суть, приклади, підходи до регулювання природних монополій.
4. Монополістична конкуренція: роль диференціації продукту та бренду.
5. Олігополія: поведінка небагатьох великих суб'єктів господарювання, конкуренція та можливі змови.
6. Форми та обмеження цінової дискримінації.
7. Бар'єри входу на ринок та їх вплив на структуру ринку.
8. Цілі, інструменти та приклади антимонопольної політики держави.
9. Аналіз конкретного ринку (на вибір здобувача) з точки зору типу ринкової структури.
10. Вплив цифрових платформ на конкуренцію та ринкову владу.

Тестові завдання

1. Яка головна ознака недосконалої конкуренції?
 - а) відсутність ринкової влади;
 - б) наявність ринкової влади в окремих суб'єктів господарювання;
 - в) гомогенна продукція;
 - г) повна відсутність бар'єрів входу.
2. Що є джерелом монопольної влади?
 - а) велика кількість продавців;
 - б) високі бар'єри входу та відсутність субститутів;
 - в) вільний вхід на ринок;
 - г) повна інформація споживачів.

3. У монополії крива попиту для суб'єкта господарювання:
 - а) горизонтальна;
 - б) збігається з кривою галузевого попиту (негативно нахилена);
 - в) вертикальна;
 - г) позитивно нахилена.
4. У монополістичній конкуренції суб'єкта господарювання мають:
 - а) абсолютну монополію;
 - б) обмежену ринкову владу через диференціацію;
 - в) нульову ринкову владу;
 - г) повний контроль над ціною галузі.
5. Яка ключова ознака олігополії?
 - а) одна суб'єкт господарювання на ринку;
 - б) невелика кількість великих суб'єктів господарювання і стратегічна взаємодія;
 - в) велика кількість суб'єктів господарювання з гомогенною продукцією;
 - г) відсутність бар'єрів входу.
6. Що відбувається в довгостроковому періоді монополістичної конкуренції?
 - а) суб'єкта господарювання отримують постійний надприбуток;
 - б) прибуток наближається до нульового економічного;
 - в) суб'єкта господарювання виходять з ринку;
 - г) ціни зростають.
7. Який наслідок монополії для споживачів?
 - а) нижчі ціни та більший випуск;
 - б) вищі ціни та менший випуск порівняно з досконалою конкуренцією;
 - в) нульовий прибуток;
 - г) повна відсутність товару.
8. Що є прикладом олігополії в Україні?
 - а) ринок хліба;
 - б) ринок мобільного зв'язку;
 - в) ринок органічних овочів;
 - г) ринок води в пляшках.
9. Яка роль держави в умовах недосконалої конкуренції?
 - а) повне невтручання;
 - б) обмеження зловживань ринковою владою (антимонопольна політика);
 - в) створення монополій;
 - г) заборона реклами.
10. Чому в олігополії можливі картелі?
 - а) через велику кількість суб'єктів господарювання;
 - б) через взаємозалежність і бажання максимізувати спільний прибуток;
 - в) через відсутність бар'єрів входу;
 - г) через гомогенну продукцію.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У місті є один комунальний/приватний постачальник води та водовідведення. Побудовано єдину мережу труб, насосних станцій, очисних споруд. Прокладання альтернативної інфраструктури іншою компанією було б надзвичайно дорогим і малореалістичним. Споживачі не можуть обрати іншого постачальника, як це роблять, наприклад, із кав'ярнями. Це приклад природної монополії, коли один суб'єкт господарювання задовольняє попит ефективніше, ніж кілька дублюючих мереж.

Завдання: поясніть, чому ринок водопостачання часто має монопольну структуру, високі бар'єри входу, великі постійні витрати на інфраструктуру та недоцільність дублювання мереж. Що означає, що такий суб'єкт господарювання має ринкову владу? чи може вона впливати на ціну? Обговоріть потенційні ризики для споживачів, а саме завищені тарифи, низьку якість послуг, слабку мотивацію до інновацій. Чому в таких сферах зазвичай присутнє державне регулювання? Наведіть інші приклади природних або близьких до монополії ринків.

Практичне завдання 2. Антимонопольний комітет України оштрафував велику мережу АЗС на 200 млн грн за узгодження цін на пальне. Після штрафу ціни на деяких заправках знизилися на 2–3 грн/л.

Завдання: поясніть, які ознаки недосконалої конкуренції тут були порушені, як антимонопольна політика впливає на споживачів та чому держава втручається в ринки олігополії та монополії.

Практичне завдання 3. На ринку мобільного зв'язку в країні є кілька великих операторів, які мають розгалужену інфраструктуру, активно конкурують тарифами, пакетами послуг, акціями та уважно стежать за діями один одного. Це типовий приклад олігополії.

Завдання: поясніть, які ознаки олігополії спостерігаються. Чому кожен оператор, плануючи змінити ціну чи тарифи, змушений враховувати реакцію конкурентів? Поясніть, що таке цінова конкуренція та нецінова конкуренція. Обговоріть можливість картельних угод в олігополії. Наведіть інші приклади олігополістичних ринків.

Практичне завдання 4. У невеликому місті довгий час працює одна велика мережа супермаркетів, яка має високі ціни, обмежений асортимент та не дуже розвинену сервісну політику. Потім на ринок заходить нова мережа, яка пропонує нижчі ціни, ширший асортимент та сучасні маркетингові підходи. У відповідь «старий» супермаркет змушений знизити ціни, покращити сервіс та розширити асортимент.

Завдання: поясніть, як прихід нового гравця змінює ринкову структуру від більшої ринкової влади одного продавця до більш конкурентного середовища. Як це позначається на цінах, якості товарів/послуг та виборі споживачів? Обговоріть, чому зниження бар'єрів входу може посилювати

конкуренцію й обмежувати зловживання ринковою владою. Наведіть приклад із вашого досвіду чи спостережень, коли прихід нового конкурента «струсонує» ринок. Поясніть, як такі процеси пов'язані з антимонопольною політикою держави.

Практичне завдання 5. Відомі бренди косметики та локальні українські марки пропонують схожі продукти, але відрізняються упаковкою, рекламою, обіцянками щодо екологічності та натуральності. Ціни варіюються від 150 до 800 грн за крем.

Завдання: поясніть до якого типу ринку належить цей приклад? Як диференціація дає суб'єктам господарювання ринкову владу? Чому споживачі платять більше за бренд?

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с.
URL:<https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.10.

РИНОК ПРАЦІ У МІКРОЕКОНОМІЧНОМУ АСПЕКТІ

Питання до практичного заняття

1. Праця як економічний ресурс. Заробітна плата як «ціна праці».
2. Попит на працю: граничний продукт праці, фактори попиту на працю з боку суб'єктів господарювання.
3. Пропозиція праці: індивідуальна та ринкова, фактори, що визначають готовність працювати.
4. Рівновага на ринку праці: рівноважна заробітна плата та обсяг зайнятості.
5. Вплив мінімальної заробітної плати, податків та профспілок на ринок праці.

Основні поняття до теми

Праця як економічний ресурс – людські зусилля (фізичні та інтелектуальні), спрямовані на виробництво благ і послуг; змінний фактор виробництва, який продається на ринку праці.

Заробітна плата як «ціна праці» – грошова винагорода за одиницю праці (за годину, день, місяць), що встановлюється на ринку праці як рівноважна ціна між попитом і пропозицією.

Попит на працю – кількість праці, яку суб'єкти господарювання готові найняти за певною заробітною платою; похідний попит, що залежить від граничного продукту праці та ціни продукції.

Граничний продукт праці – додатковий обсяг продукції, отриманий від найму однієї додаткової одиниці праці за фіксованих інших факторів.

Граничний продукт праці в грошовому вираженні – додатковий дохід суб'єкта господарювання від найму однієї додаткової одиниці праці; крива попиту на працю збігається з кривою MRP у короткостроковому періоді.

Пропозиція праці – кількість праці, яку домогосподарства готові запропонувати за певною заробітною платою; залежить від альтернативної вартості часу (відпочинок, навчання, домашня праця).

Індивідуальна пропозиція праці – крива, що показує, скільки годин праці готовий запропонувати один працівник залежно від заробітної плати (може мати позитивний і негативний нахил через ефект доходу та заміщення).

Ринкова рівновага на ринку праці – стан, коли попит на працю дорівнює пропозиції за певною рівноважною заробітною платою та рівноважним обсягом зайнятості.

Мінімальна заробітна плата – це законодавчо встановлений мінімальний рівень оплати праці, нижче якого роботодавець не має права оплачувати працю найманого працівника.

Профспілки – це організації найманих працівників, які представляють їхні інтереси на ринку праці та впливають на рівень заробітної плати й умови зайнятості.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Праця як фактор виробництва: економічна характеристика, особливості порівняно з іншими ресурсами.
2. Номінальна й реальна заробітна плата.
3. Попит на працю.
4. Пропозиція праці
5. Рівновага на ринку праці: взаємодія попиту й пропозиції, рівноважна заробітна плата.
6. Вплив мінімальної заробітної плати, податків та соціальних внесків на ринок праці (якісно).
7. Роль профспілок та інституційних факторів у формуванні умов праці й рівня оплати.

Питання для самоконтролю

1. Що таке праця як економічний ресурс?
2. Чому заробітну плату можна вважати ціною праці?
3. У чому різниця між номінальною та реальною заробітною платою?
4. Що таке попит на працю з боку суб'єктів господарювання? Чому він є похідним?
5. Які фактори впливають на попит на працю (продуктивність, технології, попит на продукцію суб'єкта господарювання)?
6. Що таке пропозиція праці? Які основні чинники її формування?
7. Що означає поняття резерваційної заробітної плати?
8. Що таке рівновага на ринку праці? Що таке рівноважна заробітна плата?
9. Що відбувається, якщо фактична зарплата вища або нижча за рівноважну (на інтуїтивному рівні)?
10. Що таке мінімальна заробітна плата як елемент державної політики?
11. Які можливі позитивні та негативні наслідки підвищення мінімальної заробітної плати?
12. Яку роль відіграють профспілки та колективні переговори на ринку праці?
13. Чому реально заробітна плата визначається не лише моделлю попиту-пропозиції, а й інституційними та правовими умовами?

Теми презентацій та повідомлень

1. Праця як особливий фактор виробництва: економічні та соціальні аспекти.
2. Економічний зміст, структура, види заробітної плати.
3. Попит на працю в мікроекономіці: чинники, що визначають рішення роботодавця.
4. Пропозиція праці: мотивація працівника, роль альтернативних витрат часу.
5. Рівновага на ринку праці: теоретична модель та практичні відхилення.
6. Мінімальна заробітна плата: аргументи «за» і «проти», теоретичні та практичні аспекти.
7. Профспілки та колективні переговори: вплив на заробітну плату та зайнятість.
8. Особливості ринку праці висококваліфікованих фахівців.
9. Гнучкі форми зайнятості та їхній вплив на класичні уявлення про ринок праці.
10. Взаємозв'язок мікроекономічного аналізу ринку праці з макроекономічними показниками зайнятості та безробіття.

Тестові завдання

1. Що є «ціною» праці на ринку праці?
 - а) граничний продукт праці;

- б) заробітна плата;
 - в) альтернативна вартість відпочинку;
 - г) податки на доходи.
2. Чому попит на працю є похідним?
- а) залежить від попиту на кінцеву продукцію;
 - б) залежить від пропозиції праці;
 - в) залежить від державного регулювання;
 - г) залежить від інфляції.
3. Що визначає граничний продукт праці в грошовому вираженні (MRP)?
- а) $MPL \times P$ (продукція $\times$ ціна);
 - б) $MPL \times w$ (праця $\times$ зарплата);
 - в) TP / L (загальний обсяг продукції / кількість праці (працівників або годин));
 - г) TC / Q .
4. Крива попиту на працю збігається з:
- а) кривою пропозиції праці;
 - б) кривою MRP (граничного продукту в грошах);
 - в) кривою загального продукту;
 - г) кривою середнього продукту.
5. Що викликає зсув кривої попиту на працю праворуч?
- а) зростання заробітної плати;
 - б) зростання продуктивності праці або ціни продукції;
 - в) зниження податків на працівників;
 - г) зростання альтернативної вартості праці.
6. Чому індивідуальна крива пропозиції праці може мати негативний нахил?
- а) ефект доходу перевищує ефект заміщення;
 - б) ефект заміщення перевищує ефект доходу;
 - в) зростання податків;
 - г) зменшення доходу.
7. У рівновазі на ринку праці виконується умова:
- а) $MRP = w$ (від англ. wage – заробітна плата);
 - б) $MRP > w$;
 - в) $MRP < w$;
 - г) $MRP = 0$.
8. Якщо мінімальна зарплата встановлена вище рівноважної, то виникає:
- а) дефіцит праці;
 - б) надлишок праці (безробіття);
 - в) рівновага зберігається;
 - г) зростання зайнятості.
9. Як профспілки можуть підвищувати заробітну плату?
- а) зміщуючи криву попиту на працю праворуч;
 - б) обмежуючи пропозицію праці (зміщення ліворуч);
 - в) знижуючи податки;

г) збільшуючи кількість працівників.

10. Який ефект мінімальної зарплати найчастіше спостерігається на ринку низькокваліфікованої праці?

а) зростання зайнятості;

б) зменшення зайнятості через надлишок пропозиції;

в) нульовий ефект;

г) повне зникнення ринку.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У країні підвищують мінімальну заробітну плату, встановлюючи її вище, ніж рівноважний рівень на ринку праці низькокваліфікованих працівників. Відповідно, ті, хто збережуть робочі місця, отримуватимуть вищу зарплату, роботодавці можуть скоротити частину працівників, зменшити години роботи, замінити людей технікою, частина людей може не знайти роботу за новою ставкою.

Завдання: поясніть, що таке мінімальна заробітна плата як цінова підлога на ринку праці. Які потенційні позитивні наслідки підвищення мінімальної зарплати для працівників? Які ризики це може створити для зайнятості, для малого бізнесу та для мінімізації зайнятості. Чому вплив мінімальної заробітної плати залежить від конкретних умов? Обговоріть, чому рішення щодо мінімальної зарплати – це завжди компроміс між захистом працівників та можливостями бізнесу.

Практичне завдання 2. Невелика ІТ-компанія працює над кількома проєктами. Вона розглядає можливість найняти ще одного програміста. Додатковий програміст дозволить швидше завершувати проєкти й брати нові, це може збільшити дохід компанії, але також зростуть витрати на заробітну плату.

Завдання: порівняйте додатковий дохід, який принесе ще один працівник компанії та додаткові витрати на його оплату. Поясніть, що таке граничний продукт праці і граничний дохід від праці та, що дає суб'єкту господарювання один додатковий працівник у плані випуску й доходу. Чому суб'єкт господарювання не буде нескінченно збільшувати кількість працівників, навіть якщо продукт користується попитом? Наведіть приклад галузі, де рішення «наймати чи не наймати ще одного працівника» чітко пов'язане з додатковим доходом.

Практичне завдання 3. Мале виробниче підприємство розширює обсяг випуску продукції та розглядає можливість найму додаткових працівників. Керівництво аналізує продуктивність праці та витрати на заробітну плату.

Завдання: поясніть, як граничний продукт праці впливає на рішення суб'єкта господарювання щодо найму. Визначте умову оптимального рівня зайнятості. Поясніть, чому попит на працю є похідним попитом.

Практичне завдання 4. Працівник отримує пропозицію підвищення заробітної плати за умови збільшення кількості робочих годин.

Завдання: поясніть, як зростання заробітної плати впливає на пропозицію праці індивіда. Проаналізуйте ефект заміщення та ефект доходу. За яких умов працівник може відмовитися від додаткової роботи.

Практичне завдання 5. У середньому за розміром місті України активно розвивається сектор логістики та онлайн-торгівлі. Великі компанії відкривають нові склади та сервісні центри, що створює попит на працівників різної кваліфікації. Водночас частина малого бізнесу скаржиться на нестачу робочої сили та зростання витрат на оплату праці. Міська влада розглядає можливість підвищення мінімальної заробітної плати на локальному рівні та надання податкових пільг роботодавцям.

Завдання: поділіться на дві групи роботодавців та найманих працівників. Проаналізуйте ситуацію з позиції вашої групи та визначте економічні інтереси сторін на ринку праці. Поясніть, як дефіцит робочої сили впливає на попит і пропозицію праці та формування рівня заробітної плати. Обґрунтуйте, яким чином підвищення мінімальної заробітної плати та податкового навантаження впливає на зайнятість, витрати бізнесу й доходи працівників. Запропонуйте компромісні рішення, які можуть наблизити ринок праці до рівноваги, з урахуванням економічних обмежень обох сторін. Зробіть висновок щодо можливих короткострокових і довгострокових наслідків для ринку праці.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с. URL:<https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ:Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ТЕМА 2.11. РИНОК КАПІТАЛУ ТА ЗЕМЛІ

Питання до практичного заняття

1. Капітал як фактор виробництва: сутність, види капіталу. Процент як «ціна капіталу».
2. Ринок позичкових коштів (капіталу): попит, пропозиція, ставка процента.
3. Інвестиційні рішення суб'єкта господарювання: очікувана віддача від інвестицій та роль процентної ставки.
4. Земля як особливий фактор виробництва: обмеженість, пропозиція землі, рента.
5. Земельна рента й ціна землі: чинники формування, відмінності між ринком капіталу та ринком землі.

Основні поняття до теми

Капітал – це створені людиною засоби виробництва, які використовуються для отримання доходу в майбутньому.

Ринок капіталу – це сукупність економічних відносин щодо купівлі та продажу капітальних ресурсів та фінансових активів.

Фізичний капітал – це матеріальні засоби виробництва, зокрема обладнання, машини та інфраструктура.

Фінансовий капітал – це грошові ресурси та фінансові інструменти, що використовуються для інвестування.

Процент – це плата за користування капіталом у грошовій формі, яка відображає альтернативну вартість ресурсів у часі.

Теперішня вартість – це дисконтована вартість майбутніх доходів, яка використовується для оцінки доцільності інвестицій.

Земля як фактор виробництва – це природний, обмежений та невідтворюваний ресурс, що використовується у господарській діяльності.

Пропозиція землі – це фіксований обсяг земельних ресурсів, який не залежить від рівня ціни.

Земельна рента – це дохід, отриманий власником землі за надання її у користування.

Ціна землі – це капіталізована величина земельної ренти, яка залежить від рівня доходності та процентної ставки.

Зміст завдання самостійної роботи

1. Сутність та основні види капіталу як фактору виробництва.
2. Процент як ціна капіталу: економічний зміст, фактори, що впливають на рівень процентної ставки.
3. Ринок позичкових коштів.
4. Інвестиційні рішення суб'єкта господарювання.
5. Земля як особливий фактор виробництва.
6. Сутність земельної ренти, види ренти, чинники формування.

7. Відмінності між ринком капіталу та ринком землі: еластичність пропозиції, формування ціни, тип доходу.

Питання для самоконтролю

1. Що таке капітал як фактор виробництва? Які його основні види?
2. Чому процент розглядають як ціну капіталу?
3. Хто формує пропозицію капіталу, а хто – попит на капітал на ринку позичкових коштів?
4. Як зміна процентної ставки впливає на заощадження домогосподарств та на інвестиційні рішення суб'єктів господарювання?
5. Що таке інвестиція з мікроекономічної точки зору?
6. Які основні запитання має поставити суб'єкт господарювання, оцінюючи інвестиційний проєкт?
7. Чим земля як фактор виробництва відрізняється від праці та капіталу?
8. Що означає, що пропозиція землі є майже фіксованою/нееластичною?
9. Що таке земельна рента?
10. Які чинники визначають розмір ренти ?
11. Що таке диференціальна рента? Наведіть приклад.
12. У чому відмінність між доходом від землі (рента) та доходом від капіталу (процент)?
13. Чому земля часто розглядається як довгостроковий актив і засіб збереження вартості?
14. У чому полягає принципова різниця між ринком капіталу та ринком землі з точки зору: еластичності пропозиції, формування ціни та типу доходу?

Теми презентацій та повідомлень

1. Процентна ставка як ключовий сигнал для інвестиційних рішень бізнесу.
2. Як суб'єкти господарювання обирають між інвестуванням у капітал і наймом праці.
3. Ринок землі в Україні економічні наслідки відкриття та розвитку.
4. Земельна рента як дохід власника обмеженого ресурсу.
5. Вплив процентних ставок на ціни землі та нерухомості.
6. Чому пропозиція землі є абсолютно нееластичною.
7. Інвестиції у виробничий капітал та довгострокове зростання суб'єкта господарювання.
8. Державне регулювання ринку землі переваги та ризики.
9. Капіталізація доходів і формування вартості активів.
10. Роль ринків капіталу та землі у післявоєнному відновленні України.

Тестові завдання

1. Капітал як фактор виробництва – це :
 - а) природні ресурси, що використовуються у виробництві;

- б) створені людиною засоби виробництва, які приносять дохід;
- в) сукупність трудових навичок працівників;
- г) грошова форма доходів домогосподарств.

2. Процент у мікроекономіці – це:

- а) податок на використання фінансових ресурсів;
- б) дохід власника землі;
- в) плата за користування капіталом;
- г) форма заробітної плати.

3. Яка характеристика є типовою для пропозиції землі?

- а) висока еластичність;
- б) абсолютна нееластичність;
- в) пряма залежність від ціни;
- г) залежність від рівня доходів населення.

4. Земельна рента – це:

- а) дохід найманого працівника;
- б) прибуток підприємця;
- в) плата за користування землею;
- г) процент на капітал.

5. Теперішня вартість інвестиційного проєкту визначається з урахуванням

- а) рівня інфляції;
- б) кількості працівників;
- в) процентної ставки;
- г) обсягу виробництва.

6. Зростання процентної ставки за інших рівних умов призводить до:

- а) збільшення інвестицій;
- б) зростання ціни землі;
- в) зменшення теперішньої вартості майбутніх доходів;
- г) зростання земельної ренти.

7. Ціна землі формується як:

- а) сума витрат на її обробіток;
- б) капіталізована земельна рента;
- в) середній дохід аграрного сектору;
- г) державна оціночна вартість.

8. Диференціальна земельна рента виникає внаслідок:

- а) різниці у рівні заробітної плати;
- б) відмінностей у родючості та місцезнаходженні землі;
- в) дії державного регулювання;
- г) зростання податків.

9. Який фактор безпосередньо впливає на попит на капітал?

- а) мінімальна заробітна плата;
- б) продуктивність капіталу;
- в) кількість земельних ресурсів;
- г) демографічна структура населення.

10. Основна економічна функція ринку капіталу полягає у:

- а) перерозподілі земельних ресурсів;
- б) формуванні доходів домогосподарств;
- в) забезпеченні інвестиційного процесу;
- г) регулюванні зайнятості.

Практичні завдання

Практичне завдання 1. У країні підвищують мінімальну заробітну плату, встановлюючи її вище, ніж рівноважний рівень на ринку праці низькокваліфікованих працівників. Відповідно, ті, хто збережуть робочі місця, отримуватимуть вищу зарплату, роботодавці можуть скоротити частину працівників, зменшити години роботи, замінити людей технікою, частина людей може не знайти роботу за новою ставкою.

Завдання: поясніть, що таке мінімальна заробітна плата як цінова підлога на ринку праці. Які потенційні позитивні наслідки підвищення мінімальної зарплати для працівників? Які ризики це може створити для зайнятості, для малого бізнесу та для мінімізації зайнятості. Чому вплив мінімальної заробітної плати залежить від конкретних умов? Обговоріть, чому рішення щодо мінімальної зарплати – це завжди компроміс між захистом працівників та можливостями бізнесу.

Практичне завдання 2. Інвестор обирає, куди вкласти кошти, а саме купити земельну ділянку в місті з перспективою зростання її вартості, купити облігації чи відкрити депозит, щоб отримувати процентний дохід або інвестувати в обладнання для бізнесу.

Завдання: поясніть, у чому різниця між процентом як ціною капіталу, рентою як доходом від землі та ціною землі як активу. Чому вартість землі часто визначається як «капіталізована рента»? Обговоріть, чому земля часто розглядається як довгостроковий актив або інструмент збереження вартості. Поясніть, як очікування щодо майбутнього використання території, наприклад, забудова, промзона, рекреація впливають на поточну ціну землі.

Практичне завдання 3. Два фермери орендують по 10 га землі. У першого – дуже родючий ґрунт, близько до ринку збуту, хороша інфраструктура. У другого – земля гіршої якості, далі від ринку, гірші дороги. За однакової технології, перший фермер отримує значно вищий урожай і менші витрати на логістику, а другий – нижчий урожай і вищі транспортні витрати. У результаті власник першої ділянки може вимагати вищу орендну плату.

Завдання: поясніть, що таке диференціальна рента. Чому орендна плата за однакову за площею землю може суттєво відрізнятися? Чи залежить диференціальна рента тільки від природних факторів та як на неї впливає інфраструктура, близькість ринків, розвиток регіону? Наведіть приклади, коли поліпшення інфраструктури різко підвищувало ціну землі та

оренду. Поясніть, чому в місті роль «родючості» землі часто замінює місце розташування.

Практичне завдання 4. Фермери та будівельні компанії працюють на ринку землі. Земля в межах міста дуже обмежена, її площу неможливо збільшити. Землі сільськогосподарського призначення також обмежені, а якість ґрунтів різна. Попит на землю зростає, але пропозиція землі майже фіксована.

Завдання: поясніть, чим земля як фактор виробництва відрізняється від праці та капіталу. Що означає, що пропозиція землі дуже нееластична? Поясніть, що чому вартість/рента землі в центрі міста зазвичай значно вища, ніж на околиці чи в селі? Наведіть приклади чинників, які впливають на розмір земельної ренти.

Практичне завдання 5. Промислово-аграрна компанія планує розширення діяльності після стабілізації економічної ситуації. Керівництво має два альтернативні інвестиційні проекти однакової вартості. У першому проекті – йде мова про інвестування у виробничий капітал. Компанія планує придбати сучасне обладнання, яке дозволить підвищити продуктивність праці, зменшити собівартість продукції та забезпечити стабільний грошовий потік протягом наступних 7 років. Очікується, що технологічне оновлення також підвищить конкурентоспроможність суб'єкта господарювання на внутрішньому ринку. У другому проекті – йде мова про інвестування у земельні ресурси. Компанія розглядає можливість придбання сільськогосподарських земель із середнім рівнем родючості, які плануються здавати в оренду агровиробникам. Очікуваний дохід формується у вигляді земельної ренти, а також можливого зростання ринкової вартості землі в довгостроковій перспективі.

Водночас на фінансовому ринку прогнозується поступове зростання процентних ставок, а держава обговорює посилення регулювання ринку землі.

Завдання: проаналізуйте економічну природу доходів у кожному проекті та визначте, який вид доходу переважає у кожному випадку. Поясніть, як зростання процентної ставки вплине на привабливість кожного інвестиційного проекту. Оцініть ризики, пов'язані з інвестуванням у капітал та у землю, з урахуванням державного регулювання. Поясніть, як формується ціна землі та чому вона може змінюватися навіть без зростання ренти. Запропонуйте аргументоване рішення щодо вибору оптимального проекту в короткостроковому та довгостроковому періодах. Зробіть висновок про роль ринку капіталу та ринку землі у забезпеченні сталого розвитку суб'єкта господарювання.

Рекомендовані джерела

1. Васильєв С.В., Кобець Є.А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.

2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
4. Кібік О.М., Редіна Є., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О, Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса: НУ «ОЮА». 2021. 76 с.
URL:<https://hdl.handle.net/11300/15540>
5. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М.І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ:Лілея–НВ. 2015. 348 с.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

РОЗДІЛ 1. МАКРОЕКОНОМІКА

1. Передумови виникнення макроекономіки як самостійної економічної науки.
2. Історичні умови формування макроекономічного підходу до аналізу економіки.
3. Основні етапи становлення макроекономічної теорії.
4. Класична політична економія як передумова розвитку макроекономіки.
5. Виникнення кейнсіанської революції в економічній теорії.
6. Внесок Дж. М. Кейнса у формування макроекономічного аналізу.
7. Основні ідеї кейнсіанської макроекономічної концепції.
8. Неокласичний підхід у макроекономіці: базові положення.
9. Кейнсіанський підхід у макроекономіці: ключові відмінності.
10. Порівняльна характеристика неокласичного та кейнсіанського підходів.
11. Сучасні напрями розвитку макроекономічної теорії.
12. Інституціональні та некейнсіанські підходи в макроекономіці.
13. Предмет макроекономіки та його зміст.
14. Об'єкт макроекономічного аналізу.
15. Основні методи макроекономічних досліджень.
16. Макроекономічне моделювання як інструмент аналізу.
17. Основні функції макроекономіки.
18. Завдання макроекономіки в умовах сучасної економіки.
19. Макроекономіка в системі економічних наук.
20. Роль макроекономіки у формуванні економічної політики держави.
21. Сутність і призначення системи національних рахунків (СНР).
22. Структура системи національних рахунків.
23. Валовий внутрішній продукт: поняття та економічний зміст.
24. Структура ВВП за сферами виробництва та доходами.
25. Виробничий метод обчислення ВВП.
26. Розподільчий (дохідний) метод обчислення ВВП.
27. Метод кінцевого використання ВВП.
28. Номінальний ВВП та його економічна інтерпретація.
29. Реальний ВВП та його значення для аналізу економіки.
30. Дефлятор ВВП та його роль у вимірюванні цінових змін.
31. Індекси цін у макроекономічному аналізі.
32. Валовий національний дохід та його відмінність від ВВП.
33. Чистий національний продукт і його економічний зміст.
34. Національний дохід як макроекономічний показник.
35. Особисті доходи населення та їх структура.
36. Доходи наявні та використовувані.
37. Показники добробуту населення.

38. Показники якості життя та соціального розвитку.
39. Обмеження використання ВВП як показника економічного розвитку.
40. Значення макроекономічних показників для оцінки стану економіки країни.
41. Сутність і структура ринків економічних ресурсів.
42. Ринок праці в національній економіці.
43. Основні характеристики ринку праці.
44. Механізм функціонування ринку праці.
45. Ринок капіталу та його економічне значення.
46. Форми капіталу в макроекономічному аналізі.
47. Ринок землі та природних ресурсів.
48. Особливості пропозиції землі та природних ресурсів.
49. Державне регулювання ринків економічних ресурсів.
50. Взаємозв'язок ринків ресурсів та економічного зростання.
51. Домогосподарство як суб'єкт макроекономіки.
52. Доходи домогосподарств та джерела їх формування.
53. Структура доходів домогосподарств.
54. Споживчі витрати домогосподарств.
55. Фактори, що впливають на споживчий попит.
56. Заощадження домогосподарств та їх економічна роль.
57. Співвідношення споживання і заощаджень.
58. Поведінка домогосподарств в умовах інфляції.
59. Поведінка домогосподарств в умовах економічної нестабільності.
60. Підприємницький сектор як суб'єкт макроекономіки.
61. Основні організаційні форми бізнесу.
62. Економічні відмінності між основними видами бізнесу.
63. Фінансові результати діяльності підприємств.
64. Інвестиційна діяльність підприємницького сектору.
65. Види інвестицій у макроекономіці.
66. Роль малого і середнього бізнесу в економіці.
67. Бізнес-планування та його економічне значення.
68. Сукупний попит: поняття та структура.
69. Компоненти сукупного попиту.
70. Чинники формування сукупного попиту.
71. Сукупна пропозиція в короткостроковому періоді.
72. Чинники короткострокової сукупної пропозиції.
73. Сукупна пропозиція в довгостроковому періоді.
74. Макроекономічна рівновага: сутність.
75. Модель сукупного попиту та сукупної пропозиції (AD–AS).
76. Порушення макроекономічної рівноваги.
77. Механізми відновлення макроекономічної рівноваги.
78. Економічні цикли: сутність і характерні риси.
79. Основні фази економічного циклу.
80. Причини циклічних коливань економіки.
81. Безробіття: поняття та вимірювання.

82. Основні види безробіття.
83. Причини виникнення безробіття.
84. Соціально-економічні наслідки безробіття.
85. Інфляція: сутність та економічна природа.
86. Види інфляції за темпами та причинами.
87. Причини інфляційних процесів.
88. Соціально-економічні наслідки інфляції.
89. Взаємозв'язок інфляції та безробіття.
90. Крива Філіпса та її економічна інтерпретація.
91. Фіскальна політика держави: сутність і цілі.
92. Податки та їх роль у макроекономічному регулюванні.
93. Державні видатки та їх вплив на економіку.
94. Державний бюджет і бюджетна система.
95. Бюджетний дефіцит та його економічні наслідки.
96. Державний борг та його вплив на економіку.
97. Стимулююча фіскальна політика.
98. Стримуюча фіскальна політика.
99. Грошово-кредитна політика: сутність і цілі.
100. Грошова маса, процентна ставка та їх роль у макроекономічному регулюванні.

РОЗДІЛ 2.

МІКРОЕКОНОМІКА

1. Мікроекономіка як складова системи економічних наук та її місце в економічній теорії.
2. Еволюція мікроекономічних підходів і напрямів аналізу.
3. Предмет мікроекономіки та його відмінність від предмета макроекономіки.
4. Об'єкт мікроекономічного аналізу та основні суб'єкти мікроекономіки.
5. Основні функції мікроекономіки в системі економічних наук.
6. Методи мікроекономічного аналізу: загальна характеристика.
7. Граничний аналіз як ключовий метод мікроекономіки.
8. Використання моделей та графічного аналізу в мікроекономіці.
9. Мікро- та макрорівні економічного аналізу: відмінності.
10. Взаємозв'язок мікроекономіки та макроекономіки в економічній системі.
11. Роль мікроекономіки у формуванні економічної політики держави.
12. Значення мікроекономіки для ухвалення управлінських і бізнес-рішень.
13. Поняття економічного блага в мікроекономіці.
14. Класифікація економічних благ та їх характеристики.
15. Обмеженість ресурсів як фундаментальна економічна проблема.
16. Економічний вибір і альтернативні витрати.
17. Корисність як економічна категорія та її види.
18. Кардиналістський і ординалістський підходи до аналізу корисності.

19. Загальна корисність і гранична корисність: сутність і взаємозв'язок.
20. Закон спадної граничної корисності та його економічне значення.
21. Вподобання споживача та їх формування.
22. Переваги споживача та їх властивості.
23. Криві байдужості: поняття та економічний зміст.
24. Властивості кривих байдужості.
25. Бюджетне обмеження споживача та його графічна інтерпретація.
26. Зміни бюджетного обмеження та їх причини.
27. Оптимальний вибір споживача: умови досягнення рівноваги.
28. Ефект доходу та його економічний зміст.
29. Ефект заміщення та його економічний зміст.
30. Взаємодія ефекту доходу й ефекту заміщення.
31. Попит: сутність і закон попиту.
32. Нецінові чинники попиту.
33. Індивідуальний попит споживача.
34. Формування ринкового попиту.
35. Пропозиція: сутність і закон пропозиції.
36. Нецінові чинники пропозиції.
37. Індивідуальна та ринкова пропозиція.
38. Ринкова рівновага: сутність і умови встановлення.
39. Зміни ринкової рівноваги під впливом попиту та пропозиції.
40. Державне регулювання ринку: цінові обмеження та їх наслідки.
41. Еластичність як економічна категорія.
42. Цінова еластичність попиту: сутність і види.
43. Фактори, що впливають на цінову еластичність попиту.
44. Еластичність попиту за доходом.
45. Перехресна еластичність попиту та її інтерпретація.
46. Цінова еластичність пропозиції та чинники її формування.
47. Короткострокова й довгострокова еластичність пропозиції.
48. Практичне застосування показників еластичності у бізнесі та політиці.
49. Суб'єкт господарювання як центральний елемент мікроекономічного аналізу.
50. Мета діяльності суб'єкта господарювання в ринковій економіці.
51. Виробнича функція: сутність і види.
52. Загальний, середній і граничний продукт.
53. Закон спадного граничного продукту.
54. Стадії виробництва та їх економічна характеристика.
55. Фактори виробництва в мікроекономіці.
56. Короткостроковий період виробництва.
57. Довгостроковий період виробництва.
58. Ізокванти: поняття та властивості.
59. Витрати виробництва: економічна сутність.
60. Класифікація витрат виробництва.
61. Постійні, змінні та загальні витрати.

62. Середні витрати виробництва.
63. Граничні витрати та їх економічний зміст.
64. Взаємозв'язок граничних витрат і граничного продукту.
65. Прибуток як економічна категорія.
66. Бухгалтерський і економічний прибуток.
67. Ринок досконалої конкуренції: сутність і ознаки.
68. Попит на продукцію конкурентного виробника.
69. Короткострокова рівновага суб'єкта господарювання в умовах досконалої конкуренції.
70. Довгострокова рівновага конкурентної галузі.
71. Недосконала конкуренція: сутність і загальна характеристика.
72. Монополія: причини виникнення та види.
73. Цінова політика монополіста.
74. Економічні наслідки монополії для ринку та суспільства.
75. Монополістична конкуренція: сутність і ознаки.
76. Короткострокова та довгострокова рівновага монополістично конкурентної фірми.
77. Олігополія як форма ринкової структури.
78. Стратегічна поведінка суб'єктів господарювання в умовах олігополії.
79. Цінова дискримінація: сутність, умови та види.
80. Економічні наслідки цінової дискримінації.
81. Ринок факторів виробництва: загальна характеристика.
82. Попит на фактори виробництва та його похідний характер.
83. Праця як економічний ресурс.
84. Заробітна плата як ціна праці.
85. Форми заробітної плати.
86. Попит на працю та чинники, що його визначають.
87. Пропозиція праці та її особливості.
88. Рівновага на ринку праці.
89. Капітал як фактор виробництва.
90. Основні форми капіталу.
91. Ринок капіталу та його структура.
92. Відсоткова ставка та її економічний зміст.
93. Попит і пропозиція на ринку капіталу.
94. Інвестиції як економічна категорія.
95. Види інвестицій та їх роль у мікроекономіці.
96. Земля як специфічний фактор виробництва.
97. Пропозиція землі та її абсолютна нееластичність.
98. Земельна рента та її види.
99. Ціноутворення на ринку землі.
100. Роль факторних ринків у функціонуванні мікроекономічної системи.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МАКРОЕКОНОМІКА»

Аналіз взаємозв'язку інфляції, безробіття та зовнішньоекономічної діяльності в умовах кризи

Мета завдання: Аналіз ключових макроекономічних взаємозв'язків між інфляцією, безробіттям та зовнішньоекономічною діяльністю, з акцентом на їх вплив на економіку в умовах кризи. Завдання передбачає дослідження теоретичних основ, а саме становлення науки, показників СНР, ринків ресурсів, домогосподарств, бізнесу, фіскальної та монетарної політики, ринку праці та їх застосування до реальних кризових ситуацій в країні, оцінку логічних причинно-наслідкових зв'язків, прогнозування наслідків та формулювання практичних рекомендацій для стабілізації.

Структура виконання завдання:

Вступ. Коротко опишіть актуальність теми, наприклад, як війна та зовнішні шоки впливають на інфляцію, безробіття та торговельний баланс країни, чому потрібен комплексний аналіз для розробки практичних рішень. Визначте джерела даних.

1. Теоретичні засади взаємозв'язку інфляції, безробіття та зовнішньоекономічної діяльності:

- Фактори, що впливають на кризи (війна, шоки пропозиції, зовнішні санкції, порушення торгівлі, зростання боргу).
- Основні теоретичні моделі.
- Загальні взаємозв'язки, а саме, як інфляція впливає на безробіття, як зовнішньоекономічна діяльність впливає на них, роль фіскальної та монетарної політики в стабілізації.

2. Практична частина: аналіз взаємозв'язків на прикладі країни:

Вибір 2–3 ключових криз.

Аналіз взаємозв'язків за критеріями:

- Логічні причини, наприклад, як зростання інфляції впливає на безробіття через ринки ресурсів.
- Практичні наслідки, наприклад, вплив на ВВП, домогосподарства, бізнес, платіжний баланс.
- Роль політики, наприклад, як монетарна політика стримувала інфляцію, як фіскальна – підтримувала зайнятість.
- Прогноз на майбутнє.

3. Формування порівняльної таблиці з результатами аналізу.

Обсяг: 3–4 сторінки, з використанням реальних даних.

Оцінювання здійснюється за повнотою та якістю виконання завдання.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ «МІКРОЕКОНОМІКА»

Аналіз реального ринку в країні

Мета завдання: Інтеграція ключових концепцій мікроекономіки (від корисності та вибору споживача до ринкових структур і ринків факторів виробництва) для аналізу реального ринку в країні. Завдання передбачає дослідження поведінки споживачів і суб'єктів господарювання на обраному ринку, розрахунок еластичності, оцінку виробничих витрат, моделювання ринкової рівноваги та формулювання практичних рекомендацій для бізнесу, з акцентом на логіку та реальні дані (наприклад, з Держстату, сайтів суб'єктів господарювання або опитувань).

Структура виконання завдання:

Вступ. Коротко опишіть обраний ринок. Визначте джерела даних.

1. Теоретичні засади мікроекономічного аналізу ринку:

- поведінка споживача: корисність, гранична корисність, бюджетне обмеження, ефекти доходу/заміщення, еластичність (цінова, за доходом, перехресна).
- закони попиту/пропозиції, виробництво та витрати: виробнича функція, граничні продукти, закон спадної граничної віддачі, структура витрат (постійні, змінні, граничні), ізокванти.
- ринкові структури: ознаки досконалої та недосконалої конкуренції (монополія, монополістична конкуренція, олігополія), ринки факторів (праця, капітал, земля).

2. Практична частина: аналіз обраного ринку:

Вибір 2–3 аспектів ринку для аналізу, наприклад, поведінка споживачів, виробництво, ринкова структура.

Аналіз за критеріями:

- Поведінка споживача (розрахунок еластичності за опитуванням, уподобання, вибір наборів благ).
- Виробництво та витрати суб'єктів господарювання.
- Ринкова структура.
- Логічні взаємозв'язки (як еластичність впливає на попит, як ринкова структура – на витрати).

3. Формування порівняльної таблиці з результатами аналізу

Обсяг: 3–4 сторінки, з реальними даними щодо цін, обсягів, опитування, прикладів суб'єктів господарювання.

Оцінювання здійснюється за повнотою та якістю виконання завдання.

РЕКОМЕНДОВАНИЙ ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ

1. Васильєв С.В., Кобець Є. А., Масляєва О.О. Мікроекономіка: навч. посіб. Дніпро: ДДАЕУ, 2024. 310 с.
2. Економіка: макро- та мікроекономічні аспекти: навч. посібн. / Баула О.В., Вісин В.В., Вісіна Т.М., Галазюк Н.М., Зелінська О.М., Ліщук В.І., Лютак О.М, Савош Л.В. Луцьк: Редакційно-видавничий відділ Луцького НТУ, 2018. 279 с.
3. Економічна теорія: навч. посіб. Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, О.С. Марченко та ін.; за заг. ред. Л. С. Шевченко. 2-ге вид. Харків: Право, 2019. 268 с.
4. Задоя А.О. Мікроекономіка: навч. посібн. Київ. Знання, 2008. 428 с.
5. Кібік О., Корнілова О. Економіка та управління бізнес-структурою: практи. для підгот. здобув. першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: НУ «ОЮА», 2025. 103 с. Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/29830>
6. Кібік О., Корнілова О., Котлубай В. Економіка та врядування. Публічна економіка та фінанси: навч.-метод. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 119 с. <https://doi.org/10.32837/11300.29831>.
7. Кібік О., Корнілова О., Кузнецова Л. Економічна безпека: навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2025. 60 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30432>
8. Кібік О., Редіна Є., Котлубай В., Слободянюк О., Корнілова О., Примаченко І., Візіренко С. Основи економіки: навч. посібн. [Електронне видання]; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 85 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/29819>
9. Кібік О.М., Редіна Є.В., Хаймінова Ю.В., Котлубай В.О., Примаченко І.Ф., Калмикова Н.Ю. Макроекономіка. Мікроекономіка: практикум. Одеса, 2021. 76 с.
10. Кузнецова С.А. Банківська система: навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 400 с.
11. Лагутін В.Д., Ніколаєць К.М., Щербакова Т.А. Економічна теорія: підручник: у 2 ч. Ч. 2 Макроекономіка. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 328 с.
12. Макаренко М.І. Макроекономіка: підручник 2-ге вид., переробл. Суми : Сумський державний університет, 2021. 307 с.
13. Малий І.Й., Радіонова І.Ф. Макроекономіка: базовий курс: навч. посібн. Київ: КНЕУ, 2016. 254 с.
14. Марченко В.М. Основи підприємницької діяльності: підручник. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Вид-во «Політехніка», 2022. 515 с.
15. Мікро- та макроекономіка: навч. посібн. для студентів освітнього ступеня – бакалавр, галузей знань – 07 Управління та адміністрування, 05

Соціальні та поведінкові науки спеціальностей 075 Маркетинг, 281 Публічне управління та адміністрування, освітні програми – Промисловий маркетинг, Адміністративний менеджмент, Електронне урядування. / уклад. О.І. Андрусь. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 325 с.

16. Нікіфоров П., Грешко Р., Легкоступ І. Теорія публічних фінансів. Чернівці: ЧНУ імені Ю. Федьковича, 2022. 280 с.

17. Оверченко В.І., Мажак З.М., Софій М. І. Мікроекономіка: навч. посібн. Івано-Франківськ: Лілея–НВ, 2015. 348 с.

18. Основи економічної теорії. Економіка та врядування: навч. посібн. / О.М. Кібік та ін. Одеса: Фенікс, 2019. 216 с.

19. Панчишин С.М. Макроекономіка: методичні поради та плани практичних занять для студентів економічного факультету освітньої програми «Міжнародна економіка». Вид. 12-е, перероб. та доп. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 118 с.

20. Панчишин С.М., Островерх П.І. Мікроекономіка: методичні поради та плани практичних занять для студентів економічного факультету. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 104 с.

21. Публічні фінанси: навч. посібн.; за ред. д. е. н., проф. М. І. Карліна. Електронне видання. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2023. 358 с.

22. Ситник Й.С., Бойківська Г.М., Гончар С.Й. Національна економіка: навч. посібн. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2022. 320 с.

23. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Візіренко С.В. Фінансовий менеджмент: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання] Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2025. 99 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30469>

24. Слободянюк О.В., Кібік О.М., Редіна Є. В., Примаченко І.Ф., Візіренко С.В. Фінанси, гроші, кредит: практикум для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти [Електронне видання]. Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса. 187 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/30492>

25. Уманців Ю.М., Сонько Ю.А., Лазебна І.В. Макроекономічний аналіз: навч. посібн. Київ: Київ. нац. торг. екон. ен-т, 2019. 424 с.

26. Фінанси публічного сектору: українські реалії та світовий досвід: навчальний посібник / Н.Д. Маслій, М.А. Дем'янчук. Одеса: Астропринт, 2022. 384 с.

27. Фісуненко Н.О., Альошина Т.В., Сидоров О.А., М'ячин В.Г. Макроекономіка: навч. посібн. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 148 с.

28. Carlin W. and Soskice D. Macroeconomics: imperfections, institutions, and policies, Oxford University Press, 2006.

29. Drazen A. Political Economy in Macroeconomics, Cambridge; Massachusetts, 2001.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

*Ольга КІБІК,
Євгенія РЕДІНА,
Ольга СЛОБОДЯНЮК,
Вячеслав КОТЛУБАЙ,
Іван ПРИМАЧЕНКО*

МАКРО- ТА МІКРОЕКОНОМІКА

Практикум

для підготовки до аудиторних занять та самостійної роботи здобувачів першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти

Електронне видання

В авторській редакції